COMENTARII

Ultima carte a Pentateuhului poartă în greacă și latină numele de Deuteronomium, adică A doua lege, nume ce i-a fost acordat de traducătorii Septuagintei. Evreii o numesc Elle haddebarim (Acestea sînt cuvintele), după cuvintele de început ale cărții.

Cartea cuprinde texte foarte vechi ale învățăturilor lui Moise (de ex. Decalogul, Legămîntul cu Dumnezeu), care sînt interpretate în lumina evenimentelor ulterioare din istoria Israelului: perioada regilor, a exilului și cea de după exilul babilonian. Redactorii textului definitiv actualizează cu consecvență tradiția care pornește de la Moise.

La sfîrșitul cărții precedente, Numerii, israeliții se aflau în cîmpiile Moabului, pregătiți să atace Canaanul dinspre răsărit. În esență, Deuteronomul cuprinde o colecție de cuvîntări ale lui Moise către poporul său, înaintea morții sale, în care sînt amintite îndatoririle poporului Israel așa cum reies din legămîntul cu Dumnezeu, faptele Dumnezeului atotputernic, apelul de a păzi legea, avertismentele de a evita tentațiile modului de viață din Canaan, pledoaria pentru loialitate și dragoste pentru Dumnezeu ca premisă a vieții în țara făgăduinței: primul discurs al lui Moise (1,6–4,43) cu caracter narativ – retrospectiv; al doilea discurs (4,44–28,68) în care sînt prezentate diferite legi; al treilea discurs (29–30) cuprinde ultimele dispoziții și îndemnuri ale lui Moise. Cap. 31–34 reiau șirul evenimentelor de la sfîrșitul cărții Numerii. Cîntarea lui Moise (32,1–43) și binecuvîntarea lui Moise (33,2–29) sînt vechi creații poetice. Moartea lui Moise este descrisă în ultimul capitol, 34.

Una din învățăturile fundamentale ale Deuteronomului este centralizarea cultului la Ierusalim și distrugerea tuturor sanctuarelor din provincie, amenințate în permanență de contaminarea cu obiceiurile idolatre păgîne (cap. 12). Această reformă a cultului a fost introdusă în anul 622 î. H. de regele Iosia, în urma găsirii unei cărți a legii în templul din Ierusalim. Se consideră că această culegere de legi poate fi identificată cu Deuteronomul într-o redactare mai veche și mai concisă, cuprinzînd părți întinse din cap. 6–28.

Relația dintre Dumnezeul unic și poporul lui Dumnezeu este prezentată într-o manieră asemănătoare tratatelor dintre un suzeran și vasalul său, bazate pe obligații și angajamente reciproce. Acest legămînt unic este o reflecție a concepției unitare a întregii vieți: un singur Dumnezeu, un singur sanctuar, o singură lege, un singur popor.

CAP. 1

[1] Primele 5 versete ale acestui capitol fixează cadrul spațial și temporal în care Moise a ținut prima sa cuvîntare (1, 6–4, 40), ce rezumă istoria Israelului de la plecarea din Sinai și sosirea la Pisga, lîngă Iordan, urmată de îndemnul de a respecta îndatoririle legămîntului, sfînt dintre Iahve și poporul israelit. Sintagma *„tot Israelul"* încadrează întreaga carte a Deuteronomului (1, 1–34, 12), fiind un termen de adresare către întreaga comunitate a celor cu credința în Iahve.

către apus redă unul din sensurile sintagmei gr. πρὸς δυσμαῖς. Originalul ebraic consemnează aici substantivul propriu Araba, depresiune la nordul și la sudul Mării Moarte pînă la Elat, la Marea Roșie. Termenul ebraic este redat în unele traduceri prin „cîmpie, vale" IER. *campestri,* KJV *in the plain,* L *im Jordantal.*

aproape de Marea Roșie redă FRANKF. πλησίον τῆς ἐρυθρᾶς θαλάσσης , IER. *contra mare Rubrum,* KJV. *over against the Red Sea,* RG în fața Mării Roșii. Alte traduceri urmează originalul ebraic care consemnează numele propriu *Suf,* considerat de NEB a fi o așezare la marginea ținutului Moab.

spre Cêle de Aur redă FRANKF κατὰ τὰ χρύσεα, IER. *ubi auri est plurimum.* LXX și IER. încearcă o traducere a toponimului ebraic Di-Zahab, păstrat ca atare în alte traduceri .

Într-o frumoasă poezie, intitulată **Barza**, din volumul **Șoim peste prăpastie,** 1990, Nichifor Crainic reface drumul acestei păsări călătoare prin diferite locuri, purtătoare de amintiri biblice, din Delta Nilului pînă în bălțile Dunării. Într-un zbor simbolic, pasărea plutește, în anotimpul cînd „mugurul inimii crește spre floare", peste ținuturi întinse, de la piramidele egiptene și „pustiul coptic" pînă la „Balta gata de vînătoare" de acasă: „Poate pe Nilul felah ai vînat; / Nevremuita zeilor Deltă / Ai privegheat-o naltă și sveltă, / Dar nici acolo nu ne-ai uitat". Înfruntă apele mării unde „se zbate Leviatanul" (monstru marin cu cîteva apariții în VT), trece peste „Tigru și Eufrat, / Țara edenicii Mesopotamii" și poposește în țara făgăduită lui Israel, dincolo de Iordan: „Poate-n Iordanul sfînt te-ai scăldat / Și sus, pe zidul biblicei plîngeri, / Ai stat de taină noaptea cu îngeri, / Dar nici acolo nu ne-ai uitat" (p. 77). Iordanul, „rîul cu cele mai multe referințe biblice" (DB, 1995, p. 598), atît în VT cît și în NT, încheie în mod simbolic această călătorie evocatoare de atîtea peisaje biblice.

[2] *Horeb* este o altă denumire pentru muntele Sinai.

Cadeș este o așezare situată la 150 km sud-vest de Ierusalim (TOB), v. Gn 16, 14.

[3] Este vorba de al patruzecilea an de la ieșirea din Egipt.

[4] Regatul lui Sihon se întindea la est de Marea Moartă și de cursul inferior al Iordanului. Așezarea Heșbon, care dădea și numele ținutului respectiv, era situată la aproximativ 20 km. sud-vest de actualul Amman. V. 2, 24.

Regatul Basus cuprindea regiunea la nord de Heșbon. Era situat, de asemenea, la est de Iordan și de Lacul Ghenizaret. Unele traduceri consideră așezarea Edrei ca fiind locul în care a fost învins Og.

[5] BB urmează împărțirea textului în versete conform FRANKF. Critica modernă a textului ebraic, inclusiv edițiile Septuagintei și ale Vulgatei, ca și majoritatea traducerilor (excepție: Biblia 1982), includ partea finală a versetului 4 în versetul 5.

[6] Este semnificativ faptul că această prezentare istorică nu începe cu exodul din Egipt, ci cu plecarea de pe muntele sfînt Horeb, astfel încît legămîntul cu Dumnezeu și țara făgăduinței se află într-o strînsă corelare.

[7] Vasta întindere a țării făgăduite coincide cu dimensiunile atinse în timpul regatului lui David (Gn 15, 18).

BDD-B792-09 © 1997 Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 3.144.202.167 (2024-04-24 08:06:31 UTC)

muntele amoriților este vorba de ținuturile muntoase locuite de triburile amorite atît la est, cît și la vest de Iordan, cf. nota 1, 1.

la cîmpu redă gr. πεδίον, „cîmpie, depresiune", IER. *humiliora loca,* TOB și BJ *le Bas-Pays,* NOAB *lowland,* RG *în șes.* Alte traduceri mențin numele propriu din originalul ebraic: Biblia 1982 *Șefela,* EU *Schefela,* REB *Shephelah.*

către amiazăzi redă gr. πρὸς λίβα, IER. *contra meridiem,* L. *im Südland,* KJV *in the south*; alte traduceri mențin numele propriu din originalul ebraic *Negheb.*

[8] BB păstrează distincția dintre imperativul plural ἴδετε *vedeți* și interjecția ἰδού *iată,* care apare foarte frecvent în LXX. Majoritatea transpunerilor în limbile moderne uniformizează traducerea folosind doar una din aceste forme.

întrîndu înlăuntru redă forma gerunzială din FR. εἰσελθόντες.

moșteniți de tot redă FR. κατὰ κληρονομήσατε, IER. *possidete.* Edițiile consacrate ale LXX renunță la adverbul κατά. BB construiește sintagma conform topicii limbii române, așezînd adverbul *de tot* după verbul *moșteniți,* care redă sensul principal al verbului κληρονομέω „a moșteni".

carele am jurat preia persoana I din LXX ἣν ὤμοσα. Textul consacrat din limba ebraică atestă aici substantivul *Domnul,* IER. *Dominus.* În general echivalările moderne situează complementul indirect *părinților voștri* pe lîngă verbul *a da* și nu *a jura,* așa cum este în original: TOB *le SEIGNEUR a juré de donner à vos pères,* REB *ro give to your forefathers.*

simenții redă gr. τῷ σπέρματι < τὸ σπέρμα, IER. *semini.* Substantivul grecesc este redat uneori prin *sămînță* (cu variante), alteori prin *semintie* (cu variante). Majoritatea traducerilor optează pentru echivalentul *descendenți, urmași,* dar unele procedează similar BB păstrînd forma textuală: KJV *seed.*

[9] *să vă portu* este traducerea exactă a gr. φέρειν, IER. *sustinere,* EU *tragen,* TOB *porter,* KJV și KOAB *to bear.*

[11] *cu o mie de părți* traducere calchiată a gr. χιλιοπλασίως deși în alte locuri, de ex. Gn 43, 34 este tradus corect: πενταπλασίως *de cinci ori.* Utilizarea improprie a substantivului *părți* a atras după sine și introducerea prepoziției *cu,* inexistentă în original, în locul prepoziției *de,* componentă a numeralului adverbial *de o mie de ori.*

a blagoslovi gr. εὐλογέω alternează în BB cu verbul *a binecuvînta,* care însă are o ocurență cu mult mai mică decît *a blagoslovi.*

[12] Cele trei substantive abstracte polisemantice din acest verset și-au găsit echivalări multiple în transpunerile realizate în diferite limbi de-a lungul veacurilor. IER. *negotia ... pondus ac iurgia,* L. *eure Mühe und Last und euren Streit.* Probabil că sensul atribuit de traducătorii BB substantivului *statul,* gr. τὴν ὑπόστασιν este acela de „ipostază, postură, stare".

[13] *știuți / pricepuți* redă gr. ἐπιστήμονας, IER. *gnaros,* BJ *perspicaces,* TOB *intelligents,* NOAB și REB *understanding.* Același cuvînt grecesc este redat aici prin *știuți,* iar în v. 15 prin *știutori,* atît în ms. 45, cît și în BB.

povățuitori / căpetenii redă gr. ἡγουμένους cu sensul de „conducător, căpetenie, comandant". În literatura română veche cuvîntul este folosit frecvent cu această semnificație: ms. 4389 *căpetenii.*

[15] În originalul ebraic și în Vulgata, spre deosebire de Septuaginta, substantivul *bărbați* este determinat doar de două adjective: *viros sapientes et nobiles.*

Traducerile echivalează titulaturile militare din acest verset prin cuvîntul *conducător* + numeralul respectiv. Doar în Vulgata primul titlu este redat prin *tribunos.* Cu totul aparte este încercarea ms. 4 389 de a găsi în limba română corespondenți autohtoni pentru funcțiile respective: *căpitani și iuzbași și ceauș și vătaș.*

aducători de cărți calchiază gr. γραμματοεισαγωγεῖς. Vulgata îl omite. Traducerile oscilează într-o largă gamă semantică: L. *Amtleute,* EU *Listenführer,* BJ *scribes,* TOB *commissaires,* KJV, NOAB și REB *officers.* In Dt substantivul mai apare în 16, 18; 29, 10; 31, 28 fiind echivalat în toate aceste locuri prin *aducători de cărți* de către BB și ms. 45. La rîndul său, ms. 4 389 adoptă aceeași soluție în 1, 15 și 16, 18 (*aducător de cărți*), dar în 29, 10 și 31, 28 traduce prin *cărturarii.* În 20, 5 gr. γραμματεῖς este echivalat prin *cărturari* în ms. 45, BB, ms. 4 389 și S. Micu.

judicătorilor voștri preia lecțiunea din LXX τοῖς κριταῖς ὑμῶν.

[16] *întru mijlocul* este o calchiere, frecventă în BB și ms. 45, a expresiei gr. ἀνὰ μέσον, care are însă în textul grec valoarea prepozițională. În ms. 4 389 *între,* JER *inter.*

frați sînt considerați toți cei care aparțineau poporului israelit.

[17] Gr. πρόσωπον este redat în acest verset prin două sinonime: *obrazul* și *fața.* Același îndemn spre imparțialitate apare în Dt 16, 19, fiind tradus prin aceeași sintagmă în BB: *nici vor cunoaște față.*

nesilnic redă gr. σκληρός „greu, dificil, aspru, dur".

[20] Omiterea pronumelui relativ *pe care* în BB se datorează textului deficitar din FRANKF. ὁ κύριος, față de versiunea corectă ὃ ὁ κύριος, folosită de ms. 45 (*carele*), după ediția engleză Daniel a Septuagintei. În unele cazuri deci, pentru a se conforma textului FRANKF., revizorii BB renunță la traducerea corectă a ms. 45.

[21] *moșteniți* cf. nota 1,8.

[22] Inițiativa de a trimite cercetași aparține poporului, și nu lui Iahve, sugerînd credința îndoielnică a lui Israel în asigurarea Domnului de a le oferi țara făgăduită. Această atitudine ezitantă a lui Israel, ca și protestele sale din versetul 27, vor atrage după sine pedepsirea poporului: doar generația următoare, căreia nu i se putea imputa neîncrederea părinților, va ajunge în țara făgăduită (35–39).

răspunsu / știre redă unul din sensurile principale ale gr. ἀπόκρισις.

vom intra: Două verbe diferite din limba greacă ἀναβησόμεθα, respectiv, εἰσπορευσόμεθα sînt redate în ms. 45 prin același verb *vom sui,* pe cînd BB păstrează nuanțele din original, traducînd prin *vom sui* și, respectiv, *vom întra.*

[23] *fĕliu / seminție* redă gr. φυλήν < ἡ φυλή „trib, seminție" sau „gen, fel". În 1, 13 BB îl traduce prin *neamurile,* iar ms. 45 prin *semințiile.*

[24] *Valea Strugurelui:* Cele mai multe traduceri, inclusiv cele românești din secolul al XX-lea (RG, B. 1982) reține termenul ebraic, *Valea Eșcol.* Totuși L. *Traubenbach,* EU *Traubental.* Valea este situată la nord de localitatea Hebron. V. Num 13, 23–24.

[25] *mănoasă,* în ms. 4 389 *bunătatea* cf. IER. *ubertatem.*

[26] *călcat,* termen de largă circulație, înlocuiește în BB mai puțin obișnuitul *pricit* din ms. 45 și redă dativul din gr. τῷ ῥήματι (ms. 45 *cuvîntului*), corect la cazul acuzativ (*cuvîntul*).

[27] Critica textuală modernă include prima fază în versetul 27 și nu 26, așa cum este în FRANKF.

În multe cazuri, construcțiile perifrastice ale unor timpuri trecute se datorează originalului grecesc în care apare verbul *a fi* + gerunziul sau participul trecut al verbului noțional. Alteori, precum în cazul de față, verbul *a fi* lipsește din original: *au fostu urîndu* (ms. 45 și BB) redă gr. μισεῖν, echivalat în ms. 4 389 prin *au fost urît.*

[28] *frații,* ms. 4 389 *iscoadele* cf. IER. *nuntii* < *nuntius* „trimis, sol; vestitor".

uriiaș redă gr. γιγάντων. Versiunea ebraică și latină (*filios Enacim*) consemnează numele propriu *Anac* sau *Enac.* Vezi și BB Dt 2, 10 *Enachin,* 2, 11 *enachimii,* Num 13, 23 *rudele lui Enac.* Enachiții erau vechii locuitori ai Cannanului, îndeosebi pe muntele Hebron, considerați a fi foarte înalți de statură. Ei sînt menționați și în textele egiptene.

[30] Textele masoretice, Vulgata, precum și unele versiuni ale Septuagintei, adaugă la sfîrșitul acestui verset sintagma *înaintea ochilor voștri,* așa cum procedează ms. 4 389, după Biblia slavonă.

[31] Sintagmele *te-au hrănit cu hrană,* respectiv *ar fi purtat ... cu hrană* sînt conforme textului Septuagintei, constituind forme flexionare ale verbului τροφοφορέω „a aduce, a asigura hrana, a hrăni". Textele masoretice, ca și Vulgata (*portavit, gestare*) consemnează doar verbul *a purta,* soluție acceptată de toate traducerile consultate.

om / părinte: În textele originale *om,* așa cum traduce BB. Totuși, din rațiuni stilistice, unele traduceri moderne înlocuiesc substantivul *om* cu *părinte: EU wie ein Vater seinem Sohn trägt,* REB *as a father carries his son.*

BDD-B792-09 © 1997 Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 3.144.202.167 (2024-04-24 08:06:31 UTC)

[27–33] Radu Gyr se revoltă, întocmai ca vechii evrei în drumul plin de greutăți spre țara visată și promisă a Canaanului, și rostește cuvinte grele la adresa divinității. În condițiile unei detenții politice îndelungate și repetate, fără să-și piardă credința, cerul îi apare, în momentele de derută și disperare, „decăzut și dușman" în poeziile elaborate în temniță, memorate de cei cu care împărtășește aceeași suferință și publicate de fiica poetului, Simona Popa, după 1989: **Poezii, I, Sîngele temniței. Balade,** 1992; **Poezii, II, Stigmate,** Editura Marineasa, Timișoara. Tot ce știam, în lirica românească, despre universul carceral vine din **Florile de mucigai** argheziene. El este lăsat mult în urmă de cel descris de Radu Gyr. Frigul, foamea, boala, privațiuni inimaginabile, pestilența, infecția, tot ce este dezgustător și degradant capătă, ca în **Blestemele** din **Deuteronom,** forme monstruoase: „Sărac sunt, Doamne, sărac... / Sărac în celulă, sărac întru toate. / Sărac sunt, Doamne, sărac, / și bucuriile Tale-s bogate. // Să mă apropii de ele nu pot, nu mă lasă. / Lihnit sunt și foamea mă taie: / vreau sîmburii ce-ți cad de la masă, / vreau tot ce arunci la gunoaie" (**Sărac sunt, Doamne...,** I, p. 76). Peste tot se așterne o amorțeală vecină cu moartea: „Foamea, jindul, poftele nu mă mai dor, / Mi s-au făcut țurțuri sub piele. / Pînă și lupii urilor mele / au degerat în zănoagele lor..." (**Frig,** I, p. 81). Cu cuvinte care amintesc de stilul dur al lui Arghezi, Dumnezeu este certat sau rugat să nu se supere pentru necuviința vorbelor: „Pentru vorbele spurcate, / colind și păcate, - / Doamne, Împărate, / cum ești Tu, pe-un tron de sloi, / cam zăltat și cam ciocoi, / nu Te supăra pe noi!" (**Colind,** I, p. 88). Din acest centru al răului, poetul îi cere lui Dumnezeu favoarea insolită de a intona un **Cîntec de ură** (I, p. 89). În cuvinte iconoclaste poetul revarsă o imensă durere în ciclul **Stigmate (Poezii,** II): „Gonit de ev, scot limba peste leaturi, / gonit de cer, scuip astrele opace" (II, p. 18). Se produce chiar (dar e vorba doar de o simplă imagine artistică a îndoielii) o inversare de roluri la Judecata de apoi: „Privirea ta va fi spadă-nghețată, / cînd glasul Tău din genună va crește: / - Omule, haide, vorbește, / e marea ta Judecată... // Atunci voi cădea pe naltele trepte, / pe buze c-un zîmbet de sînge, inert: / - Pentru toate rănile mele nedrepte, / Doamne, Te iert..." (**La Judecata din urmă,** II, pp. 27–28).

Îndoiala încearcă tăria credinței (modelul este tot în **Deuteronom**) și în volumul de clasicități și revoltă potolită, **Anotimpul umbrelor,** Editura Vremea, București, 1993: „Și cînd credința-mi urcă pe colnice, / în greabăn îndoiala i se-aruncă, / cum ghearele și-nfige într-o juncă / și colții răi, ursoaica, s-o despice" (**Ca la o grea și crîncenă poruncă,** p. 87). Morala creștină, întemeiată pe iubire și iertare, triumfă: „dau piatra vrajbelor de-a dura / și-nsămîn-țînd cu cer argila / urăsc pe lume numai ura" (**Rămîi,** p. 98). Peste tot, îndoiala se înclină profund, după ce tulbură atît de chinuitor sufletul poetului, învinsă de credință și smerenie.

[34] *glasul / răsunetul* redă gr. τὴν φωνήν < ἡ φωνή „voce, glas; sunet, ton; vociferare, zgomot". IER. *vocem.*

scîrbindu-să redă gr. παροξυνθείς < παροξύνω „a se mînia, a se înfuria; a se irita, a se indispune; a exacerba", IER. *iratus.* Deși frecvent întîlnit în literatura română veche cu sensurile de mai sus, ms. 4 389 evită verbul *a se scîrbi* optînd pentru verbul *a se mînia.*

[35] Structura frazei din v. 35 și 36 este defectuoasă în BB datorită conjuncției condiționale *de* (ms. 45 *să*) gr. εἰ și formei afirmative a verbului *a vedea,* așa cum se află în Septuaginta.

din acești oameni ticăloși lipsește din Septuaginta, după cum specifică și nota de la subsol din FRANKF., care o menționează în textul ebraic. Sintagma este preluată în toate traducerile, inclusiv în edițiile românești moderne (RG, B. 1982, B. 1989). Interdicția se referă numai la generația contemporană cu Moise, și nu la urmașii acesteia, reprezentați prin Caleb și descendenții săi.

[38] *cela ce șade lîngă tine* redă gr. ὁ παρεστηκώς < παρίστημι, verb cu multiple sensuri, echivalat diferit în traduceri: IER. *minister,* L. *Diener,* EU *Gehilfe,* KJV *which standeth before thee,* REB. *who is in attendance on you,* BJ *serviteur.*

va împărți cu sorțu redă gr. κατακληροδοτήσει < κατακληροδοτέω sau κατακληρονομέω „a împărți moștenirea; a împărți prin tragere la sorți". Substantivul ὁ κλῆρος, cu numeroase recurențe în Dt, este redat prin sensul său de bază „sorț", neglijîndu-se sensul derivat de „moștenire". Ms. 45 și BB recurg la substantivul *moștenire* pentru a echivala gr. ἡ κληρονομία „moștenire, posesiune". BB omite aici, printr-o scăpare, sintagma *lui Israil,* consemnată în FRANKF., ca și în ebraică și latină, preluată în ms. 45 și ms. 4 389.

[39] *jaf* redă gr. διαρπαγή „pradă". Înțelegerea sensului este îngreuiată datorită preluării din greacă a prepoziției ἐν „întru", vezi și Num 14, 3 *în jaf.* De notat opțiunea BB pentru forma *jaf,* care s-a impus ca formă literară față de *jac* din ms. 45. Ms. 4 389 oferă o traducere mai limpede (după Vulgata *captivi ducerentur): vor fi în robie.*

[40] *v-ați tăbărît* redă nota de la subsolul FRANKF. cu verbul ἐστρατοπεδεύσατε la indicativul aorist, deși se consideră că ar fi o formă viciată (*vitiosé*) față de forma de imperativ din text (στρατοπεδεύσατε). Ms. 45: *vă tăbărîți.* Traducerile moderne folosesc imperativul sau conjunctivul prezent; poporul nu s-a întors în pustiu, ci doar i s-a poruncit să se întoarcă. Ca și în versetul 19, substantivul *calea* nu este precedat în LXX de prepoziție.

[41] *unéltele / armele* redă gr. τὰ σκεύη < τὸ σκεῦος „1. aparat, vas, unealtă, pl. bagaje, calabalîc. 2. echipament militar, armă.

Unele versiuni (de ex. RG, B. 1982 ca și L, KJV, NOAB, REB, TOB) califică acțiunea: *„v-ați hotărît nebunește să vă suiți pe munte"* (B 1989): nu așa BB, BJ, EU.

[43] *silindu-vă* redă adecvat verbul gr. παραβιασάμενοι < παραβιάζομαι „a forța, a presa, a sili; a zori". În nota de la subsol FRANKF. se specifică *al addunt* καὶ ὑπερηφανήσατε, *ex Hebr.* Este vorba de verbul ὑπερηφανέω „a se infatua, a se înfumura", preluat după textul ebraic, IER. *tumentes superbia.* Acest verb este inclus în toate traducerile care iau în considerare textul ebraic, inclusiv în versiunile românești din secolul XX: RG și B. 1989 *v-ați încumetat,* B. 1982 *în îndărătnicia voastră.*

[44] Se presupune că Horma se afla în apropiere de Beerșeba.

[45] Multe traduceri înlocuiesc *glasul* cu *plîngere,* tot astfel și în ms. 4 389, deși în LXX apare τῆς φωνῆς iar în IER. *voci.*

Verbul καθίσαντες de la începutul versetului (BB *ședînd*), care este redat în majoritatea traducerilor printr-o formă flexionară a verbului *a se întoarce,* este echivalat în ms. 4 389 prin două verbe: *v-ați întors* și *ședînd,* după versiunea slavonă.

Traducerile recurg deseori la perifraze, ca de ex. / IER. *sedistis ergo in Cadesbarne multo tempore.*

CAP. 2

Capitolele 2 și 3 proiectează o imagine opusă celei precedente, caracterizată prin nesupunere și eșec. Marșul lui Israel spre nord se află sub semnul reușitei, fiind binecuvîntat de Dumnezeu. În drumul său spre Iordan, Israel străbate cinci ținuturi, venind în contact cu popoarele respective: 2, 1–8 Edom, 2, 9–13 Moab, 2, 17–23, 37 Amon, 2, 24–36 Sihon, 3, 1–7 Og. Întîlnirile cu aceste popoare sînt concepute după o schemă care cuprinde cinci elemente: marșul lui Israel – porunca lui Iahve către Moise, conducătorul Israelului – descrierea popoarelor care au locuit înainte în aceste ținuturi – aprovizionarea poporului israelit pentru continuarea călătoriei – trecerea prin fiecare ținut, respectiv cucerirea ținutului amoriților. Traversarea pașnică a Edomului și a Moabului (2, 1–13) este urmată de constatarea din 2, 14–16 că generația răzvrătită a israeliților s-a stins, împlinindu-se astfel jurămîntul lui Iahve din 1, 35. După parcurgerea ținutului Amon, urmează în 2, 26–3, 7 ciocnirile cu amoriții sub conducerea lui Sihon și Og, care sînt înfrînți. Destinul acestor popoare este proiectat din perspectiva legămîntului dintre Dumnezeu și Israel: ele sînt nimicite dacă se opun trecerii lui Israel spre pămîntul făgăduit (NEB).

[4] Numele de Seir este folosit în paralel cu denumirea Edom, cf. Gn 32, 4; Num 24, 18; Jud 5, 4 indicînd teritoriile lui Isav / Edom Gn 33, 14; 36, 8 care inițial se aflau la est de Araba.

BDD-B792-09 © 1997 Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 3.144.202.167 (2024-04-24 08:06:31 UTC)

Edomiţii erau consideraţi ca fiind înrudiţi cu israeliţii, deoarece strămoşii întemeietori ai acestor popoare, Iacob şi Isav, au fost fraţi.

se vor spărea redă gr. εὐλαβηθήσονται din LXX. Septuaginta se deosebeşte de textul ebraic, care este luat ca bază de majoritatea traducerilor. Nota de la subsolul FRANKF. indică şi varianta provenind din ebraică.

[5] *urmă de picior* redă literal gr. βῆμα ποδός, IER. *quantum potest unius pedis calcare vestigium.*

[6] *veţi cumpăra,* ἀγοράσατε *veţi lua,* λήμψεσθε .

cu măsură redă gr. μέτρῳ, care lipseşte din ebraică.

[7] *nostru* redă gr. ἡμῶν din LXX. FRANKF. adaugă la subsol: *al* συ *ex Heb.*

faptul redă gr. ἔργῳ < ἔργον „operă, lucrare, acţiune", IER. *opere.*

înfricoşător cf. nota 1, 19.

[8] Pentru a reconstitui, destul de aproximativ, itinerariul străbătut de israeliţi, în acest verset joacă un rol însemnat prepoziţiile indicînd direcţia în spaţiu. De la Cadeş-Barnea, care se află în partea de sud-vest a Mării Moarte, israeliţii se îndreaptă spre sud-est, ocolesc regiunile muntoase ale Edomului (Seir) şi traversează cîmpia Araba, ce se întindea între Marea Moartă şi Marea Roşie. Ei însă nu ajung pînă la punctul sudic al acestei cîmpii, adică Aqaba cu localităţile Elat (Elon) şi Eţion-Gaber, ci schimbă direcţia, îndreptîndu-se spre nord-est, adică spre Moab. De aceea, prepoziţia compusă *de la (de la Elon şi de la Eţion-Gaber)* se referă la drumul ce porneşte de la Elat spre nord.

[9] BB preia din ms. 45 două echivalări diferite ale locuţiunii verbale συνάψητε πόλεμον: în 2, 5 *să nu bateţi război,* în 2, 9 *să nu loviţi război,* în 2, 24 introduce verbul „a face" *fă cu el război.*

[10] *Oamenii / emiţii* este o greşeală de tipar în BB, forma corectă fiind *ominii, gr.* Ομμιν, ms. 45 *omini,* ms. 4 389 *iominii.* Aceeaşi greşeală şi în versetul 11. BB 1988 îndreaptă greşeala în versetul 11, dar o menţine în versetul 10.

enachiţii în FRANKF. inconsecvent transcris, v. 10 οι ενακειν (RAHLFS οι Ενακιμ), v. 11 οι ενακειμ (RAHLFS οι Ενακιμ). Tot aşa în ms. 45 şi în BB: în v. 10 apare consoana *n, enachin,* iar în v. 11 *m, enachimii.* Despre enachiţi, cf. nota 1, 28.

[12] *de la faţa lor* redă gr. ἀπὸ προσώπου αὐτῶν.

i-au cotropit / i-au pierdut redă gr. ἀπώλεσαν, IER. *expulsis.*BJ *dépossédèrent,* NOAB *dispossessed,* REB *occupied,* L. *vertrieben.*

să lăcuiră (pasiv reflexiv) redă gr. κατῳκίσθησαν cu sensul de „a se aşeza, a se stabili".

Ms. 4 389 *în Israil.*

[13] Ultima propoziţie nu apare în FRANKF decît la subsol.

Zared – pîrîu la graniţa dintre Edom şi Noab, în partea de sud-est a Mării Moarte.

[14] În acest verset se împlineşte jurămîntul lui Iahve, pronunţat în v., 1, 35 împotriva celor care s-au îndoit în credinţă.

pre aproape, traducere literală a prepoziţiei παρά – din componenţa verbului παρεπορεύθημεν.

Domnul Dumnezăul redă κύριος ὁ θεός din FRANKF., care specifică în nota de la subsol că în versiunea ebraică lipseşte ὁ θεός.

[15] *unde* redă οὗ în afară de calitatea de adverb, poate fi şi pronume.

[18] Spre deosebire de ms. 45 în BB se modifică topica cuvintelor: înaintea substantivului *hotarăle* apare prepoziţia *de.*

[19] Teritoriul amoniţilor era situat la nord de Sihon, pe cursul superior al rîului Iaboc, cf. 3, 16. În acest verset se insistă asupra legăturilor paşnice dintre israeliţi şi amoniţi, dar în alte locuri sînt menţionate raporturile ostile dintre cele două popoare, cf. 23, 4. Verbul gr. μὴ συνάψητε este redat în v. 9 prin verbul *nu vă învrăjbiţi,* aici prin locuţiunea verbală *nu ţineţi vrajbă.*

[20] *Rafail* constituie probabil o greşeală de tipar, deoarece în FRANKF. consoana finală nu este *-l,* ci *-n* ραφαϊν, cf. v. 11.

înainte: în BB este omisă traducerea adverbului τὸ πρότερον din FRANKF., redat în ms. 45 prin *nainte,* ms. 4 389 *mai nainte.*

manitênii redă gr. οἱ Ἀμμανῖται. BB omite vocala *a-* iniţială. Preia o variantă de la subsolul FRANKF. ζοχομειν, *zohomin* în text ζομμείν; ms. 45 *Zommin,* ms. 4 389 *Zomini.*

[21] *pînă în ziua aceasta:* sintagma corespunzătoare în greceşte lipseşte din unele manuscrise ale Septuagintei, din textele masoretice şi din Vulgata.

[22] Numele lui Isav apare în poemul lui Mihai Ursachi *Nomomachia sau lupta lui Iacov cu cele două legi,* volumul **Marea înfăţişare,** Junimea, 1977. Poetul nu-i are în vedere pe „fiii lui Isav", cu care se întîlnesc israeliţii în expansiunea lor spre nord, ci pe Isav, fratele mai mare, şi, pînă la un punct, rivalul lui Iacob, de care acesta se teme: „Îngere, tu nu eşti Isav. Mult îmi e teamă de el / şi de cei 400 de oameni ai săi" (p. 59). Referinţa de aici este la Fac., 32, 24–29; Ursachi, **Marea înfăţişare,** pp. 59–61.

[23] *aviţii / eveii* redau gr. Ευαῖοι, populaţia din zona de coastă a Canaanului, înfrîntă în secolul al XII-lea î. H. de către triburile filistenilor care au migrat din Insula Creta (Caftor) sau din Asia Mică; LXX Καππαδοκία.

Asiroth redă gr. ασηρωθ, IER. *Aserim.* Corespondentul ebraic este echivalat în traducerile moderne prin *sate, aşezări.*

[24] Regatul lui Sion era mărginit la sud de rîul Arnon, la vest de Marea Moartă şi Iordan, la nord de rîul Iaboc, iar la est de ţinutul Amon. Capitala Heşbon era situată la aproximativ 20 de km sud-vest de actualul Aman.

[25] *începe / voi insufla* redă imperativul gr. ἐνάρχου, ca şi în ultima parte a versetului precedent. În versiunea ebraică şi în IER. *incipiam* este la persoana I ca şi în majoritatea traducerilor, inclusiv ms. 4389.

cutremurul / frica redă gr. τὸν τρόμον „1. tremur, fior. 2. cutremur", IER. *terrorem,* L., EU *Furcht,* BJ *terreur,* KJV *dread.*

chinuri redă gr. ὠδῖνας < ὠδίς „suferinţă, durere", IER. *dolore.* în sensul de *teamă: angoisse* (BJ), *Angst* (EU), *anguish* (KJV).

[26] Spre deosebire de ms. 45, care urmează textul FRANKF. în transcrierea numelui propriu *Chedmoth* gr. κεδμωθ (cf. codicelui alexandrin A), BB preia forma *Chedamoth* din nota de la subsolul FRANKF. κεδαμωθ, *propius Hebr.* (cf. codicelui vaticanus $B^{(*)}$, s.v. RAHLFS).

[27] *voi abate* redă gr. ἐκκλινῶ. *în direapta au a stînga* redă gr. δεξιὰ οὐδὲ ἀριστερά.

[29] *mi-au făcut* redă gr. ἐποίησαν < ποιέω „a face", IER. *fecerunt.*

[30] *au nesilnicit* redă gr. ἐσκλήρυνεν < σκληρύνω „a (se) întări a (se) învîrtoşa, a deveni neîndurător", IER. *induraverat.* Ms. 4389: *a întări ... sufletul lui şi învîrtoşă inima lui.*

ca să să dea redă gr. ἵνα παραδοῦῃ IER. *ut traderetur.* BJ *afin de le livrer en ton pouvoir,* L. *um ihn in deine Hände* (EU *Gewalt*) *zu geben.*

[31] *înaintea feţii tale* redă gr. πρὸ προσώπου σου.

[33] *înaintea feţii noastre, în mîinile noastre* redă întocmai textul FRANKF. RAHLFS consemnează doar prima parte a sintagmei, πρὸ προσώπου ἡμῶν, iar IER. o reduce la *nobis,* tot aşa şi majoritatea traducerilor moderne.

Nota de la subsolul FRANKF. specifică: *al absunt haec duo membra. Al abest posterius, & recte ex Hebr.*

[34] *am sortit pieirii / am surpat* redă gr. καὶ ἐξωλεθρεύσαμεν < ἐξολοθρεύω „a extermina, a distruge". Verbul corespunzător din ebraică, *ḥrm,* avea în evul mediu sensul de „a ostraciza (din sinagogă), a anatemiza"; iniţial indica distrugerea totală, exterminarea populaţiei, ca urmare a unui legămînt cu divinitatea (EU); acelaşi sens în LXX, dar în Dt 13, 15 şi 20, 17 se foloseşte ἀναθεματίζω „a anatemiza". BB: *a surpa,* dar în Dt 13, 15 şi 20, 17 *cu anathema să anathemisiţ.* IER.: *a interficio* „a distruge", KJV şi NOAB *utterly destroyed,* EU *weihten der Vernichtung; L. vollstreckten den Bann,* BJ *nous avons dévoué par anathème.*

[37] LXX *nu ne-am apropiat,* persoana I plural, spre deosebire de textul ebraic.

BDD-B792-09 © 1997 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 3.144.202.167 (2024-04-24 08:06:31 UTC)

pîrîului redă gr. χειμάρρου < ὁ χείμαρρος „torent, şuvoi, rîu de munte"; ms. 45: *groapa.*

CAP. 3

[1] Regatul Vasan se întindea la nord de rîul Iarmuc şi la est de lacul Ghenezaret. Localitatea Edrei era situată în partea sudică a Vasanului.

[2] *l-am dat* redă timpul trecut din gr. παραδέδωκα.

[3] *semînţă* redă gr. σπέρμα, care însă nu apare în textul ebraic şi în Vulgata.

[4] *pemprejurile / tot ţinutul Argob*: în Septuaginta la plural, τὰ περίχωρα, aşa cum traduce BB. Regiunea Argob făcea parte iniţial din regatul Vasan; aici, ca şi în v. 13, pare a desemna o confederaţie, identică cu regatul lui Og (EU).

împăratul Og redă textul din FRANKF. βασιλέως ὤγ, care reproduce codicele vaticanus şi codicele alexandrin. Ediţia RAHLFS: βασιλείας Ωγ, IER. *regni Og.*

[5] *ferezeilor / pereziţilor* redă gr. φερεζαίων. R.G.: *localităţi ale Pereziţilor,* BJ *les villes des Perizzites* (cu specificarea „Pereziţii sînt locuitori de la cîmpie ale căror sate nu sînt fortificate". IER. *oppidis quae non habebant muros,* L. *offene Städte,* KJV *unwalled towns,* REB *unwalled settlements,* Ms. 4 389 *oraşăle cêle cu coştêie.*

[6] În legătură cu semnificaţia verbului ἐξωλεθρεύσαμεν, vezi nota 2, 34.

[8] *decinde de* redă gr. πέραν sau, în alte locuri, gr. ἐπέκεινα „dincolo". Apare frecvent, atît în ms. 45, cît şi în BB, uneori scris *decindea.* Ms. 4 389 foloseşte sintagma *de cêea parte.* În acest verset, *de ceasta parte* din ms. 4 389 are semnificaţia de „dincoace".

Hermon vîrf de munte din masivul Antiliban, situat la nord de Israel, la graniţa actuală dintre Liban şi Siria. În Dt el constituia graniţa de nord a regatului Vasan.

[9] *Finicii* redă gr. οἱ Φοίνικες, *sidonieni* cf. textului ebraic şi IER. *Sidonii.*

Toponimul *Sirion* mai apare în PS 29, 6, iar *Senir* în Iez 27, 5. Conform Cînt. 4, 8 şi 1 Cr 5, 23 Senir nu este identic cu Hermon. În Dt 4, 48 muntele Hermon este denumit Sion.

pre dînsul redă gr. αὐτό.

[10] În Septuaginta drept nume proprii Μισωρ, cuvîntul ebraic cu semnificaţia de „podiş, platou", IER. *planitie,* L. şi EU *Hochebene,* BJ *Haut-Plateau,* NOAB şi REB *tableland.* Versetul 10 continuă descrierea din v. 8 a teritoriilor cucerite la est de Iordan. Aşezarea Salca nu a fost localizată; cetatea Edrei se afla în sudul Vasanului.

[11] Este vorba probabil de unul din numeroasele monumente funerare megalitice de la est de Iordan, construit din bazalt, lung de aproximativ 4, 5 m. şi lat de 2 m. Cotul era o măsură variabilă de lungime egală cu dimensiunea antebraţului. În antichitate măsura între 45–52 cm. *cu cotul omului* redă gr. ἐν πήχει ἀνδρός.

rafain redă gr. ραφαΐν. IER. *de stirpe gigantum,* L. *Riesen,* ms. 4 389 *Uriiaş,* deşi în slavonă apare рафаимъ.

marginea redă gr. ἄκρα „parte superioară, culme, vîrf; cetăţuie, citadelă, burg". *Rabba,* cf. textului ebraic şi IER. *Rabath,* capitala regatului amoniţilor, astăzi Amman.

[12] *ţărmurele* redă gr. τοῦ χείλους < τὸ χεῖλος „1. buză 2. margine, mal". În 2, 36 este redat prin *marginea,* atît de ms. 45, cît şi de BB.

[13] Partea a doua a versetului 13 şi întreg versetul 14 sînt încadrate în unele traduceri moderne (BJ, NOAB, REB) în paranteze, constituind o completare privind denumirile ţinuturilor de la est de Iordan.

[14] *gheşuriţii şi maacaniţii:* triburi aramaice organizate în mici formaţiuni statale în estul lacului Ghenezaret şi pe cursul superior al Iordanului.

pre dînsele redă gr. αὐτάς, variantă înregistrată la subsolul FRANKF. ex Hebr., preluată în textul RAHLFS.

pre însul din ms. 45 redă gr. αὐτό din textul FRANKF. Traducerile ulterioare oferă interpretări diferite, în funcţie de acest pronume.

Avoth Iair este un toponim care nu trebuie despărţit prin virgulă. Grafia *Aroth* din BB este probabil o eroare de tipar, gr. Αωθ.

[15] Machir, unul din fiii lui Manase (Fac 50, 23), tatăl lui Galaad (Num 26, 29).

[16] Pîrîul Arnon constituia graniţa de sud a seminţiei lui Ruben. Cursul superior al pîrîului Iaboc forma graniţa de est, dincolo de care se întindeau teritoriile amoniţilor.

în mijlocul pîrîului hotar redă gr. μέσον τοῦ χειμάρρου ὅριον IER. *medium torrentis et finium,* sensul expresiei ebraice corespondente este incert, L. *bis zur Mitte des Flusses mit seinem Uferland.*

[17] La vest, graniţa era formată din „Marea Sării", care din secolul 1 sau 2 d.H. s-a numit Marea Moartă, şi din rîul Iordan, pînă la lacul Ghenizaret în nord.

Asidoth redă gr. Ασηδωθ, în LXX netradus, cu sensul de „partea inferioară a pantei", IER. *ad radices montis,* EU *am Fuss der Steilhänge,* BJ *au pied des pentes.* KJV păstrează termenul ebraic *Ashdoth.*

Pisga – formaţiune muntoasă situată în nord-estul Mării Moarte.

[18] Versetul 18 deschide o nouă secţiune în şirul naraţiunii, revenind la sentinţa din 1, 37–39, privind stabilirea triburilor israelite în ţara făgăduită, la vest de Iordan. Moise organizează cucerirea acestui pămînt, îl numeşte pe Iosua conducător în locul său, care va împlini această făgăduinţă. Moise însuşi nu va trece dincolo de Iordan.

tot cel cu minte redă gr. πᾶς συνετός „inteligent, deştept" din FRANKF. *Toţi cei buni de luptă* redă locuţiunea πᾶς δυνατός din RAHLFS, consemnată şi într-o notă din FRANKF, cu specificaţia: *melius ex Hebr.* IER. *omnes viri robusti,* L. *Kriegsleute,* BJ *tous hommes de guère,* REB *all your fighting men.*

[19] *afară den* este preluat din ms. 45, care îl foloseşte cu consecvenţă pentru a reda gr. πλήν „doar, numai, în afară de, cu excepţia". În alte locuri, BB îl înlocuieşte cu *fără numai* (2, 35, 37).

care vă le-am dat voao: spre deosebire de ms. 45, care traduce literal gr. αἷς ἔδωκα ὑμῖν prin *carele am dat voao.*

[20] *va potoli / va dărui odihnă* redă gr. καταπαύσῃ < καταπαύω, IER. *requiem tribuat.* Ms. 45 *odihnit,* ms. 4 389, *da odihnă.* Verbul *a răposa* din ms. 4 389 era frecvent folosit în literatura epocii cu sensul de „a face un repaus, a se odihni", pe lîngă cel de „a deceda" (Fac 49, 33).

Domnul Dumnezeul nostru redă FRANKF, κύριος ὁ θεὸς ὑμῶν. Versiunile moderne urmează modelul ebraic, ca şi IER. *Dominus.*

vă veţi învîrteji / vă veţi întoarce redă gr. ἐπαναστραφήσεσθε < στρέφω „a se întoarce (în cerc)". Verbul este preluat în mai multe locuri din ms. 45 (I Reg 10, 6; Lev. 18, 21). Apare şi în Noul Testament în Fapte 18, 21, deşi în NT de la Bălgrad se foloseşte în acest loc *a se întoarce.* În ms. 4 389 nu apare, ci se recurge la *a se întoarce.* În literatura epocii îl întîlnim îndeosebi în Moldova.

[24] *vîrtutea* redă gr. ἰσχύς „forţă, vigoare, tărie".

dumnezeu în partea a doua a versetului, gr. θεός, are sensul de „zeu".

[25] *Andilivanul* redă gr. τὸν Ἀντιλίβανον.

[26] *m-au trecut cu vederea / s-a mîniat pe mine* redă gr. ὑπερεῖδεν < ὑπεροράω „1. a trece cu vederea, a scăpa din vedere 2. a privi de sus, cu indignare". IER. *iratusque est Dominus,* L. *der Herr war erzürnt,* BJ *Yahwe s'irrita,* NOAB *the Lord was angry with me.*

să nu mai adaogi încă a grăi redă construcţia gr. μὴ προσθῇς ἔτι λαλῆσαι < προστίθημι „a adăuga" + infinitivul verbului principal, un ebraism întîlnit deseori în Septuaginta pentru a specifica repetarea sau continuarea unei acţiuni.

cuvîntul / lucru redă gr. τὸν λόγον, termen cu valenţe semantice deosebit de bogate în limba greacă, dar a cărui echivalare se limitează doar la substantivul *cuvînt* în toate cele trei traduceri româneşti (ms. 45, ms. 4 389, BB). IER. *de hac re,* EU *Sache,* BJ *affaire,* NOAB *matter.*

BDD-B792-09 © 1997 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 3.144.202.167 (2024-04-24 08:06:31 UTC)

[27] *celui cioplit* redă gr. Λελαξευμένου < λαξεύω „a ciopli, a tăia piatra". Septuaginta traduce aici din ebraică numele muntelui *Pisga,* care însă în 3, 17 este transcris după ebraică Φασγα, BB *Fasga.*

spre mare redă gr. κατὰ θάλασσαν, IER. *ad occidentem.* Marea Moartă este situată la vestul muntelui Pisga.

[28] *poruncește / dă împuterniciri* redă gr. ἔντειλαι < ἐντέλλω „a însărcina, a comanda, a porunci", IER. *praecipe.* Este vorba de numirea lui Iosua ca succesor al lui Moise. EU *Setz Josua ein,* BJ *Donne tes ordres à Josué,* REB *Give Joshua his commission.*

va trece: unele interpretări consideră că verbul denotă acțiunea propriu-zisă de traversare a Iordanului. L. *er soll über den Jordan ziehen,* EU *er soll ... hinüberziehen,* TOB *car c'est lui qui passera le Jourdain.*

tot pământul redă gr. πᾶσαν τὴν γῆν din FRANKF., care însă notează la subsol: *al. abest* πᾶσαν, *vt ab Hebr.* omis în general în versiunile moderne.

ai văzut redă gr. ἑώρακας, IER. *visurus es.* Unele traduceri redau acest verb la timpul trecut, altele la prezent, altele la viitor.

[29] *rêdiu* din ms. 45 este înlocuit în BB prin *crîng* care redă gr. νάπη „rîpă, vale îngustă împădurită".

casa lui Fogor redă gr. οἴκου Φογωρ, IER. *fanum Phogor.* Este vorba de așezarea Bet-Peor, situată în Moab, la poalele muntelui Pisga. În acest loc triburile israelite vin în contact cu adepți ai cultului zeului Baal-Peor (BB *Veelfegor*), cf. 4, 3.

CAP. 4

Capitolul 4, 1–40 este asemănător unui codice de legi, precum Codicele Hammurapi, foarte apreciat în epoca respectivă: prolog (1–8), fondul de legi (9–31), epilog (32–40). Pe de altă parte, secțiunea centrală (9–31) conține elemente ale unui tratat de vasalitate: antecedente (10–14), prevederile esențiale (15–19; 23–24), blestem și binecuvîntare (25–31). Acest amestec de codice de legi și contract corespunde unei duble funcțiuni: aprofundarea valabilității juridice a legilor și actualizarea comandamentelor esențiale din legămîntul cu Dumnezeu (JB).

[1] Formula de adresare *ascultă Israele* semnalizează o comunicare importantă (5, 1; 6, 4; 9, 1; 27, 9).

dreptățile și judecățile redă gr. τῶν δικαιωμάτων καὶ τῶν κριμάτων, IER. *praecepta et iudicia.* KJV *statutes and judgements,* NOAB *statutes and ordinances,* REB *statutes and laws,* TOB și BJ *les lois et les coutumes,* L *Gebote und Rechte,* EU *Gesetze und Rechtsvorschriften,* RG *legile și îndreptările,* B. 1982 *hotărîrile și legile,* B. 1989 *rînduielile și poruncile.*

[2] Formula canonică „nu adăugați nimic, nu înlăturați nimic" protejează, în întreg Vechiul Orient, textele codicelor de legi și ale tratatelor de modificări arbitrare (EB).

[3] Este vorba de Baal, zeul fertilității, al cărui cult cuprindea, între altele, prostituția sacrală în numele acestei zeități, pedepsită în Israel cu moartea (Num 25, 1–5).

[4] *zăceați aproape de / v-ați legat strîns de* redă sensul concret al verbului προσκείμενοι < πρόσκειμαι „être couché auprès de", echivalat în majoritatea traducerilor prin „a se atașa" sau un sinonim al acestuia, IER. *adheretis.*

[5] *arătat-am* are aici sensul de „v-am prezentat, v-am expus", gr. δέδειχα < δείκνυμι. Același verb are însă și sensul de „a învăța" la care recurg cele mai multe traduceri. IER. *docuerim,* KJV, NOAB și REB *I have taught you,* L și EU *lehren,* BJ *je vous ai enseigné,* ms. 4 389 *am învățat.*

să faceți redă sensul de bază al verbului gr. ποιῆσαι < ποιέω „a face", IER. *facietis.* Echivalat cu „a aplica, a împlini, a pune în practică, a respecta". L *dass ihr tun sollt,* KJV *that ye should do,* NOAB *you should do them.*

De obicei, cele trei traduceri românești renunță la folosirea prepoziției *pe* înaintea pronumelui relativ-interogativ în acuzativ pentru a se conforma modelului străin (Dt 3, 4 *nu era cetate care nu am luat*). Însă în cazul de față, acest pronume este precedat în Septuaginta de prepoziția εἰς și ms. 45 traduce corect *pămîntul la carele voi mergeți,* ca și ms. 4 389 *țara în carea veț mêrge.*

[10] *să asculte* redă gr. ἀκουσάτωσαν, IER *ut audiat,* L *dass sie meine Worte hören.* O altă variantă urmată de multe traduceri, este *ca să-i fac să audă cuvintele mele.*

[11] *glas mare* redă gr. φωνὴ μεγάλη, din Septuaginta, însă sintagma nu apare în textul ebraic sau în Vulgata.

[12] *către voi în munte* este preluat din Septuginta, dar lipsește din textele masoretice și din Vulgata.

glas de cuvinte / sunetul cuvintelor redă gr. φωνὴν ῥημάτων IER. *vocem verborum.* În BB singura echivalare a gr. ἡ φωνή este „glas". Corespondentul ebraic qōl are sensul atât de „tunet, vuiet, sunet" cât și de „voce, glas".

asemănare / chip redă gr. ὁμοίωμα „asemănare, imagine identică". Termenul ebraic este redat prin „formă" în toate traducerile consultate. Prezența lui Iahve nu se concretizează în nici o imagine vizuală și de aici decurge porunca din legămîntul poporului israelit cu Dumnezeu, de interzicere a reprezentării sale vizuale.

În **Convorbirile** cu Eugen Simion, Petru Dumitriu face această precizare în legătură cu caracterul nevăzut, care provoacă atîta tulburare oamenilor, al lui Dumnezeu, raportîndu-se la Moise: „Dumnezeu care a zidit lumea în șase zile și stă de vorbă cu Moise și nu i se arată, îi spune doar: *Eu sunt Cel ce este!...* (**Convorbiri cu Petru Dumitriu**, Editura Moldova, Iași, 1994, p. 111).

[13] *făgăduința* redă gr. ἡ διαθήκη „dispoziție; testament; pact, tratat, legămînt", IER, *pactum,* prin care se traduce ebr. *berit,* termenul cel mai important din VT pentru a defini raportul lui Dumnezeu cu oamenii sau al oamenilor între ei. Vezi nota Fac. 6, 18; ἡ παλαιὰ διαθήκη „Vechiul Testament", ἡ καινὴ sau νέα διαθήκη „Noul Testament".

cele 10 cuvinte gr. τὰ δέκα ῥήματα, IER. *decem verba*; cele mai multe traduceri redau literal sintagma *cele zece cuvinte* și nu *cele zece porunci* cum sînt denumite în general aceste comandamente. L și EU *die zehn Worte,* TOB și BJ *les dix Paroles.* Dar KJV, NOAB și REB *the ten commandments,* ca și RG, B, 1982, B 1989 *cele zece porunci.* Ca orice contract, acest legămînt a fost scris pentru amîndoi partenerii, deci în două exemplare, fiecare pe cîte o placă de piatră. Amîndouă exemplarele, atît cel pentru Iahve, cît și cel pentru Israel, vor fi păstrate în Templul Sfînt din Ierusalim.

[15] Cultul Dumnezeului invizibil, fără o reprezentare vizuală, constituie o doctrină fundamentală a credinței mozaice (Ieș 20, 4).

[16] *cioplit / chip cioplit* redă gr. γλυπτόν „gravat, încrustat" γλύφω „a sculpta". Este tradus de obicei prin „imagine gravată, sculptată", dar și prin „idol". IER. *sculptam;* L *Bildnis,* EU *Gottesbildnis,* BJ *image sculptée,* TOB *une idole,* KJV și NOAB *graven image,* REB *carved image.*

să nu faceți fărădelege calchiază verbul ἀνομήσητε < ἀνομέω „a acționa ilegal" prin extensiune „a se perverti, a se corupe", EU *laufi nicht in euer Verderben,* BJ *n'allez pas vous pervertir.*

[19] În afara interdicției de a se închina unor idoli în reprezentări sculpturale sau picturale antropomorfice sau animale, Israelul este avertizat împotriva cultului aștrilor, larg practicat în vechiul orient.

BB schimbă singularul *toată podoaba* din ms. 45, care redă fidel gr. πάντα τὸν κόσμον , în pluralul *toate podoabele.* În redarea substantivului polisemantic ὁ κόσμος traducătorii BB s-au fixat asupra sensului „podoabă". Cele mai multe traduceri optează pentru înțelesul de „armată, oaste", cu efecte metonimice.

[21] În prima parte a versetului, *Dumnezău* este preluat din FRANKF. care notează: *al abest* ὁ θεὸς , *vt ab Hebr.*

să nu treci: persoana a II-a singular este probabil o greșeală de tipografie. Traducerea corectă este *să nu trec,* așa cum apare în ms. 45.

BDD-B792-09 © 1997 Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 3.144.202.167 (2024-04-24 08:06:31 UTC)

pămîntul / ţara aceea frumoasă: BB reproduce textul Septuagintei, în care lipseşte *aceea frumoasă*; dar ebr. şi IER. *terram optimam.*

[22] *eu moriu / voi muri*: în original la prezent, aşa cum traduce BB.

întru acesta /în ţinutul acesta: în FRANKF. ἐν τῇ ταύτη dar lecţiunea corectă este ἐν τῇ γῇ ταύτη , IER. *in hac humo.*

[24] *rîvnitoriu / gelos* redă gr. ζηλωτής „1. plin de zel, de ardoare, 2. gelos". Versetul, care constituie unul din cele mai cunoscute locuri din Biblie, exprimă dragostea nemărginită a lui Dumnezeu faţă de oameni, dar şi exclusivismul acestui legămînt, care nu tolerează recunoaşterea vreunei alte divinităţi. IER. *Deus aemulator,* KJV, NOAB şi REB *a jealous God,* TOB şi BJ *un Dieu jaloux,* EU *ein eifersüchtiger Gott,* L *ein eifernder Gott.*

[25] *veţi zăbovi / vă veţi împămînteni* redă gr. χρονίσητε < χρονίζω „1. a-şi petrece timpul 2. a dura, a rămîne mult timp 3. a întîrzia, a se prelungi, a zăbovi". La pasiv verbul are sensul de „a îmbătrîni", echivalare pentru care optează unele traduceri: BJ *vous aurez vieilli,* NOAB şi REB *you have grown old.* KJV în aceeaşi arie semantică cu BB: *ye shall have remained long.*

[26] Invocarea cerului şi a pămîntului ca martori ai judecăţii lui Dumnezeu constituie o formulă caracteristică contractelor încheiate în antichitate, în care se menţionau zeii care garantau binecuvîntarea, respectiv blestemul, pentru partenerii contractuali, în funcţie de respectarea tratatului. *vă mărturisesc* redă gr. διαμαρτύρομαι „a invoca zeii şi oamenii ca martori; a asigura".

pre ceriu şi pre pămînt – în Septuaginta cele două substantive sînt în cazul acuzativ, articulate, aşa cum traduce ms. 45 BB *pre,* conform construcţiei *a jura pe ceva.*

[27] *va sămăna* redă gr. διασπερεῖ < διασπείρω „a dispersa, a risipi, a împrăştia; a distribui". Ms. 4 389 întrebuinţează verbul *vă va resipi,* Ms. 45 şi BB introduc prepoziţia *la,* inexistentă în greacă, înaintea substantivului *număr* şi compun astfel sintagma *puţini la număr,* rămasă în această formă pînă astăzi, faţă de *puţinei cu numărul,* din ms. 4 389.

Vulgata, LXX: *toate popoarele.* În ebraică nu apare adjectivul nehotărît *toate.*

Versetul face aluzie la deportarea suferită de populaţia din Samaria în anul 722/721 şi de cea din Ierusalim în 597, 587 şi 582/581 î.H.

[28] Deoarece în limba greacă verbul λατρεύω „a sluji" nu este reflexiv, ms. 45 îl transpune în limba română tot la diateza activă; *şi veţi închina* BB: *vă veţi închina.*

la alţi dumnezăi redă gr. θεοῖς ἑτέροις

[29] In Dt alternanţele între persoana a II-a singular şi a II-a plural sînt frecvente. Cînd ele apar mai ales în cadrul aceluiaşi verset, asistăm la o dislocare a acordurilor, reflectată şi în traducerea BB: *veţ cerca... dentru tot sufletul tău.* Ms. 4 389 *veţi cerca cu tot sufletul vostru,* aşa cum procedează şi Biblia slavonă.

Te vor afla toate cuvintele acestea urmează îndeaproape originalele. Cele mai multe traduceri evită termenul *cuvintele,* înlocuindu-l prin *toate (lucrurile) acestea.* Totuşi, unele traduceri recente redau întocmai originalul ca şi BB: EU ... *werden alle diese Worte dich finden.*

[31] *îndurătoriu şi milostiv* redă gr. οἰκτίρμων καὶ ἐλεήμων spre deosebire de ediţiile recente ale Septuagintei care reţin numai unul din termeni, pentru a se conforma textului ebraic, aşa cum se specifică şi în nota de la subsolul FRANKF.

[32] Această ultimă parte a capitolului 4 începe prin îndemnul adresat Israelului de a realiza o comparaţie religioasă, împinsă până la limitele timpului şi spaţiului, pentru a evidenţia măreţia credinţei în Dumnezeu.

Echivalarea prepoziţiei ἐπί cu prepoziţia *pre (marginea)* în loc de prepoziţia *de la* îngreuiază considerabil înţelegerea textului.

[33] *glas al Dumnezăului viu* redă gr. φωνὴν θεοῦ ζῶντος. Ms. 4 389 *glasul Dumnezeului.* În textul ebraic nu apare adjectivul *viu.*

[34] *întru ispitire / supunîndu-l la încercări* redă gr. ἐν πειρασμῷ < ὁ πειρασμός „probă, încercare, tentativă", IER. *per temptationes,* EU *unter Prüfungen,* TOB şi BJ *par épreuves,* NOAB *by trials.*

cu videnii mari / cu mari grozăvii redă gr. ἐν ὁράμασιν μεγάλοις < τὸ ὅραμα „vedere, spectacol; viziune, apariţie, vedenie". Sintagma poate fi interpretată drept referinţă la plăgile trimise împotriva Egiptului pentru eliberarea poporului israelit. Termenul ebraic corespunzător este asociat cu noţiunea de „teroare, spaimă": IER. *horribiles visiones,* L şi EU *durch grosse Schrecken.* TOB şi BJ *par des grandes terreures,* KJV şi NOAB *by great terrors.*

[35] Componentele primei propoziţii din acest verset sînt preluate din versetul precedent. BB: *toate cîte ... văzînd.*

Dumnezeul tău acesta din BB este preluat din Septuaginta, în textul ebraic nu apare această sintagmă. Versetele 35 şi 39 afirmă cu claritate credinţa într-un singur Dumnezeu, monoteismul, fiind negată în mod expres existenţa altor zei.

[36] *să te cêrte* redă gr. παιδεῦσαι < παιδεύω „1. a educa, a instrui, a forma 2. a dojeni, a mustra, a certa", IER. *ut doceret te.* Vezi nota 8, 5. L *um dich zurechzubringen,* NOAB *that be might discipline you.*

[37] *au iubit pre el părinţii tăi* redă gr. ἀγαπῆσαι αὐτὸν τοὺς πατέρας. În textul grecesc, verbul *a iubit,* la persoana a III-a singular, (Dumnezeu) are două complemente directe, în cazul acuzativ: αὐτὸν „pe el" şi τοὺς πατέρας „pe părinţii tăi". Firesc ar fi fost ca pronumele să fie tot la plural, αὐτούς „pe ei, pe părinţii tăi". Presupunem că pronumele αὐτόν la singular se referă la Israel, ca substantiv colectiv. În BB *părinţii tăi* nu este subiect, ci obiect. Textul poate fi corect înţeles numai aşezînd virgulă între cele două obiecte: *pre el, părinţii tăi.* Traducerea corectă este cea din ms. 45 *au iubit el pre părinţii tăi,* în care însă se omite complementul direct pronominal αὐτόν „pe el", care de fapt nu apare în textul ebraic sau în Vulgata.

pre noi redă gr. ὑμᾶς, care însă nu este menţionat în textul ebraic.

[39] *te vei întoarce* redă gr. ἐπιστραφήσῃ < ἐπιστρέφω, verb polisemantic, al cărui sens de bază este redat în BB „a se întoarce, a se răsfrînge; a reflecta".

cu cugetul redă gr. τῇ διανοίᾳ < ἡ διάνοια, substantiv complex, însemnînd, între altele, „gîndire, capacitatea de a gîndi; gînd; reflexie, cugetare". În limba ebraică avem aici substantivul „inimă", aşa cum îl echivalează IER. *cogitato in corde tuo* şi alte traduceri. Ms. 4 389; *să cuget în inima ta.*

Dumnezeul tău lipseşte din textul ebraic.

[40] *vei cruţa* redă gr. φυλάξῃ < φυλάσσω „a veghea, a păzi; a proteja, a conserva, a ocroti, a apăra", IER. *custodi.*

[41] *osebi / a ales* redă gr. ἀφώρισεν < ἀφορίζω „a delimita, a demarca; a despărţi, a separa", IER. *separavit.*

[45] *mărturiile / cerinţele* redă gr. μαρτύρια „mărturie, probă", IER. *testimonia,* L *die Ermahnungen,* EU *die Satzungen,* TOB *les édites,* BJ *les stipulations,* REB *the precepts.*

[46] Substantivul *vîrtop* din ms. 45 redă gr. φάραγγι < ἡ φάραγξ „defileu, strîmtoare, vale prăpăstioasă" pe care BB şi ms. 4 389 îl echivalează cu *vale, casa lui Fogor / Bet-Peor* vezi nota 3, 29.

[48] *Sion* vezi nota 3, 9.

[49] *arăpimea / Araba* redă gr. Αραβα , vezi nota 1, 1. În 1, 7, acelaşi substantiv este tradus în BB *haravilor,* desemnînd locuitorii acestei regiuni, iar în 3, 17 *Arava.*

Asidoth vezi nota 3, 17.

cea cioplită vezi nota 3, 27.

CAP. 5

[1] *tot Israilul,* nu se referă la spaţiul geografic, ci la comunitatea celor care cred în Iahve.

întru urechile voastre / în auzul vostru.

[5] Ms. 4 389 *a soli* = a vesti.

BDD-B792-09 © 1997 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 3.144.202.167 (2024-04-24 08:06:31 UTC)

cuvintele redă gr. τὰ ῥήματα , IER. *verba.* Multe versiuni întrebuinţează substantivul la singular, cf. textul ebraic.

[6] 6 – 21 cf. Ex. 20, 2 – 17.

[7] *dumnezei alţii:* BB preia topica din greacă, pe cînd ms. 4 389 *alţ dumnezei.*

înaintea fĕţii mele redă gr. πρὸ προσώπου μου. JB *devant moi,* NOAB *before me.*

[8] *cioplit,* ms. 4 389 *cioplitură* = sculptură, vezi nota 4, 16.

[9] *rîvnitoriu / gelos,* vezi nota 4, 24.

[10] BB: *făcîndu milă la mii,* sintagmă incompletă, datorită faptului că în limbile vechi (ebraica, greaca, latina) lipseşte un determinant substantival. În L, KJV, BJ, EU, NOAB, REB se evită completări de genul *în mii de neamuri* (ms. 4389), *pînă la al miilea neam* (RG şi B 1982), *à des milliers de générations* (TOB).

[11] *în deşert* (BB *deşărt*) redă gr. ἐπὶ ματαίῳ „1. în van, în zadar, inutil 2. în batjocură, cu împietate". *a lua în deşert* a rămas pînă astăzi, mai ales în limbajul religios, varianta din ms. 4 389 *a lua în zadar* nu s-a impus.

nu va curăţi redă literal gr. μὴ καθαρίσῃ < καθαρίζω „a purifica, a curăţi". În acest verset termenul este folosit cu sensul de „a considera curat, nevinovat" sau „a absolvi de pedeapsă, a achita".

[12] *ziua sîmbetilor / ziua sabatului* redă gr. τὴν ἡμέραν τῶν σαββάτων. Sărbătorirea zilei sabatului ocupă un loc central în decalogul deuteronomic (Dt 5, 12-15), justificîndu-se printr-o motivaţie suplimentară faţă de acelaşi comandament din cele zece porunci din Ex 20, 8-11: în Dt ziua de odihnă trebuie respectată în cinstea eliberării din sclavia egipteană, fiind un prilej de bucurie pentru israeliţi care trebuie să acorde şi sclavilor lor dreptul de a se odihni în această zi.

[13] *vei lucra / lucrează:* în original la viitor, aşa cum traduce BB: idem *vei face.*

[14] *să nu faci întru ea tot lucrul* redă literal gr. οὐ ποιήσεις ἐν αὐτῇ πᾶν ἔργον.

şi cel de supt jugul tău, calc după gr. καὶ τὸ ὑποζύγιόν σου „animal de povară sau de tracţiune"; IER. *asinus.* Această sintagmă mai apare în FRAKF. încă o dată, impropriu, la sfîrşitul versetului.

nemĕrnic, vezi nota 1, 16.

cela ce e înlăuntrul uşilor tale redă sintagma din FRANKF. ὁ ἐντὸς τῶν πυλῶν σου, IER. *qui est intra portas tuas:* este vorba despre rezidenţii străini care au primit dreptul de a se stabili în perimetrul localităţii respective, cf. 24, 14; 29, 10; 31, 12. RAHLFS: ὁ παροίκων ἐν σοί.

[15] *şi să o sfinţeşti pre ea* cf. LXX, dar nu apare în textul ebraic.

[17] Interdicţiile prezentate în versetele 17–21 s-au impus în limba română aşa cum au fost traduse în ms. 45 şi în BB, sub forma de conjunctiv prezent şi nu de imperativ, ca în ms. 4 389.

Petru Dumitriu îşi pune mai multe probleme în legătură cu porunca **să nu ucizi**: „Nu se poate: dar dacă mă atacă? Dacă mă atacă ucigaşul? Dar dacă ucigaşul atacă pe nevastă-mea sau pe copii? Ce fac? Sau pe un copil străin, sau pe un om străin, adult? Şi ce fac cu vierul, îl tai sau nu îl tai, sau cu porcul sau cu găina? Ce fac? Ucid sau nu ucid? Nu se poate!" Găseşte răspunsul în diferenţa de înţeles dintre *a ucide* şi *a asasina,* citind porunca astfel: „Să nu *asasinezi*", adică să nu comiţi o crimă calificată astfel (p. 125).

[18] *Să nu preacurveşti* redă gr. οὐ μοιχεύσεις < μοιχεύω „a comite adulter, a încălca fidelitatea conjugală".

[21] *celui ce stă supt jugul lui / asinul lui,* vezi nota versetului 14. După LXX, *nice a tot dobitocul lui.*

[23] *povăţuitorii / căpeteniile* vezi nota 1, 13.

[24] *slava şi măreţia lui:* al doilea termen nu este menţionat în LXX, ci numai în textul ebraic şi IER. *maiestatem et magnitudinem suam.*

[26] *trup* redă gr. σάρξ „1. carne, 2. corp, trup", IER. *caro;* KJV şi NOAB *all flesh,* BJ *être de chair,* EU *Wesen aus Fleisch.*

[27] *să nu spui tot ce ţi-a vorbit Domnul Dumnezeul nostru:* FRANKF. lipsă.

[28] *glasul cuvintelor* redă gr. τὴν φωνὴν τῶν λόγων IER. *vocem verborum.* Cele mai multe traduceri redau sintagma numai prin substantivul *cuvinte.* Dar KJV *the voice of your words.*

[29] „Teama de Dumnezeu" însemna în Vechiul Orient acea concepţie fundamentală, pe care astăzi o denumim „credinţă" sau „religie"; întemeierea întregii vieţi pe taina dumnezeiască. Această „teamă" nu stă în opoziţie cu dragostea (vezi 10, 12), ci uneşte distanţa plină de veneraţie cu apropierea bazată pe încredere (BJ).

[30] *a păsa* „a merge". Verbul apare numai la imperativ.

casele redă gr. τοὺς οἴκους. În textul ebraic „corturi".

[32] Ms. 45 preia întru totul alternanţa între persoana a II-a singular şi persoana a II-a plural din textul grecesc. BB modifică *să nu te abaţi* (gr. ἐκκλινεῖς) în *să nu vă abateţi* (după nota de la subsol FRANKF. ἐκκλινεῖτε) dar menţine totuşi pronumele la sg. *ţie* (gr. σοι) şi *tău* (gr. σου). Aceleaşi construcţii nefireşti, datorate substantivului colectiv subînţeles *Israel,* apar în versetul 33. Ms. 4 389 generalizează persoana a II-a plural, aşa cum procedează şi Vulgata.

De asemenea, ms. 4 389 recurge în mod adecvat la dubla negaţie *(să nu vă întoarceţ nici spre stînga, nici spre dreapta).*

CAP. 6

[3] Ms. 45, *mière şi lapte;* în FRANKF. γάλα καὶ μέλι „lapte şi miere" (în Ex 3, 8 ms. 45 şi BB respectă topica din LXX).

Micu: *care curge lapte şi miere, ţara cêea ce fiêrbe cu lapte şi miere.*

Vezi şi 11, 9.

Ultima frază din versetul 3 apare în FRANKF. cu menţiunea: *al. abest tota haec periodus, vt ab HEBR.* Lipsind din ebraică, ea nu apare în cele mai multe versiuni. Este păstrată în RAHLFS şi în BIBLIA 1982.

După domnia lui Ştefan cel Mare, glorificată în **Fraţii Jderi**, Moldova îi oferă lui Sadoveanu, la o distanţă de şaptezeci de ani, altă imagine: „În ţara asta unde curge miere şi lapte, după slova Scripturii, noi sărmanii n-avem rînd la ospăţ". Răzeşii de odinioară, cînd ţara noastră era un adevărat „pămînt al făgăduinţii", îşi pierd drepturile: „Răzăşi am fost şi-am rămas la sapă de lemn şi pentru o pită ne-am dat robi" (*Nicoară Potcoavă,* **Opere,** XVIII, 1959, p. 152).

[4] Versetele 4-9 sînt cunoscute în tradiţia iudaică sub numele lui Şema (Š^{e}ma' yiśrā'ēl „Ascultă Israel").

[6] Pentru evrei una din cele mai însemnate rugăciuni, ce trebuie rostită zilnic.

şi întru sufletul tău: această sintagmă lipseşte din textul ebraic, cf. nota din FRANKF.

[7] *vei prepune* redă gr. προβιβάσεις < προβιβάζω „a avansa, a face progrese; a se depăsa în faţă". Sensul verbului corespondent din ebraică este nesigur: IER. *narrabis,* L *einschärfen,* EU *wiederholen,* KJV şi NOAB *teach,* BJ şi TOB *répéteras,* REB *repeat,* RG şi B 1982 *sădeşti,* B 1989 *întipăreşti.*

[8] În anumite comunităţi religioase, apartenenţa la grup se marca prin semne exterioare, cum ar fi tatuajele sau obiecte concrete, materiale. La început, în religia iudaică aceste simboluri erau o broşă prinsă la turban, o brăţară cu semnul lui Iahve, inscripţii pe clădiri private sau publice. Mai tîrziu, textul cuprins în Dt 6, 4-9, 11, 13-21 şi Ieş 13, 1-10, 11-16 se scria pe fîşii de pergament care erau păstrate într-o capsulă mică. În timpul rugăciunii zilnice, acestea erau fixate pe frunte şi pe braţul stîng, deci în dreptul inimii. În Noul Testament (Mt 23, 5), ele poartă numele din greceşte *filacterii.* Acest simbol purtat pe frunte şi-a găsit diferite echivalări: KJV şi NOAB *frontlets* (B 1989 *fruntare*), L *Merkzeichen,* EU *Schmuck,* TOB *marque,* BJ *bandeau,* REB *pendant,* RG *talisman,* B 1982 *tăbliţă.*

[10] Ms. 45 *părinţilor,* gr. τοῖς πατράσιν, BB *părinţii.*

[11] *gropi cioplite* redă gr. λάκκους λελατομημένους. Substantivul ὁ λάκκος are sensul de „groapă, gaură", dar şi de „cavitate, rezervor". Este vorba de cavităţi săpate în sol, uneori în piatră, care, dacă nu captau apa freatică, erau folosite ca rezervoare în care se strîngea apa din precipitaţii. Verbul λατομέω are sensul de „a ciopli în piatră". Ms. 4 389 redă textul din latină, preluînd şi numerotarea versetelor din Vulgata.

BDD-B792-09 © 1997 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 3.144.202.167 (2024-04-24 08:06:31 UTC)

[12] *să nu se lăţească inima ta* lipseşte din textul ebraic, cf. nota din FRANKF. În ediţia RAHLFS apare la subsol.

[13] *singur* redă gr. μόνῳ, omis în ebraică.

către el să te lipeşti din LXX, omis în ebraică.

[15] *întru tine / în mijlocul vostru* redă gr. ἐν σοί, fiind vorba despre substantivul colectiv Israel.

[16] *Să nu ispiteşti* redă sensul de bază al verbului πειράω, IER. *non temptabis.*

la ispită / la Masa redă gr. τῷ πειρασμῷ, care traduce substantivul ebraic *Massa*, cu acelaşi sens, devenit substantiv propriu cf. Ex 17, 7. Ms. 4 389 *în locul ispitirii* ca şi IER. *in loco temptationis.*

[17] *păzind să păzeşti* redă gr. φυλάσσων φυλάξῃ, construcţie specifică pentru a indica intensitatea acţiunii. IER. *custodi*; ms. 4 389 *să păzeşti.*

mărturiile / cerinţele, vezi 4, 45.

[21] *cu braţu nalt* nu apare în textul ebraic.

[22] *întru putêrea lui,* FRANKF. speicifcă: *al. abest hoc membrum, vt ab Hebr.* Lipsă la IER., ca şi în RAHLFS şi ms. 4389.

sêmne şi minuni cf. *Luceafărul* de M. Eminescu.

[23] *Domnul Dumnezeul nostru* lipseşte din textul ebraic.

[25] *Milostenie / milă* redă gr. ἡ ελεημοσύνη, IER. *misericors.* O altă interpretare, bazată pe textul ebraic, subliniază ideea trăirii pe calea cea dreaptă: KJV *it shall be our righteousness;* REB. *to be in the right,* L *unsere Gerechtigkeit,* EU *(vor Gott) im Recht sein,* BJ *telle sera notre justice.*

CAP. 7

[1] Distrugerea duşmanilor şi a idolilor lor, (vezi 7, 26) constituie în Dt o condiţie absolută pentru a lua o ţară în stăpînire (vezi 20, 10–18).

[2] *cu pierzare vei piêrde,* gr. ἀφανισμῷ ἀφανιεῖς, ms. 45 *cu potop îl vei potopi.*

făgăduinţă / legământ vezi nota 4, 13.

[3] *fiicele... fiii* în BB la singular.

[4] *vei depărţi / vor îndepărta* redă gr. ἀποστήσει < ἀφίστημι „a se despărţi, a se îndepărta, a se retrage, a părăsi; a renunţa la o credinţă religioasă, a comite o apostazie."

Ms. 45 *de către mine,* gr. ἀπ' ἐμοῦ, IER. *ne sequatur me,* BB *de către tine,* modificînd semnificaţia teologică a enunţului: îngrijorarea ca fiii lui Israel să nu se îndepărteze de Dumnezeu, respectiv Moise, purtătorul său de cuvînt.

să va scîrbi redă gr. ὀργισθήσεται < ὀργίζω „a se mînia, a se înfuria".

[5] Se enumeră piesele de cult mai importante din templele canaanite şi necesitatea distrugerii lor:

capiştile redă gr. τοὺς βωμοὺ < ὁ βωμός „1. piedestal 2. altar cu trepte, diferit de ἐσχάρα, care nu era ridicat" IER. *aras.*

stîlpii redă gr. τὰς στήλας, coloane de piatră simbolizînd prezenţa unei divinităţi (cf. Gn 28, 18), IER *statuas,* L şi EU *Steinmale,* BJ şi NOAB *stèles,* REB *sacred pillars.*

pădurile redă gr. τὰ ἄλση < τὸ ἄλσος „dumbravă, pădurice sfîntă, loc sacru". Este vorba de un trunchi de lemn, servind drept obiect de cult, reprezentînd un copac înverzit, simbolul forţei vitale şi al fecundităţii, întruchipat în Canaan de zeiţa Aşera (Astarte) (cf. Ex 34, 13). IER. *lucos,* L *heilige Pfähle,* EU *Kultpfähle,* BJ *pieux sacrés,* REB *sacred poles.* Dar KJV *groves,* la fel ca şi BB, ms. 4 389 *braniştele* şi BIBLIA 1982 *dumbrăvi.*

[6] *nărod avut / popor care îi aparţine* redă gr. λαὸν περιούσιον „popor aparţinînd cuiva, constituind avuţia, proprietatea, posesia personală a cuiva". L *Volk des Eigentums,* EU *das Volk... das ihm persönlich gehört,* NOAB *to be special possession,* TOB *le peuple qui est sa part personnelle.* Expresia ebraică desemnează proprietatea personală pe care o persoană poate să o aibă, pe lîngă proprietatea familiei, sau posesiunile personale ale unui rege, în afara tezaurului coroanei. Deja în documentele din mileniul II î.H., regii vasali erau desemnaţi cu acelaşi cuvînt drept „proprietatea personală" a regilor suverani. Regele era considerat „proprietatea deosebită" a unui zeu. În Dt Israelul ajunge să ocupe această poziţie faţă de Dumnezeu (JB).

[8] *cu braţ naltu* lipseşte din textul ebraic.

[9] *adevărat* este un adaos. Versiunile variază: NOAB şi REB *the Lord your God is God,* EU *Iahwe, dein Gott, ist der Gott.* RG *Domnul Dumnezeul tău este Dumnezeu.* L *dass der Herr, dein Gott, allein Gott ist,* BJ *Yahvé ton Dieu est le vrai Dieu;* idem BIBLIA 1982.

[13] *fiii / rodul pîntecelui* redă gr. τὰ ἔκγονα „1. pui, animale tinere; 2. produse, roade", IER. *fructus ventris,* B. sl. плодъ чрѣва după care ms. 4 389 *roada pîntecelui.*

[14] *fără de rodu* traduce gr. ἄγονος „neroditor, nefertil", un derivat din acelaşi etimon γονή.

sterp redă gr. στεῖρα, adjectiv feminin, echivalat în ms. 45 *stearpă.* Se subliniază că atît bărbaţii, cît şi femeile nu vor fi afectaţi de sterilitate. BJ *Nul chez toi, homme ou femme, ne sera stérile,* KJV *there shall not be male or female barren.*

[15] *slăbiciunea / boală* redă gr. ἡ μαλακία „1. moliciune, moleşeală, lipsă de vlagă 2. boală, slăbiciune"; IER. *languorem.*

boalele Eghipetului: referire la plăgile din Egipt. νόσος „boală, epidemie".

care le-ai văzut, după LXX, nu apare în textul ebraic.

[16] *prăzile* după LXX τὰ σκῦλα. Substantivul nu apare în textul ebraic, nici în IER. *devorabis omnes populos;* ms. 4389 *vei mînca tot neamul.*

piêdecă redă gr. σκῶλον „ţăruş", dar σκωλόω „a opri cu o piedică, a frîna"; IER. *in ruinam,* ms. 4 389 *vătămare.*

[19] *bîntuialele / încercările* redă gr. τοὺς πειρασμοὺς < ὁ πειρασμός „probă dificilă, încercare, experienţă; tentaţie", IER. *plagas.*

minunile cêle mari acêlea după LXX. În textul ebraic apare doar substantivul *minunile,* fără determinant.

tu temi greşeală de tipar în BB.

[21] *întru tine* redă gr. ἐν σοί, persoana a II-a singular, fiind vorba despre *Israel* ca substantiv colectiv.

[22] *să nu să facă pămîntul pustiiu,* după LXX, nu apare în textul ebraic, nici în IER.

[24] *den locul acela* redă lecţiunea din LXX. Versiunea ebraică este notată la subsolul FRANKF., IER. *sub caelo.*

[25] Idolii erau adesea statui din lemn, acoperite cu plăcuţe din aur sau argint. O asemenea „urîciune", ebr. tō'ĕbāh, gr. τὸ βδέλυγμα, IER. *abominatio,* poate să fie tot ce este incompatibil cu natura lui Iahve sau a lui Israel, ceea ce implică un pericol care trebuie eliminat. L şi EU *Greuel,* TOB *abomination,* KJV, NOAB şi REB *abomination.*

[26] *anathema* redă gr. ἀνάθημα; IER. *anathema.* În legătură cu interpretarea diferită acordată termenului corespunzător ebraic vezi nota 2, 34.

CAP. 8

[1] *cel bun* cf. FRANKF. Adjectivul lipseşte din textul ebraic şi este omis şi în RAHLFS.

Dumnezăul nostru cf. LXX.

[2] *patruzeci de ani* sintagma nu apare în LXX, ci în textul ebraic.

să te chinuiască / să te smerească redă gr. ἂν κακώσῃ σε < κακόω „a maltrata, a chinui; a umili", IER. *adflixit.* Sensul de bază al corespondentului ebraic este „a încovoia sub sine". În acest capitol, termenul mai apare în versetele 3 şi 16 (în capitolele 21, 14 şi 22, 24, 29, termenul ebraic este redat printr-un alt verb în LXX, echivalat în BB prin *a smeri).*

[3] *pe care nici tu nu o cunoşteai* IER. *quem ignorabas tu,* ms. 4 389 *carea nu o ştiiai tu.*

omul nu trăieşte numai cu pîine: Enunţul preluat în Noul Testament (Mt 4,4; Lc 4,4) este foarte răspîndit în toate limbile.

rostul redă gr. τὸ στόμα „gură", IER. *ex ore,* ms. 4 389 *den gura.*

[5] *va certa* redă gr. παιδεύσαι < παιδεύω. Acest verb este tradus în BB fie prin *a certa* fie prin *a pedepsi (oameni ai locului, nu numai pedepsiţi întru a noastră limbă.* Prefaţa lui Şerban la BB) cu sensul de „a instrui, a disciplina"; vezi 4, 36; 11, 2.

BDD-B792-09 © 1997 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 3.144.202.167 (2024-04-24 08:06:31 UTC)

În BB verbul *a învăţa* traduce, de obicei, gr. διδάσκω (Dt 4, 10), sau, mai rar, verbul gr. συμβιβάζω (Dt 4,9). S. Antim, Didahiile 12, la Pann, Povestea Vorbei: *nepedepsit = inculţ.*

[7] Descrierea pămîntului făgăduit începe cu ceea ce este mai preţios pentru un popor care a petrecut patruzeci de ani străbătînd pustiul: bogăţia surselor de apă.

pămînt bun şi mult, cf. LXX *mult* nu apare în textul ebraic.

fărăfundurilor calchiază gr. ἄβυσσος (ἀ – particulă negativă, βυσσός „fund"), vezi Fac. 1, 2.

[8] *untdelemnului,* cf. LXX.

[9] *pămîntul carele pietrile lui hier,* ms. 45 *pămîntu căruia pietrile lui sînt hier* respectă întocmai originalul, cu pronumele relativ *căruia,* gr. ἧς, în genitiv şi cu ordinea cuvintelor din greceşte: γῆ, ἧς οἱ λίθοι αὐτῆς σίδηρος; ms. 4 389: *în ţara unde sînt pietri de fier.* În această versiune se elimină şi pronumele *lui* gr. αὐτῆς din FRANKF. (al. abest αὐτῆς *pleonasmus Heb).*

[13] *oile şi caprele:* BJ *ton petit bétail,* EU *Schafe und Ziegen.*

înmulţindu-se: în LXX apare de trei ori acelaşi verb πληθυνθέντων redat de BB de fiecare dată prin *a se înmulţi.* Ms. 4 389 recurge la trei verbe diferite: *a se prăsi, a se înmulţi, a se adăuga,* în B. slavonă apare un singur verb **умножимсѧ**, în toate trei propoziţiile.

[15] *muşcînd* redă gr. δάκνων < δάκνω „a muşca".

[17] *vîrtutea* redă gr. ἡ ἰσχύς „forţă, vigoare, putere, capacitate de luptă", IER. *fortitudo.*

puterea redă gr. ἡ δύναμις cu sensul de „influenţă, autoritate, trecere"; ebr. „bogăţie, avere", L şi EU *Reichtum,* KJV, NOAB şi REB *wealth,* TOB *prospérité,* BJ *puissance.*

[19] *vei uita cu uitare:* construcţiile formate dintr-un verb + prepoziţia *cu* + substantiv derivat din acest verb, de obicei sub forma infinitivului lung, sînt frecvente în toate cele trei traduceri româneşti din secolul 17. Ele sînt preluate din Septuaginta.

pre ceriu şi pre pămînt cf. LXX, sintagma nu apare în textul ebraic.

[20] *nu veţi asculta,* în original la trecut, aşa cum traduce BB.

CAP. 9

[1] *mai vîrtos* redă gr. μᾶλλον „mai" adverb pentru formarea gradului comparativ.

[2] *enachiţii,* vezi 1, 28.

[4] *pentru direptăţile* redă gr. τὰς δικαιοσύνας < ἡ δικαιοσύνη „dreptate, justiţie; simţul dreptăţii", IER. *iustitiam,* ebr. dāqāh. KJV *Not for thy rightousness,* L *um meiner Gerechtigkeit willen,* BJ *à cause de ma juste conduite,* REB *because of our merits,* TOB *je suis juste,* EU *Ich bin im Recht:* această ultimă interpretare se bazează pe concepţia vechiului Orient asupra războiului privit ca un litigiu în care cine are dreptate cîştigă, cine nu are dreptate pierde (E. B.).

păgînătate redă gr. ἀσέβεια „impietate, sacrilegiu faţă de un zeu sau faţă de un loc sacru", IER. *impietates,* KJV, NOAB, REB *wickedness,* BJ *perversité,* EU *diese Völker sind im Unrecht,* TOB *ces nations sont coupables.*

[5] *curăţia* redă gr. τὴν ὁσιότητα < ἡ ὁσιότης „pietate", aici „integritate, cinste", IER. *aequitatem,* KJV şi NOAB *uprightness,* REB *integrity,* BJ *droiture,* L *deines aufrichtigen Herzens willen.*

păgînătatea şi fărădelêgea: al doilea substantiv, *fărădelêgea,* (gr. ἀνομίαν) apare în FRANKF. cu menţiunea că este reduntant şi că unele ediţii ale LXX îl omit, aşa cum procedează mai tîrziu şi RAHLFS. El nu apare în textul ebraic, nici în Vulgata. S. Micu îl omite, dar B 1914 şi reeditările ei (B 1982) îl preiau din nou, probabil sub influenţa BB.

[6] *astăzi* cf. LXX, omis în ebraică şi în Vulgata.

năsilnic la grumaz, calc din gr. σκληροτράχηλος, IER, *cum durissimae cervicis.* În IEŞ 33, 3, acelaşi compus din limba greacă este redat prin expresia *tare la cerbice.*

[7] Acest verset marchează începutul unei noi secţiuni în Dt, care se întinde pînă la 10, 11. Moise relatează, la persoana I, povestea viţelului de aur, a tablelor legămîntului şi a intervenţiei sale. Genul literar al acestei secţiuni aminteşte de cel din capitolele 1-3. Sînt reluate în paralel evenimente cuprinse în IEŞ 32, cu anumite diferenţe. Relatarea nu este unitară, fiind inserate intercalări în mai multe capitole.

Ms. 45 urmează topica din LXX *den care dzi ai ieşit,* pe cînd BB schimbă ordinea cuvintelor: *den ziua ce aţi ieşit.*

neascultînd făceaţi cêle cătră Domnul: Ms. 4389 *neplecîndu-vă aţ greşit înaintea Domnului.* S. Micu *necrezători aţi fost întărîtînd pre Domnul.* L *seid ihr ungehorsam gewesen dem Herrn,* KJV *ye have been rebellious against the Lord.*

[8] *Horeb:* altă denumire pentru Sinai.

[11] *Şi fu pren 40 de zile* gr. καὶ ἐγένετο διά, S. Micu *Şi au fost după.* Ms. 4 389 *De-acii deacă trecură acêle 40 de zile,* după modelul Vulgatei: *cumque transissent.* B 1982 *Dar după trecerea celor patruzeci de zile.*

[13] *Grăit-am cătră tine o dată şi de doauă ori, zicînd:* cf. LXX, propoziţia nu apare în textul ebraic, nici în IER.

[15] *mărturiilor* cf. FRANKF. τῶν μαρτυρίων, care notează: *al.* τῆς διαθήκης, *ex. Hebr.,* deci *legămîntului* aşa cum este şi în IER, *foederis.* Ediţia RAHLFS omite acest determinant. Atît ms. 4 389, cît şi S. Micu urmează textul FRANKF.: *mărturiilor.*

[18] *m-am rugat* redă gr. ἐδεήθην < δέομαι. Verbul corespondent ebraic are, în primul rînd, sensul de „a se prosterna".

al doilea rînd cf. LXX, nu apare în textul ebraic, nici în IER.

greşalele voastre care le-aţi greşit: construcţie preluată din LXX, conformă textului ebraic. KJV *your sins which ye sinned,* S. Micu *păcatele voastre care aţi păcătuit.*

[19] *mînie şi urgie* redă gr. τὸν θυμὸν καὶ τὴν ὀργήν, IER. *indignationem et iram,* L *zorn und Grimm,* KJV *anger and hot displeasure,* BJ *de cette colère, de cette fureur;* ms. 45 *pentru frică şi pentru mînie,* ms. 4 389 *pentru măniia şi urgiia.* Traducerea lui S. Micu *de iuţimea şi de mînia* se regăseşte în ediţiile ulterioare, pînă la B 1982 *de mînia şi de iuţimea.*

[21] Operaţiunile de distrugere a viţelului din metal turnat corespund unei simbolici larg răspîndite în Vechiul Orient, de anihilare totală a obiectelor de cult nedorite.

[22] Substantivele comune ebraice, devenite nume proprii, au fost traduse atît în Septuaginta, cît şi în Vulgata (*Incendio quoque et in temptatione et in sepulchris Concupiscentiae*). Traducerile moderne reproduc denumirile ebraice.

[24] *din ziua în care v-am cunoscut:* traducere conformă textului ebraic.

[25] Versetele 25-29 au la bază textul din IEŞ. 32, 11-14.

[26] *împărate al dumnezeilor... cu virtutea ta cea mare... cu braţul tău cel naltu* după LXX.

[27] *cărora te-ai jurat pre tine* după LXX, sintagma nu apare în ebraică, în Vulgata.

nesilnice (ms. 45 *năsîlnicie,* ms. 4 389 *năsilnicie*) înlocuit de S. Micu prin *învîrtoşêrea,* care apare şi în ms. 4 389, în 10, 16.

păgînătăţile / nelegiuirea în LXX la plural, urmat de pronumele *lor* la plural ca în BB. Vezi nota 9, 5.

[28] Adverbul *cîndai* din ms. 45 şi BB este înlocuit în ms. 4 389 prin adverbul *cumva;* S. Micu nu mai foloseşte aici nici un adverb; substantivul *sorţul* (ms. 45 şi BB) devine în ms. 4 389 *partea,* iar în S. Micu *moştenirea;* substantivul *virtutea* (ms. 45 şi BB) devine ms. 4389 *tăriia,* iar în S. Micu *putêrea.*

CAP. 10

[3] *neputred* redă gr. ἀσήπτων „care nu putrezeşte". Corespondentul ebraic, redat în Vulgata ca atare *setthim,* KJV *shittim,* este tradus prin „salcîm".

amîndoao cf. FRANKF. *al. abest* δυσί, *vt ab Hebr.*

[4] *în ziua adunării* cf. textul ebraic şi Vulgata.

[6] În versetele 6–9 se introduc două digresiuni: moartea lui Aaron şi alegerea leviţilor ca purtători ai chivotului legămîntului. Pentru a marca distincţia de restul textului, în unele versiuni moderne sînt încadrate în paranteze.

BDD-B792-09 © 1997 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 3.144.202.167 (2024-04-24 08:06:31 UTC)

Viroth fiilor Ioachim, gr. Βηρωθ υἱῶν Ιωακείμ, IER. *Beroth filiorum Iacan,* KJV *Beeroth of the children of Jaakan.*

Toponimul ebraic: *Puțul fiilor lui Iaacan* apare în întregime tradus (L, EU, NOAB, REB) sau parțial BJ *les puits des Bené Yaakân.*

[8] *au osebit / a luat deoparte* redă gr. διέστειλεν, IER. *separavit,* KJV *separated,* NOAB și REB *set apart,* BJ *mis à part,* L și BJ *aussondern.*

fĕliul / semințiа redă gr. ἡ φυλή „trib, grup de oameni" prin extensie „clasă, gen, specie, fel". Traducerea improprie din ms. 45 și din BB apare în ms. 4 389 ca *semințiia.* Cf. idem RG, B 1982, B 1989; S. Micu: *neamul.*

a să ruga și a blagoslovi cf. FRANKF. care notează la subsol că primul verb este redundant, al doilea fiind în conformitate cu textul ebraic. Verbul *a blagoslovi,* comun celor trei versiuni din secolul XVII, este înlocuit la S. Micu prin *bine să cuvintêze.*

[9] *partea lor de pământ:* în original doar *parte* ca în BB. Pentru clarificarea sensului, sintagma este întregită în unele traduceri: EU *Landanteil.* Așa cum sugerează și numele lor, leviții erau considerați a fi descendenții lui Levi, cel de al treilea fiu al lui Iacov. Tribului lui Levi i-au fost rezervate funcțiile sacerdotale. Membrii lui nu posedau un teritoriu propriu care să fie considerat ca *partea* sau *moștenirea* lor.

[12] Ultima parte a discursului (10,11 – 11,32) reia exigențele legământului cu Dumnezeu, cel ce dăruiește fertilitate pământului. Descrierea pământului făgăduit, mănos și prosper, este urmată de formulele de binecuvîntare și blestem. Deschiderea unei noi secțiuni în discurs este marcată de formula de introducere *Și acum,* cf. 4, 1 *să mergi în toate căile lui,* ms. 4 389 *să umbli pre toate căile lui.*

[16] În concepția VT, întreaga gîndire și voință sînt localizate în inimă. Circumcizia constituia un act sacru, un ritual ce consemna devotamentul față de Iahve. Echivalentul lui la creștini ar fi botezul, care, de asemenea, îi desemnează pe creștini ca popor al lui Dumnezeu. Cerința de a tăia împrejur inima ar însemna pentru creștini reînnoirea botezului, trăirea din harul botezului (E.B.). IER. 4, 4: *obrezuiț năsîlnicia inimii.*

[17] *carele nu alĕge față,* ms. 45 *să minuneadză* după verbul gr. θαυμάζω „a se mira, a se minuna; a admira". Ms. 4 389 folosește *a căuta* ca și S. Micu, RG, B 1982, B 1989.

Prin perifrază: IER. *qui personam non accipit,* L *der die Person nicht ansieht,* EU *Er lässt kein Ansehen gelten,* BJ *qui ne fait pas acception de personnes,* TOB *l'impartial,* KJV *which regardth not persons,* NOAB *who is not partial,* REB *He is no respecter of persons.*

[18] *nemĕrnec / străin* vezi nota 1, 16. În v. 18 substantivul este preluat din LXX, fiind omis în textul ebraic și în Vulgata.

sărac / orfan redă gr. ὀρφανός „orfan".

[22] *șaptezeci și cinci* cf. FRANKF. În textul ebraic și Vulgata *șaptezeci,* la fel și RAHLFS.

CAP. 11

[3] *certarea* redă gr. παιδεία „educație, instrucție, disciplinare", vezi nota 8, 5.

minunile redă gr. τὰ τέρατα. Corespondentul ebraic accentuează semnificația de „faptă, lucrare", IER. *opera,* L *Werke,* EU *Taten,* KJV *acts,* NOAB și REB *deeds,* BJ *les oeuvres.*

[8] *să trăiț și să vă înmulțiț* text diferit în LXX față de ebraică.

[9] *mĕre și lapte* vezi nota 6, 3.

[10] *să o uzi tu însuți:* textual *cu picioarele,* cum traduce BB. Probabil canalele de irigație erau construite călcînd cu picioarele solul de argilă moale. Este posibil, de asemenea, ca apa să fi fost scoasă din Nil cu o roată pusă în mișcare prin forța motrice a picioarelor.

[11] *pământ de munte și cîmpu:* BB preia prepoziția *de* din ms. 45. S. Micu recurge la aceeași prepoziție, pe cînd ms. 4 389 folosește prepoziția *cu,* adecvată contextului: *pământ cu munți și cu cîmpi.*

[12] *se îndreaptă*: în textul original lipsește verbul.

[13] În versetele 13–15 cuvîntarea lui Moise este întreruptă printr-o intervenție directă a lui Dumnezeu.

[14] *va da* cf. gr. δώσει, dar în ebraică la persoana I *voi da.*

timpuriu adică toamna, cînd se cultivă pămîntul, *tîrziu* adică primăvara, înaintea perioadei de secetă.

[15] *vei da* cf. gr. δώσεις, dar în ebraică la persoana I *voi da.*

săturări / iarbă redă gr. χορτάσματα < τὸ χόρτασμα „nutreț, iarbă, fîn; hrană, mîncare"; χορτάζω „a (se) sătura, a hrăni". Fidelă originalului, BB menține substantivul *săturări* la plural, față de ms. 4 389 *mîncare,* S. Micu *iarbă.*

[18] Fragmentul din v. 18–20 reia, cu ușoare modificări, textul din 6, 6–9.

[19] *ședzîndu / staț:* toate verbele care urmează în acest verset, inclusiv în v. 20, sînt în ebraică la timpul prezent, persoana a II-a singular, fiind o reluare a textului din 6, 7–9.

[21] ms. 4 389 *pămîntul carele se-au jurat Domnul să-l dea părinților voștri: părinților voștri* este complementul indirect al verbului *a jura* și nu al verbului *a da.*

[23] *de cătră fața voastră:* locuțiunea prepozițională *de cătră* este înlocuită în ms. 4 389 cu *de la,* la care recurge și S. Micu, pînă la B 1982: *de la fața voastră.*

[24] *urma* redă gr. τὸ ἴχνος „talpă, urma piciorului". Unele traduceri mențin acest substantiv în text (L, KJV, NOAB, BJ, S. Micu, RG, B 1989), altele îl omit (IER., EU, REB, B 1982).

Teritoriul descris corespunde regatului lui David: la sud pustiul, la nord Libanul, la est fluviul Eufrat, la vest Marea Mediterană. Vezi 1, 7. Lecțiunea Antiliban nu este sigură; de aceea în ms. 4 389 se traduce prin *dumbrăvi,* cf. Biblia slavonă.

va fi hotarăle voastre: ms. 45 (persoana a III-a plural) *vor fi hotarăle voastre,* la fel și ms. 4 389.

cutremurul / groaza, vezi nota 2, 25.

[26] *dau înaintea voastră* redă gr. δίδωμι ἐνώπιον ὑμῶν, cu sensul de „a expune, a etala", lăsînd Israelului libertatea alegerii, vezi 4, 8; 30, 1, 15, 19.

blagoslovenii și blestămuri la plural cf. FRANKF. εὐλογίας καὶ κατάρας. În ebraică la singular, idem RAHLFS și IER. *benedictionem et maledictionem.*

[28] *cîte eu poruncesc voao* cf. LXX. În ebraică și în Vulgata verbul *a porunci* apare o singură dată în acest verset.

mergînd să slujiți redă gr. πορευθέντες λατρεύειν. În ebraică apare un singur verb *a urma,* IER. *ambulaveritis,* KJV, NOAB și REB *to go after,* BJ și TOB *suivre,* EU *nachfolgen.*

[29] *va fi cînd te va băga* construcție preluată din greacă, păstrată și în Biblia lui S. Micu.

Vezi, mai departe, cap. 27, v. 12–13: Teohar Mihadaș, Pe Muntele Ebal. Muntele Garizim și muntele Ebal se află în apropierea localității Sichem (v. Fac 12, 6), actualul Nablus. Stejarul More, sau stejarul oracolului, este menționat în Fac 12, 6 în apropierea acestei localități. Versetul 30, care este o glosă, situează însă acești munți mai la sud-est, la Ghilgal, aproape de Ierihon, în cîmpia Araba, vezi nota 1, 1. Se presupune că această deplasare a munților este de sorginte antisamariteană.

[30] *Stejarul cel nalt* redă gr. τῆς δρυὸς τῆς ὑψηλῆς. În ebraică substantivul este la plural, folosindu-se fie substantivul *stejar,* fie *terebint,* vezi Fac 12, 6, Ios 24, 26 și Jud 9, 37.

CAP. 12

[1] Textul cuprins în capitolele 12–26 constituie un codice al legilor deuteronomice. Una din legile de bază ale codicelui este centralizarea cultului față de Iahve prin admiterea serviciului divin într-un singur templu, cel din Ierusalim. Această lege privind unicitatea sanctuarului constituie unul din punctele principale ale reformei lui Iosia (4 Reg 23), urmărind să apere cultul lui Iahve față de orice posibilă contaminare din partea cultelor canaanitice.

[2] *locașurile: locurile bozilor* (BB și ms. 45) este redat în ms. 4 389 prin *dumnezeilor,* pe care îl va folosi și S. Micu în traducerea sa.

BDD-B792-09 © 1997 Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 3.144.202.167 (2024-04-24 08:06:31 UTC)

pre marginea mării redă gr. ἐπὶ τῶν ὑινῶν < ὑίς „grămadă (de nisip), dună (la țărmul mării), colină, deal", IER. *colles*. Ms. 4 389 oferă o traducere adecvată *măguri*, S. Micu *dealuri*.

[3] Versetul 3 reia îndemnurile din 7, 5; vezi notele 7, 5. În textul ebraic verbul *a arde* precedă verbul *a zdrobi* (BB *a tăia*), IER. *lucos igne conburite et idola comminuite*.

[5] *cetăților:* BB preia glosa marginală din ms. 45, după o variantă a Septuangintei, πόλεων, nemenționată în FRANKF. Termenul din textul ms. 45 *fĕlurilor* redă gr. φυλῶν < φυλή „seminție, trib", IER. *tribus*.

să să chieme / să dăinuiască: polisemia verbului ebraic a atras după sine traduceri diferite, care, la rîndul lor, au constituit punctul de pornire a unor teorii în exegeză privind relația dintre templu și numele lui Dumnezeu. Sensul de bază al expresiei ebraice folosite aici, *šakkem šem*, era de „a pune numele". În Orientul antic, ridicarea unui monument, respectiv așezarea unei plăci, a unei inscripții cu numele regelui, sau proclamarea numelui lui într-un anumit loc în cadrul unei ceremonii, însemna că locul respectiv trecea în posesia și sub stăpînirea regelui. Același lucrul se aplică în Dt în cazul templului din Ierusalim al lui Iahve. Același verb din ebraică, *šakkem*, în evoluția limbii a primit și sensul de „a locui", expresia fiind tradusă prin „loc în care să locuiască numele lui". Această traducere a dus în exegeză la teoria locuinței numelui lui Dumnezeu: Dumnezeu locuiește în cer (Dt 26, 15; 3 Reg 8, 28–51), în templu locuiește numai numele său. Cînd numele său este invocat în templu, Dumnezeu aude rugăciunea. În Dt expresia respectivă, care alternează cu *šeum*, mai apare în 12, 11; 14, 23; 16, 2, 6, 11; 26, 2, fiind redată în LXX prin ἐπικλῆθηναι, BB *să să chieme*, deci „să se proclame" sau „să se invoce, să se implore" numele lui Dumnezeu. Aceeași traducere este păstrată în S. Micu. B 1982 traduce prin *să-Și pună numele* (12, 5, 11), *să-I fie numele Lui* (14, 23; 16, 2, 11; 26, 2). Alte traduceri optează pentru sensul de „a locui", L și EU *wohnen*, BJ *habiter*, KJV, NOAB și REB *to dwell*.

[6] În verset sînt înșiruite șapte feluri de jertfe: primele două sînt jertfe animale, următoarele două sînt jertfe vegetale, apoi alte două categorii de donații, lista încheindu-se cu jertfa întîiilor născuți ai vitelor, oilor și caprelor. Descrierea jertfelor diferă în textul ebraic față de LXX: *începăturile* redă gr. τὰς ἀπαρχάς < ἀπαρχή „primele roade, pîrga". FRANKF. notează că textul ebraic consemnează aici alt cuvînt δεκάτας „zeciuielile".

darurile ridicate cu mîinile vostre: expresia ebraică este redată în IER. *primitias manuum vestrarum*, KJV *heave offerings of your hand*, BJ *les présents de vos mains*, EU *Handerhebungsopfer*, B 1982 *ridicarea mîinilor voastre:* este vorba de donații personale pentru cult și preoțime, probabil din produsele recoltate (EB).

[8] Referință la perioada judecătorilor (Jud 17, 6; 21, 25). Atunci existau doar sanctuare private sau de importanță regională iar monarhia nu fusese încă instaurată. „Odihna" și „moștenirea" vor fi dobîndite doar sub regi (EB).

[12] *partea lor de pămînt* vezi nota 10, 9.

[14] *cetățile* redă gr. πόλεων din FRANKF.; *semințiile* cf. RAHLFS φυλῶν, din ebraică. S. Micu combină cele două versiuni: *întru o cetate dintru a neamurilor tale*, idem EU *im Gebiet eines deiner Stämme*.

[15] Centralizarea cultului atrage după sine desacralizarea unor ritualuri: tăierea profană a animalelor poate fi făcută oriunde, sacrificarea lor religioasă numai în sanctuarul ales. Carnea care nu este destinată jertfelor în Ierusalim poate fi consumată oriunde, fără a fi necesară purificarea rituală. Această carne este socotită la fel ca și carnea de vînat, care nu poate fi întrebuințată la jertfe, *după pohta sufletului tău* cf. FRANKF. Sintagma respectivă nu apare în ediția RAHLFS.

[18] *nemêrnicul* cf. LXX, omis în ebraică și în Vulgata.

[23] *sufletul / viața* redă gr. ἡ ψυχή.

[25] *în veacu* cf. FRANKF. În alte ediții ale LXX, inclusiv RAHLFS, sintagma nu apare. S. Micu o omite.

bunul redă gr. τὸ καλόν din LXX, dar nu apare în ebraică.

[26] *ca să te chême numele lui acolo* cf. LXX, lipsește în ebraică.

[27] *cărnurile* redă pl. gr. τὰ κρέα < τὸ κρέας „carne" pl. „bucăți de carne". În textul ebraic apare și substantivul *sînge*, IER. *carnem et sanguinem*.

către fundul redă gr. πρὸς τὴν βάσιν < βάσις, aici „bază, suport, piedestal", S. Micu *temeiul*. Substantivul nu apare în ebraică.

[30] Avertisment împotriva preluării, în cultul față de Iahve, a unor ritualuri de la popoarele din Canaan, cum ar fi practica de a oferi jertfe omenești.

[31] *ne-au urît:* greșeală în BB; ms. 45 oferă forma corectă *le-au urît*.

[32] În textul ebraic acest verset este considerat a fi primul verset din capitolul 13.

CAP. 13

[1] În Orientul antic visele erau considerate ca un mijloc de comunicare divină către un profet sau către puținii aleși care, avînd vise și vedenii, le transmiteau celorlalți (Num 12, 6; 22, 20; 1 Reg 3, 15; 28, 6; Ier 23, 25). Nu este deci vorba de un tîlcuitor de vise care interpreta visele altor persoane. Termenul tehnic folosit pentru a desemna pe cel care poseda această calitate era „visător" sau „văzător" de vise și, în acest capitol apare în v. 1, 3 și 5: IER. *qui somnium vidisse, somniator, fictor somniorum*, KJV și NOAB *dreamer of dreams*, REB traducere explicativă *pedlar of dreams* sau *dreamer*, BJ *faiseur de songes*, TOB *visionnaire*, L *Träumer*, EU *Traumseher*. Traducerile românești recurg fie la verbul *a visa* (cu varianta *a visui*) fie la verbul *a vedea* ms. 45, BB *visuitor de vise*, S. Micu *carele visează vis*, B 1989 *visător de vise;* ms 4 389, RG, B 1982 *văzător de vis(e)*.

[5] *robie* după LXX, *casa robiei* după ebr. și IER. *de domo servitutis*.

[6] *despre tatăl tău* după textul samaritean și LXX, omis în ebraică.

[8] *să nu pohtești* redă gr. οὐκ ἐπιποθήσεις < ἐπιποθέω „a dori, a tînji după, a pofti". FRANKF. notează la subsol: *al.* ἐλεήσεις *ex Hebraeo melius*. Verbul din ebraică este redat de obicei prin „a cruța, a se îndura de".

[9] *Spuindu să spui* redă gr. ἀναγγέλλων ἀναγγελεῖς < ἀναγγέλλω „a raporta; a denunța, a reclama". Această interpretare este păstrată în EU *du sollst ihn anzeigen*. Textul ebraic oferă și cealaltă interpretare, *a ucide*, pentru care optează cele mai multe traduceri.

[15] *cu anathema vei anathimisi / să o sorțești pieirii* vezi nota 2, 34.

chiar și vitele să le treci prin sabie: propoziția lipsește din Septuaginta, dar este inclusă în textul ebraic, așa cum specifică și nota de la subsolul FRANKF.

[16] *ieșirile* redă gr. τὰς διόδους < ἡ δίοδος „trecere, trecătoare; ieșire; întretăiere de drumuri".

[17] *anathema* vezi nota 2, 34.

[17] *în ce chip au grăit ție Domnul* cf. FRANKF. care notează la subsol: *al. abest hoc membrũ & redũdat*, omis de RAHLFS. La fel S. Micu și celelalte traduceri, cu excepția B 1982.

CAP. 14

[1] *pleșuvitură* redă gr. φαλάκρωμα „chelie", IER. *calvitium*.

[2] Vezi nota 7, 6.

[3] *scîrba / lucruri spurcate* vezi nota 7, 26.

[4] Denumirile animalelor din lista cuprinsă între versetele 4–18 nu sînt sigure, așa cum menționează EU („Die Übersetzung der Tiernamen ist nicht immer sicher") și alte traduceri moderne.

[6] *unghiește unghi* calc după gr. ὀνυχιστῆρας ὀνυχίζον < ὁ ὄνυξ „unghie, gheară, copită".

[7] *îngemenează* redă gr. διχηλούντων < διχηλεύω „a avea copita despicată, bifurcată". Verbul *a îngemăna*, cu sensul său obișnuit de „a îmbina, a uni (două lucruri de același fel)", este folosit aici tocmai cu sensul contrar; la fel și în versetul 8.

BDD-B792-09 © 1997 Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 3.144.202.167 (2024-04-24 08:06:31 UTC)

ariciul / bursucul redă gr. χοιρογρύλλιον, IER. *choerogyllium.* Determinarea animalului respectiv este incertă. Cu siguranţă nu este vorba de arici. Ms. 4389 îl omite din traducere, iar S. Micu îl transcrie după greacă: *hirogrilul,* RG *şafanul,* B 1982 *iepurele de casă.*

[12] Identificarea păsărilor enumerate în versetele 12–18 diferă mult de la o traducere la alta, existînd diferenţe mari, inclusiv în traducerile contemporane. Aceste diferenţe trebuie căutate atît în textele originale (ebraic, samaritean) care nu sînt unitare, existînd diferite variante (v. 13) care apoi s-au reflectat în greacă şi latină, cît şi în interpretarea diferită acordată unuia şi aceluiaşi termen din originale, de către ştiinţele contemporane. Remarcînd ordinea diferită de enumerare a acestor păsări în versiunile Vechiului Testament de care dispuneau editorii FRANKF., aceştia specifică într-o notă la subsol că s-au ghidat după ediţia complutensă: *Caeterum haec omnia in plerisq; exemplarib. ordine habẽtur diversissimo. probatissimũ omnium ex Complut. sequuti sumus.*

S. Micu oferă în aceste versete un text care diferă mult faţă de FRANKF. El urmează un model al Septuagintei care coincide cu ediţia modernă a lui RAHLFS.

Pentru a evita inexactităţile în traducerea denumirilor de păsări, S. Micu recurge mai mult decît BB la împrumuturi din greacă:

BB *gripsonul* redă gr. γρύπα, IER *grypem,* S. Micu *gripa.*

BB *vulturul de mare* redă gr. ὀλιαίετον, IER. *alietum,* S. Micu *alietul.*

BB *ghipa* redă gr. γύπα, S. Micu *şorliţa.*

BB *erodion* redă gr. ἐρωδιόν, IER *herodium,* S. Micu *erodionul.*

BB *păun* – impropriu – redă gr. πορφυρίωνα, IER. *porphirionem,* S. Micu *porfirionul* (păstrat şi în B 1982).

BB *lipitoarea* (numele unei păsări, nu al viermelui) redă gr. νυκτικόρακα, IER. *nycticoracem,* S. Micu *corbul de noapte* (calchiere).

BB *şoimul* redă gr. χαραδριόν, IER. *charadrium,* S. Micu *haradrionul.*

Pentru a marca diferenţele între traducerea sa şi BB, S. Micu notează la subsol: *Acêste jivini în cea vêche untele cu alt nume să numesc şi cu alt rînd să pun.*

[23] *să să chême numele lui / să dăinuiască* vezi nota 12, 5.

vei aduce cf. LXX οἴσεις, omis în ebraică şi Vulgata.

cêle preste zecile calc după gr. τὰ ἐπιδέκατα.

[25] Centralizarea cultului are drept consecinţă renunţarea la una din ideile, pînă atunci fundamentale, ale aducerii jertfei: nu mai era obligatoriu ca produsele vegetale şi animale consumate în cadrul unui ritual, înaintea lui Dumnezeu, să provină din propria jertfă.

[27] *să nu-i uiţi*: sintagmă omisă în LXX, dar consemnată în ebraică şi în Vulgata. Ms. 4 389 *să te socoteşti să nu-l laş.*

partea ... moştenire vezi nota 10, 9.

[29] *cu mîinile* după textul ebraic şi Vulgata.

CAP. 15

[1] Legea privind anularea datoriilor în cel de al şaptelea an porneşte de la vechiul obicei de a lăsa terenurile agricole nelucrate, pentru refacerea lor, la fiecare şapte ani (Ieş 23, 10; Lev 25, 4). În acest an creditorii trebuiau să renunţe la împrumuturile acordate debitorilor. Un asemenea contract putea să stipuleze că, în cazul nerambursării datoriei, debitorul sau un membru al familiei sale erau pasibili de a deveni sclavi sau să fie constrînşi să muncească pentru creditor. Aceste clauze îşi pierd valabilitatea după proclamarea anului sabatic, în care prevala „iertarea Domnului" în favoarea celor săraci.

[2] Substantivul gr. ἄφεσις este redat aici prin două sinonime *slobozire* şi *iertare* cu sensul de „anulare, scutire, stingere a datoriilor".

s-au chemat redă gr. ἐπικέκληται < καλέω „a apela, a numi"; aici „a proclama, a anunţa, a declara".

[3] În versetul 3 traducerea din ms. 4 389 se îndepărtează în mare măsură de Septuaginta, sub influenţa versiunii latineşti şi slavone. La fel în versetul 6, în care, alături de verbul *a stăpîni,* se introduce verbul *a birui,* inexistent în ebraică, greacă, latină sau slavonă.

[4] *lipsit* redă gr. ἐνδεής „nevoiaş, lipsit, sărac" şi în v. 7 gr. ἐπιδεομένου < ἐπιδέω „a lipsi, a avea nevoie".

pentru cuvîntul acesta cf. FRANKF., sintagma lipseşte din alte ediţii ale LXX şi din ebraică.

[8] BB *să împrumuţi,* ms. 45 *să împrumutedzi.*

[10] Text diferit în LXX faţă de textul ebraic, care este mai concis.

[11] Adjectivele *mêser* şi *volnic* (v. 12) din ms. 45 apar în ms. 4 389 şi în BB ca *sărac,* resp. *slobod.* În cazul de faţă *sărac* este folosit în accepţiunea de „lipsit, nevoiaş" şi nu de „orfan", cum apare în alte versete

[14] *cu chelşug să-l chelşuguieşti* redă gr. ἐφόδιον ἐφοδιάσεις < τὸ ἐφόδιόν „1. provizii pentru călătorie; 2. bani de cheltuială, speze", IER. *viaticum,* S. Micu *dînd să-i dai de chieltuială.* În ebraică, ad litteram *să i se pună pe grumaji (ca un colier împodobit),* BJ *Tu chargeras sur ses épaules, à titre de cadeau,* TOB *tu le couvriras de cadeaux,* L *du sollst ihm aufladen,* EU *du sollst ihm ...mitgeben, wie er tragen kann,* KJV şi NOAB *you shall furnish him liberally.*

[15] *astăzi* lipseşte în LXX.

[17] *undreaua* în ms. 45 şi în BB, ms. 4 389 şi S. Micu *sula.*

la stîlpii uşii cf. FRANKF. care notează: *al. absunt haec verba. glossema.* lipseşte în textul ebr., S. Micu şi RAHLFS.

Această împunsătură, făcută după ce urechea sclavului a fost lipită de uşa stăpînului, simboliza legătura definitivă de dependenţă a sclavului faţă de casa stăpînului (Ieş. 21, 7).

[21] Acelaşi substantiv gr. μῶμος „1. injurie; 2. ruşine", aici cu sensul de „defect, deformaţie, cusur", este redat în ms. 45 şi în BB prin două sinonime: *prihană* şi *hulă,* ms. 4 389 *vină,* S. Micu *prihană* şi *rău sluţit.*

CAP. 16

[1] Versetele 1, 2, 4^{b}–7 se referă la sărbătoarea Paştilor, versetele 3, 4^{a} şi 8 la sărbătoarea azimilor, două sărbători distincte pînă la domnia lui Iosia, care le reunifică (4 Reg 23, 21–23).

Luna Aviv (Abib) din calendarul canaanit, aceeaşi cu luna Nisan din calendarul babilonian, corespunde perioadei martie-aprilie. Termenul ebraic *ḫōdoeš hodoeš* „lună nouă", gr. τὸν μῆνα τῶν νέων este redat redat în BB *lună noao*; ms. 45 traduce ad litteram *luna noaălor,* ms. 4 389 *luna celor noaod,* S. Micu *luna celor noao,* IER. *mensem novarum.*

[3] Azima – *ebr. maşşot.*

(3) *sîrguială* redă gr. ἡ σπουδή „grabă, repezeală", S. Micu *grabă.*

[4] Substantivul gr. ἡ ζύμη este redat de ms. 45 şi BB prin *daspit* în v. 1 şi prin *aluat* în v. 4.

doarmă se limitează la sensul de bază al verbului κοιμηθήσεται < κοιμάω „a dormi", ms. 4 389 *rămîie,* S. Micu *rămînă,* IER. *manebit.*

[7] *vei fierbe şi vei frige* cf. LXX. În ebraică nu apare aici verbul *a frige,* folosit pînă atunci în exclusivitate în legătură cu ritualul de jertfire a animalelor. L *kochen und essen,* BJ *Tu la feras cuire et tu la mangeras,* NOAB *boil it and eat it,* REB *cook it and eat it.*

la casele tale cf. LXX, denumire generică, incluzînd şi noţiunea de *corturi* cf. textul ebraic şi IER. *in tabernacula tua.*

[8] *afară den cîte să vor face sufletului* cf. LXX. Omis în ebraică şi latină, ms. 4 389 îl exclude.

[9] Sărbătoarea săptămînilor, denumită astfel datorită faptului că are loc la şapte săptămîni de la începerea secerişului, deci în a cincizecea zi, mai este cunoscută după numele grecesc *pentecost* sau, în Noul Testament, cu o semnificaţie diferită, *Rusaliile.*

întregi cf. LXX, lipseşte din ebraică, aşa cum notează FRANKF. la subsol.

sêcerea redă gr. τὸ δρέπανον „seceră".

secerat redă gr. ὁ ἄμητος „secerat, recoltat".

[10] Text diferit în ebraică.

[13] Sărbătoarea corturilor sau, mai exact, a colibelor are loc toamna, după ce s-au încheiat toate lucrările în agricultură. Este o sărbătoare a bucuriei, a recunoştinţei faţă de Dumnezeu, care a binecuvîntat poporul şi i-a dat o recoltă bogată. Denumirea *colibelor* provine probabil din faptul că, în timpul culesului

BDD-B792-09 © 1997 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 3.144.202.167 (2024-04-24 08:06:31 UTC)

strugurilor, israeliții se adăposteau în colibe din ramuri, ridicate în podgorii.

Exprimarea din original este eliptică, verbul *a strînge* neavînd un compliment direct.

[15] *a să chiema acolo numele lui* cf. LXX, sintagma este omisă în ebraică. FRANKF. notează: *al. sequens membrum abest, vt ab Heb.*

sămănăturile / roadele redă gr. τὸ γέννημα „produs, rod, fruct", IER. *in cunctis frugibus tuis.*

[16] *deșert* redă gr. κενός „gol", IER. *vacuus.* Cele mai multe traduceri recurg la expresia *cu mîinile goale:* L și EU *mit leeren Händen,* BJ și TOB *les mains vides,* NOAB *empty-handed.* KJV *empty.*

[18] *Judecătoriu și aducătoriu de cărți,* în FRANKF. la plural, așa cum traduce ms. 45; *dregător* vezi nota 1, 15.

[19] *nici vor cunoaște față* vezi nota 1, 17.

rîdică cuvintele direptilor redă gr. καὶ ἐξαίρει λόγους δικαίων ms. 4 389 *răsipește,* S. Micu *mută,* IER. *et mutant verba iustorum,* L *und verdrehen die Sache der Gerechten,* BJ *et ruine les causes des justes,* NOAB *and subverts the cause of the righteous.*

[21] *desiș, tot lemnul,* vezi nota 7, 5.

CAP. 17

[1] *hulă* vezi 15, 21.

urîciune vezi 7, 25.

[3] *podoaba ceriului* vezi 4, 19.

[5] *vei scoate ... pre poartă / la poarta cetății:* piața situată în apropierea porții centrale a orașului era un loc de reuniune publică, în care se tratau afaceri și se desfășurau procesele. De aceea în RG *să scoți la judecată.*

[7] *la cea de apoi* redă gr. ἐπ' ἐσχάτων, cf. ms. 45; ms. 4 389 și S. Micu *pre urmă.*

[8] *va slăbi* redă gr. ἀδυνατήσῃ < ἀδυνατεω „a fi neputincios, slab, incapabil", aici „a depăși competența". În LXX textul cuprinde patru perechi de substantive precedate de fiecare dată de locuțiunea prepozițională ἀνὰ μέσον tradusă în BB *între mijlocul, întru mijlocul, întru, întru.* Dintre cele patru perechi de substantive este tradusă ἀφὴ ἀφῆς *pipărea pipării* prin redarea sensului de bază al gr. ἡ ἀφή „1. pipăit, pipăire 2. lovitură, rană". Al doilea sens, *rană,* este necunoscut și traducătorului ms. 4 389. S. Micu îl redă, probabil sub influența Vulgatei, prin *rană de lepră.* Conotațiile atribuite acestor perechi de substantive diferă destul de mult de la o traducere la alta: IER. *sanguinem et sanguinem, causam et causam, lepram et non lepram et iudicum,* KJV *between blood and blood, between plea and plea, and between stroke and stroke,* L *um Blutschuld, um Schaden, um Gewalttat oder was sonst Streitsachen,* EU *Mord, Eigentumsdelikt oder Körperverletzung,* BJ *affaire de meurtre, contestation ou voie de fait,* REB *accidental or premeditated homicide, civil rights or personal injury.*

ca să să chiême numele lui acolo cf. LXX, lipsește din textul ebraic.

[9] *preoții leviți:* clerul de la sanctuarul central, spre deosebire de leviții răspîndiți în toată țara. Judecătorul putea fi unul dintre acești preoți sau un magistrat laic. Acest tribunal suprem avea menirea de a judeca și a pronunța sentința în procesele mai dificile care depășeau competența judecătorilor locali.

[10] *ca să să chiême numele lui acolo* cf. LXX, lipsește din textul ebraic.

să vor tocmi redă gr. ἐὰν νομοθετηθῇ < νομοθετέω „a da legi, a institui o lege, a decreta, a da instrucțiuni", L. *was sie dich lehren werden,* BJ *d'agir selon toutes leurs instructions;* ms. 45 *să vor otprăvui,* glosă *legiui,* ms. 4 389 *toate cîte ți se-au pus ție în lége,* S. Micu *vor rîndui.*

[12] *carele va fi în zilele acêlea* cf. LXX, lipsește în ebraică.

[14] *cu sorțu* redă gr. ἐν κλήρῳ, omis în ebraică.

boiaren redă gr. ἄρχοντα < ἄρχων „demnitar, principe, conducător".

Ștefan cel Mare îi apare lui Sadoveanu în **Frații Jderi**, conform legilor țării, învestit de Dumnezeu să conducă, să judece și să hotărască: „Toată lumea se înfățișa cu cutremur la măria sa, îngenunchind sub sabia dreptății sale, știind că măria sa stă pe acest pămînt al Moldovei ca să ție statornică rînduiala lui Dumnezeu. Cum pămîntul își dă roada, așa muritorul să-și încheie munca, fără strîmbătate și șiretlic. Cel bun să viețuiască la lumină între drepți; cel rău să intre la osîndă în întuneric. Măria sa veghează neclintit la hotărîrile sale, sub ochiul lui Dumnezeu" (**Izvorul Alb, Opere,** XIII, 1958, p. 457).

[16] Probabil aluzie la Solomon, cf. 1 Reg 8, 10–18 și 3 Reg 10, 26, 28.

[17] *să nu să premeneascâ* redă gr. ἵνα μὴ μεταστῇ. Verbul *a primeni,* provenit din slavonă, cu sensul de „a trece dintr-o stare în alta" este înlocuit în ms 4 389 prin *a întoarce* și în S. Micu prin *a schimba.*

(17) *inima lui:* KJV și NOAB *his heart + turn away,* v. 20 *his heart + lift up,* L. *dass sein Herz nicht abgewandt werde,* v. 20 *sein Herz soll sich nicht erheben.* Alte traduceri recurg la parafrazare, renunțînd la substantivul *inimă:* REB *Your king ... be led astray,* v. 20 *he will avoid alienation ... through pride;* EU *damit sein Sinn nicht vom rechten Weg abweicht.*

[18] *a doao lége* redă gr. τὸ δευτερονόμιον, denumire ce a fost preluată în mai multe limbi, dînd și titlul acestei cărți biblice. Una din interpretările etimologice derivă această titulatură din faptul că este al doilea exemplar, dublura originalului păstrat de leviți în sanctuarul central, în templu. Această copie destinată regelui era scrisă într-o carte sau, mai exact, pe un sul, conform practicii iudaice.

CAP. 18

[1] Toți membrii tribului lui Levi sînt îndreptățiți să fie preoți, atît cei care oficiau servicii sacerdotale în sanctuarul central din Ierusalim, cît și cei care trăiau în provincie ca preoți învățători. Deoarece nu aveau dreptul de a poseda pămînt, hrana lor era asigurată din sacrificiile aduse în sanctuarul din Ierusalim, sau, în cazul celor care trăiau în provincie, din donații caritative, ca și în cazul străinilor, al văduvelor și al orfanilor (Dt 12, 18–19; 17, 9 și 18).

[3] *ventrele* redă gr. τὸ ἔνυστρον „stomacul rumegătoarelor, rînză", IER. *ventriculum,* S. Micu *pîntecele.*

vei da redă gr. δώσεις; cu totul excepțional, BB preia o formă consemnată în nota de la subsolul FRANKF., probabil pentru a păstra persoana a II-a singular din versetul următor; în textul FRANKF. δώσει *va da,* așa cum traduce ms. 45.

[5] *să blagoslovească* cf. LXX, omis în ebraică, după cum remarcă FRANKF. : *al. hae duae voces absunt, vt ab Heb.*

[6] Versetul confirmă dreptul leviților care trăiau în provincie de a oficia în sanctuarul central.

nemernicêște / trăiește ca pribeag redă gr. παροικεῖ < παροικέω „a locui (ca străin)". Omiterea virgulei în BB, cu toate că este consemnată în FRANKF. după acest verb, modifică sensul frazei. Eminescu păstrează semnul arhaic în *Doina*: „Cine-au îndrăgit străinii / Mînca-i-ar inima cînii, / Mînca-i-ar casa pustia / Și neamul nemernicia".

[8] Text obscur în ebraică.

[11] *vrajă,* ms 45 *cîntare,* redă gr. ἐπαοιδήν „incantație, descîntec".

[15] Moise este considerat a fi prototipul adevăratului profet.

[16] Împărțirea textului în versete este corectă în ms. 45, care menține sintagma *după toate* în v. 16, cf. Biblia din Anglia, repartizare acceptată și de critica modernă. BB trece această sintagmă în v. 15, pentru a se conforma FRANKF.

nu vom mai adaoge, vezi nota 5, 25.

nici vom muri: BB preia din ms. 45 traducerea *nici* a conjuncției negative οὐδέ „ca să nu", echivalată corect în ms. 4 389 prin *ca nu cumva,* S. Micu *ca să nu.*

[18] Pe baza acestui text din Dt, evreii l-au așteptat pe Mesia ca pe un nou Moise, cf. Ioan 1, 21. Evanghelia lui Ioan subliniază paralelismul dintre Iisus și Moise, cf. Ioan 1, 17 (BJ).

BDD-B792-09 © 1997 Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 3.144.202.167 (2024-04-24 08:06:31 UTC)

[19] *voiu izbîndi* redă gr. ἐκδικήσω < ἐκδικέω „1. a (se) răzbuna, a pedepsi, 2. a reclama, a cere". Bailly citează acest loc din Dt. pentru a exemplifica sensul de „a cere". KJV şi NOAB *I will require it of him,* L *von dem will ich's fordern.* Alte traduceri îl redau prin *a cere socoteală, a trage la răspundere:* EU *ziehe ich selbst zur Rechenschaft,* REB *I shall call that person to account,* BJ *c'est moi-même qui en demenderai compte.*

a izbîndi are probabil sensul de„a răzbuna", conotaţie foarte frecventă a acestui cuvînt pînă tîrziu, în secolul XIX (*Avem fericirea de a ne izbîndi,*BĂLCESCU, ap. DA). Acest sens se poate asocia însă cu dificultate cu prepoziţiile întrebuinţate în traducerile româneşti, după modelul grec sau slav: BB *voiu izbîndi dentru dînsul,* ms 4389 *voiu izbîndi de la dînsul,* S. Micu *voiu lua izbînda de pre el.* Din această perspectivă, ar fi posibil ca traducătorii români să fi folosit verbul *a izbîndi* + prep. *dentru, de la, de pre* cu sensul de „a cere".

[20] *va păgîni* redă gr. ἂν ἀσεβήσῃ < ἀσεβέω „a profana, a pîngări, a comite o impietate, un sacrilegiu". Termenul ebraic este tradus prin *a se semeţi, a se încumeta.*

[21] Deşi în LXX apare particula negativă οὐκ înaintea verbului ἐλάλησεν, ms. 45 şi BB traduc la afirmativ *au grăit*; la fel procedează S. Micu. Ms. 4 389 foloseşte forma negativă *care nu iaste grăit,* cf. IER. *quod non est locutus,* formă preluată din originale şi de alte traduceri.

[22] *să nu vă ţineţi de* redă gr. οὐκ ἀφέξεστε < ἀπέχω „a se ţine la distanţă". Verbul corespondent ebraic este tradus de obicei prin *a se teme,* IER. *non timebis,* KJV şi NOAB *to be afraid of,* BJ *craindre.*

CAP. 19

[1] Capitolul 19 marchează începutul celei de a doua secţiuni a corpusului de legi deuteronomice, ce se întinde pînă la capitolul 25, 19. Capitolul 19. se ocupă de stabilirea cetăţilor menite a oferi refugiu celor vinovaţi de omucidere, pentru a limita efectele vechii legi tribale privind răzbunarea sîngelui vărsat (Num 35). În Canaan vor fi desemnate trei cetăţi în acest scop, pe lîngă cele trei la est de Iordan (vezi 4, 41–43).

limbile care Dumnezeul tău dă ţie pămîntul lor: această formulare se datorează preluării pronumelui relativ nom. / ac. plural neutru ἃ din limba greacă. Ms. 4 389 oferă o traducere mai bună prin întrebuinţarea, sub influenţa altor modele decît Septuaginta, a cazului genitiv *ale cărora ţară le va da.* Folosirea articolului genitival *ale* la plural şi a pronumelui *le* tot la plural constituie un indiciu că substantivul *ţară* este la numărul plural.

[2] *osebi / alegi* vezi nota 4, 41.

[3] *Socotêşte tu calea:* formularea ambiguă din originalul ebraic atrage după sine soluţii de traducere destul de diferite: EU *Do sollst die Wegstrecken berechnen,* TOB *tu établiras un plan des routes.* Interpretarea ms. 4 389 *să găteşti ţie cale* este similară celei din KJV *Thou shalt prepare thee a way,* NOAB *You shall prepare the roads,* L *du sollst den Weg dahin herrichten,* RG şi B 1989 *Să faci drumuri,* B 1982 *Să-ţi faci drum.* REB oferă cea mai liberă interpretare: *determine where each city shall lie.*

[4] *porunca* redă gr. τὸ πρόσταγμα „ordin, dispoziţie, poruncă". În ms. 4 389 se traduce prin *lêgea,* IER. *lex.* S. Micu reţine termenul *poruncă,* dar adaugă la subsol *lêgea, rînduiala.*

[6] *rudă* redă gr. ὁ ἀγχιστεύων „rudă apropiată". Textul ebraic este pasibil de mai multe interpretări: IER. *proximus eius cuius effusus est sanguis,* S. Micu, *rudă cu cel mort.* Cea mai răspîndită interpretare este *răzbunătorul sîngelu:* L. şi EU *Bluträcher,* KJV şi NOAB *the avenger of blood,* BJ *le vengeur du sang.* REB îmbină cele două interpretări *the dead man's next-of-kin on whom lies the duty of vengeance.*

[11] BB *a pîndi,* ms. 45 *a aleşui,* este redat în ms. 4 389 prin perifraza *a face meşteşug hiclean.*

[13] *să nu să vêghe* redă gr. οὐ φείσεται < φείδομαι „a cruţa", IER. *nec misereberis* care este tradus fie prin „a avea milă", fie prin „a cruţa". Probabil sensul atribuit aici de BB verbului *a veghea* este de „a feri, a ocroti". Ms. 4 389 *Să nu-l cruţêze,* S. Micu *Să nu să milostivească.*

[14] *hotarele* desemnează borna, piatra de hotar care marchează hotarul dintre două proprietăţi.

să-l paşti redă unul din sensurile de bază ale verbului νομεῦσαι < νομεύω „a paşte; a împărţi". Interpretarea, neobişnuită pentru acest context, se datorează unei inadvertenţe de transcriere a textului grec din FRANKF., în care cele două părţi ale acestui cuvînt compus par a fi despărţite în unităţi distincte: ἐν κλήρῳ νομῆσαι.

[15] *mărturie* redă gr. μάρτυς „1. martor, 2. dovadă, mărturie". În cazul de faţă, ca şi în versetele următoare, *mărturie* este folosit cu sensul actual de *martor.* Ms. 4 389 şi S. Micu menţin termenul.

(15) *mărturie.* Ms. 45 foloseşte aici termenul *martur,* deşi în celelalte locuri îl va înlocui cu *mărturie.*

În BB, substantivul *rost* are opt ocurenţe în Dt, faţă de cinci ocurenţe ale substantivului *gură.*

păgînătate: este greu de precizat care este semnificaţia exactă a termenului în acest context. A fost interpretat atît ca „delict, infracţiune", cît şi ca „revoltă, nesupunere".

[21] Ultimele două propoziţii din BB, preluate din FRANKF., nu sînt incluse în RAHLFS, fiind o transpunere din Lev 24, 20. FRANKF. menţionează la subsol: *al. abest hoc totum, vt ab Heb.*

Comisul Manole Păr-Negru din **Fraţii Jderi** apreciază faptele lui Ştefan cel Mare, constrîns adesea să verse sînge, după legi deuteronomice: „Lui Petru-Vodă i s-a făcut judeţ, cum scrie la carte. A omorît pe fratele său Bogdan-Vodă. Cine face, face-i-se. Sînge pentru sînge. Iar după ce l-a judecat, măria sa Ştefan şi-a luat canon să ajuneze nouă ani vinerile" (Mihail Sadoveanu, **Oamenii măriei sale,** 1942, în **Opere,** XIII, 1958, p. 653).

CAP. 20

[1] Războiul sfînt se bazează pe premisa că acesta nu constituie o acţiune a oamenilor, aşa cum sînt războaiele purtate de regi cu soldaţi bine pregătiţi, cu cai şi cu care de luptă, ci apare ca o acţiune în care însuşi Dumnezeu este angajat şi în care poporul reacţionează cu un devotament fanatic, cf. Jud 5 (NOAB).

cal şi călăreţ: BB păstrează numărul singular din LXX ἀναβάτης „călăreţ; conducător al unui car de luptă". Termenul ebraic corespunzător are semnificaţia de „car (de luptă)".

[3] *vă înfrîngeţi* redă θραύεσθε < θραύω „1. a rupe, 2. a frînge, 3. a ceda", IER. *cedere.*

[5] *cărturarii / dregătorii* vezi nota 1, 15.

au înnoit redă gr. ἐνεκαίνισεν < ἐγκαινίζω „1. a înnoi; 2. a sfinţi". Este vorba de actul festiv de inaugurare a noii clădiri; unele traduceri subliniază elementul religios din această festivitate IER. *dedicavit,* KJV, NOAB şi REB *to dedicate,* BJ *dédiée,* altele latura profană TOB *inaugurée,* S. Micu *au început a lăcui într-însa.*

[8] *fricos la inimă*: expresia din ms. 4 389 *cu inimă slabă* s-a păstrat, uneori modificată, în diferite ediţii ale Bibliei, pînă în zilele noastre: S. Micu *slab la inimă,* RG *cu inima slabă,* B 1989 *slab la inimă.*

[9] *boiarii oştii înainte-povăţuitori norodului* redă gr. ἄρχοντας τῆς στρατιᾶς προηγουμένους τοῦ λαοῦ, S. Micu *mai marii oştii înainte-povăţuitori norodului.* În legătură cu semnificaţia militară a substantivului *povăţuitor* vezi nota 1, 13. Majoritatea traducerilor comprimă cele două titulaturi militare din acest verset într-un singur termen: L. *Heerführer,* BJ *chefs de troupe.*

[11] Substantivul *porţile* nu este consemnat în original, dar întregeşte sensul propoziţiei. Faptul că în limba greacă substantivul colectiv *nărodul* poate primi determinări la plural, dă naştere în traducerea BB la dezacorduri de număr în acest verset.

[14] *marfă* redă gr. ἀποσκευή „bagaje; mobilier", ms. 4 389 *avuţiia,* S. Micu *marha,* cu nota la subsol: În alte versiuni: *afară de mueri şi de prunci.* Termenul ebraic corespunzător a fost redat de

BDD-B792-09 © 1997 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 3.144.202.167 (2024-04-24 08:06:31 UTC)

obicei prin *copii* sau *servitori*: IER. *infantibus*, L. şi EU *Kinder*, KJV şi NOAB *the little ones*, REB *dependants*, BJ *les enfants*.

plinirea redă gr. ἀπαρτία „bunuri mobile, bagaje, mobilier, ustensile", ms. 4 389 *agoniseala*, S. Micu *averile*. Termenul din originalul ebraic este redat prin „pradă", IER. *praedam*.

[15] Tratamentul aplicat în caz de război oraşelor din afara Canaanului (v. 10–15) este diferit de cel aplicat popoarelor din Canaan, conlocuitoare cu triburile israelite. Atitudinea faţă de acestea este cu mult mai drastică, pentru a împiedica contaminarea cu religiile lor păgîne.

[16] *acestor popoare* cf. textul ebraic. În FRANKF. doar la subsol, cu menţiunea *al. addund* τῶν ἐθνῶν *ex Hebr.*

să nu prindeţi viu redă gr. οὐ ζωγρήσετε < ζωγρέω „a prinde, a captura pe cineva, lăsîndu-l în viaţă, a face prizonier".

Ms. 4 389 *să nu laş viu nici un suflet*, ca şi S. Micu *Să nu laşi viu nimica ce suflă*.

[17] *cu anathema să anathemisiţ* vezi nota 2, 34.

pre gherghesеu cf. LXX, lipseşte în textul ebraic.

[19] *şanţ* redă gr. χάραξ „1. ţăruş, par; 2. palisadă, fortificaţie". Cele mai multe traduceri îl redau prin *mecanism de asediu* sau prin verbul *a asedia*. Textul se pretează unor interpretări diferite: B. 1982 (*ca să se ascundă de tine după întăritură*) păstrează interpretarea lui S. Micu *să poată fugi de la faţa ta şi să se ascunză în şanţ*.

[20] Ms. 45 şi BB folosesc două verbe diferite în limba română pentru a reda verbul ἐξολεθρεύσεις : v. 19 *să strici*, v. 20 *să surpi*.

a se închina = a capitula, a se preda.

CAP. 21

[1] Fragmentul cuprins între 1–9 prezintă un ritual străvechi (Lev 14, 2–9; 16, 5–10; Num 19, 2–10), menit să înlăture răzbunarea de sînge în cazul unei crime al cărei autor nu putea fi identificat. Această răzbunare ar fi putut să se îndrepte împotriva oricărui locuitor al celei mai apropiate aşezări. Prin acest ritual localitatea respectivă era absolvită de orice învinuire, fiind ferită de o asemenea ameninţare. Momentul culminant al ritualului, în timpul căruia nu se aducea nici o jertfă, îl constituie rugăciunea din versetul 8.

om ucis redă gr. τραυματίας al cărui sens de bază „rănit" a fost redat în ms. 45.

Acelaşi termen este redat în v. 2, 3 şi 6 prin substantivul *stîrv*.

[3] *Şi va fi cetatea cea ce să apropie la stîrvu* cf. Biblia slavonă: и бѫдетъ градъ приближаєтсѧ оутїномѹ. *den boi* redă gr. ἐκ βοῶν, ms. 4 389 *den cireadă*, S. Micu *din vaci*. Sintagma nu apare în textul ebraic.

[4] *nesîlnică* redă gr. τραχεῖαν < τραχύς „aspru, dur", IER. *vallem asperam atque saxosam*. Unele interpretări consideră că este vorba de o vale cu apă: BJ *un cours d'eau qui ne tarit pas*, NOAB *a valley with running water*, REB *a stream that never runs dry*, altele, dimpotrivă, că ar fi o vale seacă EU *in ein ausgetrocknetes Bachtal*. Prima interpretare este dictată probabil de imperativul ca sîngele junincii să nu cadă pe pămînt, deşi în decursul ritualului nu se menţionează expres vărsarea de sînge. Din punct de vedere geografic este greu de imaginat că, în această regiune cu precipitaţii reduse, în care în cele mai multe albii de rîu există apă doar în anotimpul ploios, demnitarii cetăţii se puteau deplasa la mari distanţe, în căutarea unui rîu cu apă permanentă.

vor tăia vinele redă gr. νευροκοπήσουσιν < νευροκοπέω „a mutila prin tăierea nervilor". *Vinele* nu are sensul de „venă sanguină", ci de „vînă, tendon, fibră, nerv" cf. gr. νευρά sau νεῦρον. Sintagma ebraică este tradusă prin *a frînge gîtul*, IER. *caedent in ea cervices*, KJV *strike off the heifer's neck*, NOAB şi REB *to break the heifer's neck*, BJ şi TOB *ils briseront la nuque de la gils briseront la nuque de la génisse*, L. şi EU *das Genick brechen*. Dar RG *să junghie gîtul junicei*, B. 1982 *să junghie juninca*.

[5] *pipădirea / rănire* vezi nota 17, 8.

[6] *pre capul* cf. LXX, lipseşte din textul ebraic.

[8] *Milosîrd fii* redă gr. ἵλεως γενοῦ. Semnificaţia literală a corespondentului ebraic este „a acoperi; a fi propice, favorabil" IER. *propitius esto*. Termenul a căpătat sensul tehnic desemnînd ispăşirea şi ritualul ei.

den pămîntul Eghipetului cf. LXX, lipseşte din textul ebraic.

[9] *binele şi plăcêrea* redă gr. τὸ καλὸν καὶ τὸ ἀρεστὸν. În ebraică, un singur determinant, idem IER. *quod praecepit Dominus* şi ms. 4 389 *cêle ce plac*, deşi în slavonă apar amîndoi termenii.

[11] *şi-ţ vei aduce aminte de ea* redă sensul de bază al verbului ἐνθυμέομαι „a reflecta". Verbul poate fi însă asociat şi cu substantivul θυμός „inimă", ca simbol al pasiunii şi sentimentelor: EU *wenn sie dein Herz gewinnt*, ms. 4 389 *o vei îndrăgi*, S. Micu *şi-ţi va plăcea*.

[12] Tăierea părului, a unghiilor şi schimbarea îmbrăcămintii simbolizează probabil desprinderea de trecut şi începerea unei noi vieţi.

[13] *te vei lăcui:* întrebuinţarea diatezei reflexive cu verbul *a locui* este determinată de imitarea formei medio-pasive din greacă συνοικισθήσῃ < συνοικέω „a locui împreună, a coabita, a se căsători". În acest context verbul implică existenţa raporturilor sexuale: IER. *dormiesque cum illa*, ms. 4 389 *să te împreuni cu ea*, EU *Danach darfst du mit ihr Verkehr haben*, REB *After that you may have intercourse with her*.

[14] *cu vînzare nu să va vinde*, construcţie preluată din greacă, evitată însă de ms. 4 389 (*să nu o vinzi pre bani*), deşi modelul slavon este similar Septuagintei. S. Micu (*să nu o vinzi pre argint*).

să nu te lêpezi de dînsa redă gr. οὐκ ἀθετήσεις αὐτήν < ἀθετέω „a da la o parte, a înlătura". Bailly citează acest verset, atribuind verbului semnificaţia *agir avec perfidie*. Înţelesul termenului ebraic este obscur, fiind interpretat diferit: IER. *nec opprimere per potentiam*, L. *du sollst sie ... nicht als Sklavin behandeln*, BJ *tu ne dois pas en tirer profit*, REB *you must not ... treat her harshly*.

a smeri = a umili, a batjocori.

[16] Ms. 4 389 *Şi va vrea să împarţă avuţiia sa feciorilor săi* cf. IER.: *volueritque substantiam inter filios suos dividere*.

unêltele redă gr. τὰ ὑπάρχοντα „mijloace, resurse, bunuri".

[17] *cêle dentîiu născute / drepturile de întîi născut* redă gr. τὰ πρωτοτόκια „drept de prim născut", IER. *primogenita*. S. Micu: *cêle ce sînt ale celui întîiu născut*. Calitatea de întîi-născut dădea acestuia drepturi privilegiate: moştenire dublă faţă de fraţii săi, rangul de cap al familiei după moartea tatălui şi, mai ales, o binecuvîntare paternă deosebită, considerată eficace prin ea însăşi şi irevocabilă (cf. Fac 25, 31).

[18] Ca şi alte legi din antichitate, aceste măsuri drastice sînt menite să ocrotească familia, unitatea de bază a societăţii israelite. Legea limitează puterile discreţionare ale tatălui, caracteristice societăţii patriarhale, prin două prevederi: abaterile fiului trebuie judecate de un tribunal public, iar mama joacă un rol activ.

gîlcevitor / îndărătnic redă gr. ἐρεθιστής < ἐρεθίζω „a provoca, a irita", IER. *protervum*, EU *widerspenstig*, KJV *rebellious*, BJ *indocile*. În versetul 20 verbul este tradus prin *pricêşte*, iar în 31, 27 apare ca substantiv *pricea*, ms. 4 389 *turburarea*, S. Micu *împrotivirea*.

Verbul *a certa* este folosit aici cu sensul frecvent în limba română veche „a pedepsi; a disciplina" gr. παιδεύω.

În *Scrisoarea III*, Eminescu foloseşte verbul *a certa* cu acelaşi sens: „Dar acu vei vrea cu oaste şi război ca să ne certi."

[19] *prinzînd / să-l înşface*, ms. 4 389 *să-l ia:* traducerea din ms. 4 389 *să-l ia* se regăseşte în RG, B. 1982, B. 1989.

poarta locului cf. LXX; ms. 4 389 *înaintea porţii judecăţii* cf. IER. *ad portam iudicii*. În ms. 4 389 traducătorul optează pentru versiunea latină şi nu pentru cea elină sau slavă, care sînt identice (τοῦ τόπου, respectiv мѣста).

[20] *făcînd zăloage / risipitor* redă συμβολοκοπῶν < συμβολή „contribuţie bănească pentru participarea la un ospăţ". Termenul a primit interpretări diferite: L. *Prasser* („chefliu, desfrînat, petrecăreţ"), EU *Verschwender* („risipitor"), KJV şi NOAB *glutton* („lacom"), BJ *débauché*, S. Micu *mîncătoriu*, RG *risipitor*, B. 1982 şi 1989 *lacom*.

[21] *ceilalţi* redă gr. οἱ ἐπίλοιποι, în textul ebraic *tot Israelul*.

[22] *va muri şi vei spînzura / va fi omorît şi spînzurat*. Este vorba însă de spînzurarea cadavrului răufăcătorului după ce a fost

BDD-B792-09 © 1997 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 3.144.202.167 (2024-04-24 08:06:31 UTC)

executat, semn al unui dispreţ profund faţă de cel în cauză (2 Reg 4, 12). Doar criminalii consideraţi blestemaţi erau supuşi unei asemenea proceduri înjositoare (NOAB).

[23] Textul sărit de copist în ms. 45 este completat marginal de o altă mînă, cu sigla corespunzătoare, menţionată de traducător în postfaţă.

să nu doarmă, ms. 4 389 *să nu pestească*, înlocuit în S. Micu prin *a rămîne: să nu rămîe preste noapte.*

CAP. 22

[2] Substantivul *fratele* trebuie înţeles în sensul larg al cuvîntului, ca membru al comunităţii israelite.

le vei aduna ... şi va fi: acest dezacord derivă din redarea fidelă a textului grecesc: συνάξεις αὐτὰ ... καὶ ἔσται.

[3] *Aşa vei face măgariului lui şi aşa vei face haina lui:* deşi în original amîndouă substantivele sînt în cazul acuzativ τὸν ὄνον < ὁ ὄνος, respectiv τὸ ἱμάτιον, BB trece primul substantiv la cazul dativ, conform normelor limbii române, dar omite să procedeze la fel şi cu al doilea substantiv; ms. 4 389: *să faci şi măgariului său şi unêltei lui*, S. Micu: *cu asinul lui ... cu haina lui.*

[5] Aluzie probabilă la ritualuri şi culte păgîne, în care se simula schimbarea de sex, denaturîndu-se astfel credinţa că omul este creaţia lui Dumnezeu.

[6] Oamenii trebuie să manifeste respect faţă de toate făpturile create de Dumnezeu, luînd din natură numai ceea ce este necesar traiului.

golaşi redă gr. τῶν νεοσσῶν < ὁ νεοσσός „pui de pasăre sau de animal". Referindu-se la aceşti pui, LXX foloseşte în v. 6 şi 7 trei termeni diferiţi. Imitînd întocmai originalul, BB recurge tot la trei termeni diferiţi: *golaşi*, apoi τῶν τέκνων *fiii* şi τὰ παιδία *copiii*, deşi în limba română ultimele două substantive sînt specifice raporturilor interumane şi nu se aplică animalelor. În ms. 4 389 apare substantivul *puii* în toate trei cazurile. Cf. Biblia slavonă: птѣнца. S. Micu va renunţa la substantivul *copiii*, limitîndu-se la termenii *puii* şi *fiii (să nu prinzi pre mumă cu fiii).*

[8] Legea se referă la casele cu acoperişul orizontal, servind şi ca terasă; *cununâ* redă gr. στεφάνην < ἡ στεφάνη, varianta feminină a substantivului ὁ στέφανος „coroană, cunună", dar şi „zid împrejmuitor". Ms 4389: *curte*, cf. Biblia slavonă ограждѣнїѧ. S. Micu: *cununa podului.*

[9–11] Este respins amestecul între genuri, specii, soiuri diferite, din regnul animal şi vegetal, chiar şi în cazul unor obiecte confecţionate de om, produsele hibride care ar modifica ordinea şi deosebirile lăsate de Dumnezeu.

de două feluri redă gr. διάφορος „diferit, felurit, divers". ms 45 *pre dobîndă.*

să nu să sfinţească redă gr. μὴ ἁγιασθῇ < ἁγιάζω „a sfinţi, a consacra". Interpretările acestui verset sînt diferite: produsele rezultate din asemenea culturi amestecate nu vor mai fi sfinţite în templu, în sanctuar, interzicîndu-se consumarea lor. L. *damit dem Heiligtum nicht das Ganze verfalle*, BJ *de peur que le tout ne soit consacré*, REB *the full yield will be forfeit.*

[11] *scîrnavă* redă gr. κίβδηλος „fals, falsificat, alterat". Substantivul respectiv înseamnă „falsificare a unei monede, a unui metal", prin extensie „depravare, corupere".

[12] *sucite / ciucuri* redă gr. στρεπτά, adj. verb. στρεπτός „răsucit, filat, tors", IER. *funiculos in fimbriis.* Ms. 4 389 *şireturi*, S. Micu *baeri.*

[13] Porţiunea cuprinsă între v. 13–30 reglementează unele aspecte ale raporturilor sexuale.

[15] *fecioriile* redă gr. παρθένια „feciorie, virginitate". Veşmintele cu care mireasa a fost îmbrăcată în noaptea nunţii serveau şi de aşternut. Acestea erau înmînate părinţilor miresei, care, pe baza urmelor de sînge puteau dovedi într-un eventual proces castitatea fiicei. Substantivul la plural se referă la aceste dovezi concrete.

[17] BB *fecioriele* cf. LXX, ms. 4 389 *sêmnele fetiei* cf. IER. *signa virginitatis.* Termenul *semnele* se va regăsi la S. Micu şi în alte ediţii ale Bibliei (RG, 1982, 1989).

[18] *a certa* = a pedepsi. Ms. 4 389 *să-l bată.*

[19] *vor păgubi / să-l amendeze* redă gr. ζημιώσουσιν < ζημιόω. BB optează pentru sensul de bază al verbului „a aduce prejudicii, pierderi; a păgubi", dar verbul are înţelesul de „a amenda, a sancţiona financiar", S. Micu *vor globi*, RG şi B 1982 *a pune gloabă.* Ms. 4 389 *să-l prade.*

[21] *nebunie* redă gr. ἀφροσύνη „demenţă, nebunie, act necugetat", IER. *nefas*, KJV şi NOAB *folly.*

[22] *muiere care au lăcuit cu bărbat* după LXX. Ms. 4389 *altă muiêre cu bărbat*, S. Micu *muiare care are bărbat.*

[23] *fată fecioară* redă gr. παῖς παρθένος.

[24] *după ajutor:* sintagma nu apare în original.

[27] Ms. 45 şi BB traduc diferenţiat cei doi termeni din original: v. 25 *la cîmpu* redă gr. ὁ ἀγρός „ogor, cîmp", v. 27 *la ţarină* gr. τὸ πεδίον „cîmpie".

[29] *didrahme* redă gr. δίδραχμα. Originalul ebraic şi Vulgata (*siclos*) consemnează acelaşi termen ca şi în v. 19: *sicli.* Ms. 4 389 recurge în v. 29 la substantivul *sicle*, cf. LXX şi Biblia slavonă (дидрагмъ).

[30] În textul ebraic, acest verset este numerotat 23, 1. Textul nu se referă la mama celui în cauză, ci la o altă soţie a tatălui. Ultima propoziţie a versetului este redată liber în majoritatea traducerilor datorită ambiguităţii termenului *acoperemînt*, gr. συγκάλυμμα „învelitoare", IER. *operimentum.* Unii interpreţi consideră că este vorba de veşmîntul tatălui. Într-o semnificaţie simbolică soţia era ocrotită de acest veşmînt al soţului. Prin extensie, acest veşmînt putea fi considerat şi învelitoare de pat: L. *Niemand soll ... aufdecken seines Vaters Decke*, KJV *A man shall ... not discover his father's skirt*, REB *he must not bring shame on his father*, BJ *Un homme ne prendra pas l'épouse de son père, et ne retirera pas d'elle le pan du manteau de son père.* RG *să nu tragă aşternutul de pe patul tatălui său*, B. 1982 *să nu ridice marginea hainei tatălui său.*

CAP. 23

[1] *faman scopit:* BB elimină conjuncţia *şi* (FRANKF. καί); ms. 45 (*nice*) păstrează sensul propriu al termenilor greceşti *zdrobit* θλαδίας < θλάω „a zdrobi, a strivi" şi *tăiat* ἀποκεκομμένος < κόπτω pf. κέκομμαι „a tăia".

Distincţia din originalul ebraic este păstrată în alte traduceri: IER. *non intrabit eunuchus adtritis vel amputatis testiculis et absciso veretro*, BJ *l'homme aux testicules écrasés, ou à la verge coupée*, REB *no man whose testicles have been crushed or whose organ has been cut off*, EU *dessen Hoden zerquetscht sind oder dessen Glied verstümmelt ist.* Interdicţia se îndreaptă împotriva celor care se abat de la ordinea firească a naturii umane lăsată de Dumnezeu.

[2] *den curvă* redă gr. ἐκ πόρνης. Sensul echivalentului ebraic *mamzer* este obscur, desemnînd probabil copilul născut în afara legii (vezi Lev 18, 6–18, în care se condamnă legăturile incestuoase). Mai tîrziu, exegeza iudaică îl aplică şi celor născuţi dintr-un părinte evreu şi unul străin.

pînă la a zecea generaţie după textul ebraic.

[4] *au năimit / au tocmit* redă gr. ἐμισθώσαντο < μισθόω „a angaja, a recruta (mercenari)".

[6] În original, substantivele *pace* şi *folos* sînt legate printr-o conjuncţie.

[7] *Să nu urăşti / să nu îţi fie scîrbă* redă gr. οὐ βδελύξῃ < βδελύσσω „a fi dezgustat, scîrbit de ceva, a avea oroare, aversiune faţă de ceva", IER. *non abominaberis*, L. *verabscheuen*, KJV şi NOAB *abhor*, BJ *tenir pour abominable.*

[10] *săblasna*, ms. 45 *aruncarea*, ms. 4 389 *curărea* redă gr. ῥύσεως < ῥύσις „scurgere; poluţie". În Lev 15, 3 BB foloseşte termenul *cursoare.*

S. Micu *ispitirea în vis*, IER. *pollutus sit somnio*, BJ *pollution*, REB *emission of seed.* Echivalarea *„întîmplare de noapte* (RG), *ceea ce i s-a întîmplat noaptea* (B 1982), *întîmplarea din timpul* nopţii (B 1989) se regăseşte şi în alte traduceri; KJV *uncleannes that chanceth him by night*, NOAB *what chances him by night*, TOB *accident nocturne*, EU *nachts etwas geschah.*

BDD-B792-09 © 1997 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 3.144.202.167 (2024-04-24 08:06:31 UTC)

[13] *brîu* redă gr. ζώνη „brîu, curea, centură". Corespondentul ebraic este tradus de obicei prin „echipament".

[14] *să te scoată / să te ocrotească* redă gr. ἐξελέσθαι σε < ἐξαιρέω, verb polisemantic, al cărui sens principal este „a scoate".

Ms. 4389 *să te mîntuiască*, S. Micu *să te izbăvească*.

[15–16] În contrast cu această lege umană, codul lui Hammurabi prevedea pedeapsa cu moartea pentru cei care adăposteau un sclav fugarnic.

[17] Versetul subliniază stricta interdicție, atît pentru femei, cît și pentru bărbați, a prostituției sacrale, practicată în templele aparținînd unor culte din Vechiul Orient, cum era cultul fecundității al zeului Baal (Num 25; 3 Reg 14, 24; Os 4, 14).

Versetul 18 din BB, preluat din LXX, lipsește din textul ebraic, așa cum specifică și nota de la subsol din FRANKF. S. Micu îl include în traducerea sa, dar notează la subsol: *În unele, stihul 18 nu iaste.* Șaguna îl omite, la fel și RG, B. 1982. La fel procedează ms. 4 389, ms. 45 îl include în v. 17, conform ediției engleze a Septuagintei.

[18] *schimbarea* redă sensul principal al gr. ἄλλαγμα „schimbare, schimb", dar și „prețul, contravaloarea" unei cumpărături; ms. 4 389 *schimb*, S. Micu *preț*.

cîine: termen depreciativ pentru bărbații care practicau prostituția.

[19] Verbul *a cămăta*, respectiv *a cămătui* (v. 20) este preluat de BB din ms. 45, care copiază modelul grecesc ἐκτοκίζω.

DLR îl menționează doar în aceste două versete. Ms. 4 389 *a crește camăta*, S. Micu *a lua camătă*.

[21] *cerșind va cere* redă gr. ἐκζητῶν ἐκζητήσει, construcție prin care se accentuează acțiunea verbului care se repetă, ms. 4 389 *căutînd o va căuta*, S. Micu *cerînd va cêre*.

[23] *a cruța* redă gr. φυλάσσω „a păzi, a respecta", vezi 4,40.

dare redă gr. δόμα „dar, danie, cadou", ms. 4 389 și S. Micu *darul*. Termenul ebraic corespunzător are sensul de „voluntar, din proprie inițiativă, de bunăvoie", IER. *propria voluntate*.

[24] Versetul 24 din LXX corespunde versetului 25 din textul ebraic.

[25] *sêcerea* și *secerătura* redau gr. ὁ ἄμητος „seceriș, vremea seceratului", dar și „lan de secerat".

CAP. 24

[5] *nevinovat* redă unul din sensurile adjectivului ἀθῷος „1. nepedepsit, cruțat, scutit; 2. nevinovat, care nu este pasibil de a fi pedepsit". S. Micu *scutit*.

[6] *pîrpăriță:* mică piesă metalică fixată în piatra alergătoare de la moară (DLR). Termenul este folosit aici pentru a desemna roata de deasupra a morii sau a rîșniței, S. Micu *pietrile morii*. Sechestrarea acestei pietre face ca rîșnița sau moara să nu mai poată funcționa, lipsind astfel pe cel datornic de un obiect indispensabil pregătirii hranei, deci asigurării vieții.

[8] *pipărea* vezi nota 17, 8.

stricăciune redă gr. ἡ λέπρα „lepră". Termenul grecesc, care apare în mai multe cărți ale Bibliei, este redat, în majoritatea cazurilor prin *stricăciune*, respectiv adjectivul *stricat*. Uneori BB recurge la adjectivul *gubav, gubăvit*. În 4 Regi 5, 27 preia termenul *lepra* din greacă. *Și lepra lui Neeman se va lipi întru tine.*

[9] *Mariiamei* redă gr. τῇ Μαριαμ. Transcrierea numelui propriu ebraic *Miriam* (vezi Num 12, 10), după modelul grecesc *Mariam*, este păstrată în S. Micu, Șaguna și în B. 1982. Ms. 4 389 recurge la *Maria* (*Mariei*), după IER., și nu după modelul slavon *Mariam*. La fel în RG *Maria* (*Mariei*).

[12] *cu zălogul* redă gr. ἐν τῷ ἐνεχύρῳ.

La origine (Ieș 22, 25) zălogul era o mantie: NOAB *you shall not sleep in his pledge.*

[13] *la tine va fi milostenie / vei face ceea ce este drept*, vezi nota 6, 25.

[15] Locuțiunea verbală *a avea nădejde în ceva*, cu sensul de „a se baza, a se bizui", este redată datorită folosirii prepoziției *pre*, gr. ἐπί din FRANKF., care notează totuși la subsol variante ἐν, preluată în RAHLFS.

[16] Acest text este deosebit de important în afirmarea responsabilității individuale, infirmînd credința mai veche a vinovăției colective (Dt 5, 9; Ieș 34, 7; Num 16, 31–33; Ios 7, 24–25 etc.). Cu toate că Dt nu respinge solidaritatea comunității în caz de vinovăție (21, 1–9), este prioritară răspunderea personală. Vezi 4 Reg 14, 6; 2 Paral 25, 4; Iez 18, 20; Ier 31, 29.

[17] în original, toate substantivele sînt la singular ca în BB.

suruman, ms. 45 *sărăiman*, ms. 4 389, S. Micu, Șaguna *sărac* = „orfan". Dar în v. 19 S. Micu și Șaguna folosesc termenul *sărac* în accepțiunea sa actuală de „nevoiaș, lipsit", preluînd după BB substantivul *siriman* cu sensul de „orfan".

[19] *sêcera / lanul* vezi nota 23, 25.

săracului, v. 21 *celui sărac* după LXX, lipsește din textul ebraic.

[20] *vei scutura:* textual în ebraică *vei bate*, BB *vei culêge măslinile* după LXX ἐλαιολογήσῃς < ἐλαιολογέω „a culege măsline".

[21] În LXX, ediția din Anglia folosită în ms. 45, ca și în ediția RAHLFS, este inserat aici ultimul verset, trecut în paranteze drept-unghiulare roșii, semn că provine din „izvodul Englitérii". Textul nu apare nici în originalul ebraic, fapt menționat de editorii FRANKF. la subsol: *al. huc per errorem versum ultimum intulerent. abest ab Heb.*

CAP. 25

[1] *doi oameni:* în original lipsește numeralul *doi*. Verbul *a îndirepta* are aici sensul de „a da dreptate".

vor înfrunta redă gr. καταγνῶσιν < καταγιγνώσκω „1. a acuza, a învinui, a blama, a reproșa; 2. a condamna".

[2] *și-l vei șădea* redă gr. καθεῖς αὐτόν < καθίημι „a face să cadă". În limba greacă verbul este tranzitiv, fiind urmat de complementul direct pronominal, model copiat în ms. 45 și BB (vezi și 4 Reg 10, 16; 11, 20). Ms. 4 389 *să-l pui*, S. Micu *să-l culci*.

[3] *să va rușina fratele tău:* formă de pasiv reflexiv, *a ruși(n)a* fiind deseori întîlnit în limba română veche ca verb tranzitiv.

[5] Este vorba de o formă specială de căsătorie, cunoscută sub numele de levirat (cf. lat. *levir* „cumnat", care traduce ebr. *yabam*). Conform acestui obicei, văduva lipsită de copii urma să se căsătorească cu cel mai vîrstnic dintre cumnați, pentru ca bărbatul mort să nu rămînă fără urmași. Întîiul născut din această căsătorie era considerat fiu și moștenitor al defunctului. Obiceiul leviratului era răspîndit la mai multe popoare din Vechiul Orient, dar putea fi respins de cei implicați.

[9] Refuzul cumnatului de a se căsători, conform obiceiului, cu văduva fratelui decedat atrage după sine o reacție stabilită prin norme precise din partea văduvei. În cazul vînzării unei proprietăți, vînzătorul își scotea încălțămintea și o înmîna cumpărătorului, ca semn de renunțare la orice drepturi de proprietar (cf. Rut 4, 7). Cînd femeia îl descalță pe cumnatul ei, îi neagă orice drept la proprietatea fratelui decedat, care i s-ar fi cuvenit lui, prin moștenire, în caz de căsătorie. Refuzul cumnatului este dezonorant pentru văduvă. Această dezonoare se răsfrînge asupra cumnatului atunci cînd ea îl scuipă.

[12] *să nu ți să vêghe* vezi nota 19, 13.

Această măsură extrem de severă, care prevede mutilarea pentru a sancționa un delict, este unică în Vechiul Testament.

[13] *cantariu* are aici sensul, astăzi dispărut, de unitate de greutate și nu de instrument de cîntărit.

[14] *măsură* se referă la unități de capacitate pentru măsurarea cerealelor. Unele traduceri precizează că este vorba de *efă*, așa cum apare în ebraică.

[18] *coada taberii* redă gr. οὐραγία „ariergardă".

[19] *să nu și uiți* greșeală de tipar, conjuncția *și* ocupînd primul loc în propoziție și în LXX.

BDD-B792-09 © 1997 Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 3.144.202.167 (2024-04-24 08:06:31 UTC)

CAP. 26

[2] *începătura* redă gr. ἀπαρχή „pîrgă", idem ms. 4 389 și S. Micu.

să chieme numele lui / să dăinuiască numele lui, vezi nota 12, 5.

[5] *Siriia au părăsit / arameu rătăcitor:* text diferit în LXX față de versiunea ebraică. Referință la modul de viață seminomad al lui Iacov (Fac 25, 20).

au nemernicit, vezi nota 18, 6.

[6] *ne-au smerit / ne-au umilit* redă gr. ἐταπείνωσαν < ταπεινόω „1. a da jos, a slăbi, a diminua 2. a umili, a înjosi". Vezi și 21, 14; 22, 24, 29.

[8] *cu vîrtute mare* după LXX, sintagma lipsește din textul ebraic.

cu vederi mari / cu mari grozăvii, vezi nota 4, 34.

[9] *miere și lapte,* vezi nota 6, 3.

[10] În versetul 10, BB reia propoziția *pămînt care cură miere și lapte* din v. 9, după LXX. Propoziția este menținută și în edițiile critice moderne ale LXX, inclusiv RAHLFS, deși ea nu apare în textul ebraic, așa cum menționează nota de la subsolul FRANKF.: *al. abest hoc membrum, vt ab Heb. transsuptum est per errorem ex praecedente versu.* Traducerile europene care au la bază textul ebraic o elimină, așa cum procedează ms. 4 389. Cf. modelul latin și slavon. S. Micu, Șaguna, Biblia sinodală, inclusiv ediția 1982 o păstrează în text, pe cînd în RG și B. 1989 lipsește.

[12] *anul al treilea* vezi 14, 28.

BB redă cuvînt cu cuvînt modelul grecesc, chiar și elementele care formează cuvintele compuse din LXX. Astfel *tot ce iaste preste zece* redă gr. πᾶν τὸ ἐπιδέκατον „toate zeciuielile". În 12, 17 însă se folosește termenul *zeciuială,* ms. 45 *al dzecelea.*

pămîntului tău după LXX, lipsește din ebraică.

[13] *cele sfinte:* pronumele *cele* înlocuiește substantivul *zeciuială* care nu apare în originale.

[14] Zeciuiala sfîntă, avînd o destinație precisă, nu poate fi folosită în alte scopuri și cu alte prilejuri, ceea ce ar duce la profanarea ei: este interzisă folosirea ei ca ofrandă sau ca donație în caz de deces. Sensul celei de a doua afirmații este obscur în originale, putînd fi tradusă și prin formularea *n-am folosit-o pentru vreun lucru necurat.*

[15] *lapte și miere,* vezi nota 6, 3.

[16] Fragmentul cuprins în versetele 16–19 constituie partea finală a reglementărilor și a preceptelor expuse în capitolele 12–26 sub forma Codului deuteronomic. Acesta este documentul Legămîntului între Dumnezeu și Israel, prezentat ca un contract între doi parteneri în care sînt specificate obligațiile fiecăruia.

[17] *ai ales / mărturisit* redă gr. εἵλου < αἱρέω, verb polisemantic, în majoritatea traducerilor cu sensul „a declara" sau cu un echivalent.

[18] *avut / ce îi aparține* vezi nota 7, 6.

[19] *care te-au făcut pre tine / popoarele pe care le-a făcut:* complementul direct este diferit în LXX față de versiunea ebraică.

numit redă gr. ὀνομαστὸν, aici cu sensul de „renumit, celebru, vestit", păstrat și la S. Micu și la Șaguna. În ms. 4 389 apare sub forma mai rar întîlnită *numenit.*

pofală redă gr. καύχημα „laudă, elogiu, cinstire".

CAP. 27

[2] *să iei niște pietre,* textual *să pui.*

vei spoi pre dînsăle cu spoială, gr. κονιάσεις αὐτοὺς κονίᾳ, la S. Micu *și le lipește cu var,* sintagmă păstrată astfel și în Șaguna. Formularea din ms. 4 389 *să le văruiești cu var* se va regăsi în RG și în B. 1982.

[4] *muntele Ebal:* în versiunea samariteană *muntele Garizim.* Vezi nota 11, 29.

[5] Construirea altarului în acest loc este contrară preceptelor expuse în cap. 12, prin care se prevedea centralizarea cultului față de Iahve prin admiterea serviciului divin într-un singur templu, cel din Ierusalim. În legătură cu interdicția de a folosi piatra prelucrată, cioplită cu unelte de fier, vezi Ieș 20,25.

[7] Jertfa de pace sau jertfa de comuniune: anumite părți ale animalului sacrificat erau destinate jertfei prin ardere, restul urmînd a fi consumat de credincioși.

te vei sătura, după LXX.

[10] BB urmează numerotarea versetelor din FRANKF. care include o parte a v. 9 în v. 10.

[12–13] Teohar Mihadaș, autorul unor zguduitoare mărturii din închisoare, își pune proza sub semnul blestemelor din *Deuteronom.* Cartea se intitulează, semnificativ, **Pe Muntele Ebal,** Clusium, 1990, și are ca moto esențial acest citat prescurtat din **Deuteronom,** 27, 12–13: „... să stea pe muntele Garizim și să rostească binecuvîntarea... , iar pe Muntele Ebal, ca să rostească blestemul..."

[15] Formula prin care oamenii își exprimă acordul față de blestemele rostite de leviți este invariabilă, gr. Γένοιτο, redată tot invariabil în ms. 45 prin *Fie.* Această traducere este menținută în BB, S. Micu și Șaguna.

În BB apare *Fie* (de 10 ori) și *Să fie* (de 2 ori).

Formula de răspuns *Amin* folosită în ms. 4389 are ca model *amen* din Vulgata și va fi reluată în traducerile românești din secolul XX ale Bibliei.

[20] *au descoperit acoperirea,* vezi nota 22, 30.

[22] Este vorba de sora după tată sau după mamă, avînd deci numai un părinte comun cu cel blestemat. Prepoziția ἐκ, aici „dinspre, după", este redată în ms. 45 prin *dupre* și *dentru.* În BB în amîndouă cazurile *de pe.* În S. Micu și Șaguna *soru-sa cea de pre tatăl său.* În Lev 18, 9, BB menține numai prepoziția *de: Rușinea surorii tale de tată sau de mumă.* Ms. 4 389 introduce în text substantivul *fata (fata tătîne-său sau a mîne-sa),* inexistent în LXX, dar consemnat în Vulgata și în B. slavonă, după modelul ebraic.

[23] Ms. 45 mai introduce în acest verset, în paranteze, încă două precepte preluate din ediția engleză a Septuagintei. Preceptul care se referă la cumnata celui în cauză este păstrat în textul ediților critice moderne ale Septuagintei. El este menținut în S. Micu, Șaguna și în B. 1982.

[25] *a sînge nevinovat.* Majoritatea traducerilor renunță la substantiv. S. Micu: *ca să ucidă sufletul sîngelui celui nevinovat.*

CAP. 28

[1] În acest capitol Moise cheamă poporul israelit să facă alegerea între respectarea codului deuteronomic, care atrage după sine binecuvîntările, și nerespectarea acestui legămînt, însoțită de blesteme. Începutul capitolului este o continuare a capitolului 26, 16–19 și a fragmentului din capitolul 27, 9–10. Prima parte a acestui verset din BB, consemnată în LXX, a fost preluată în Bibliile românești, cu excepția RG și B. 1989.

să păziți, vezi nota 4, 40.

[10] *căce numele Domnului s-au numit pre tine* redă literal gr. ὅτι τὸ ὄνομα κυρίου ἐπικέκληταί σοι, S. Micu *că numele Domnului să chiiamă preste tine,* IER. *quod nomen Domini invocatum sit super te.* Unele versiuni traduc literal: L. *dass über dir der Name des Herrn genannt ist,* EU *dass der Name des Herrn über dir ausgerufen ist,* TOB *que le nom du Seigneur a été prononcé sur toi,* altele recurg la parafrazări: KJV și NOAB *that thou art called by the name of the Lord,* B. 1989 *că tu ești chemat cu Numele Domnului,* REB *that the Lord has named you as his very own,* BJ *que tu portes le nom de Yahve,* B. 1982 *că porți numele Domnului Dumnezeului tău.* Formularea din original, în termeni juridici, specifică apartenența celui dependent de stăpînul său. RG: *vor vedea că tu te rogi Domnului.*

[12] *vei stăpîni tu limbi multe, iară pre tine nu vor stăpîni* după LXX, lipsește din ebraică și latină.

[20] Imprecațiile proferate au nuanțe diferite în LXX față de Vulgata și față de alte traduceri ale textului ebraic.

m-ai părăsit: deși discursul este rostit de Moise, aici este vorba de cei care îl părăsesc pe Dumnezeu. Vezi nota 11, 13–15.

[21] *moartea* redă gr. τὸν θάνατον. IER. păstrează sensul acceptat din ebraică *pestilentiam.*

BDD-B792-09 © 1997 Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 3.144.202.167 (2024-04-24 08:06:31 UTC)

[22] Unele interpretări consideră că este vorba de maladii care afectează oamenii, animalele şi plantele. Există însă şi păreri conform cărora maladiile se referă numai la oameni.

lipse redă gr. ἀπορίᾳ „privaţiune, lipsă de resurse; sărăcie, nevoie". Deşi în greacă substantivul este la numărul singular, BB îl foloseşte la plural. Substantivul echivalent din ebraică desemnează o maladie, probabil *tuberculoză*, IER. *egestate*, EU *Schwindsucht*, KJV şi NOAB *consumption*, TOB şi BJ *consomption*. S. Micu menţine termenul *lipsă*, RG şi B. 1982 *oftică*, B. 1989 *tuberculoză*.

înfierbentealã redă gr. πυρετῷ, IER. *febri*, S. Micu *lîngoare*, EU *Fieber*, KJV şi NOAN *fever*, TOB şi BJ *fièvre*, RG *friguri*, B. 1982 *lingoare*, B. 1989 *febră*.

friguri redă gr. ῥίγει, IER. *frigore*, S. Micu *friguri*, EU *Brand*, KJV şi NOAB *inflammation*, REB *ague*, TOB şi BJ *inflammation*, RG *aprindere*, B. 1982 *friguri*, B. 1989 *inflamaţie*.

price redă gr. ἐρεθισμῷ, IER. *ardore*, EU *Glut*, KJV *burning*, NOAB *fiery heat*, REB *eruptions*, TOB *brûlures*, BJ *fièvre chaude*; ms. 4 389 *pripăc*, S. Micu *arsură*, RG *arşiţă*, B. 1982 *aprindere*, B. 1989 *căldură arzătoare*.

ucidere redă gr. φόνῳ < φόνος „omor, crimă, ucidere". Termenul corespunzător din ebraică, cu diferite variante, poate însemna „sabie", KJV *sword*, dar şi „secetă". RG: *război*.

stricăciune de vînt redă gr. ἀνεμοφθορίᾳ, IER. *aere corrupto*, ms. 4 389 *vînturi stricătoare*, S. Micu *vînt stricăcios*, B. 1982 *vînt rău*, L. 1545 *gifftige Lufft*. Se consideră că acest termen, cît şi ultimul din acest verset, desemnează boli de plante.

[24] Punctuaţia din BB urmează întocmai pe cea din LXX, în care substantivul *prah* este despărţit prin virgulă de substantivul *părînă*. Această interpretare se găseşte şi în alte traduceri (REB, EU).

şi pînă te va pierde după LXX; lipseşte din ebraică şi latină.

[25] *răşchirare* redă gr. διασπορά „diaspora", ms. 4 389 *răsipă*, S. Micu *să te împrăştii*. Traducerea *se vor îngrozi* preia o altă variantă a textului ebraic.

[26] *să le apere* redă gr. ἀποσοβῶν. FRANKF. consemnează la subsol şi varianta ἐκφοβῶν „să le sperie", după ebraică, preluată în alte traduceri, între care ms. 4 389 *să le gonească*. RG *să le sperie*, B. 1982 *să le alunge*, B. 1989 *să le înfricoşeze*.

[27] *să te bată*, v. 28 *bată-te:* cele două forme diferite de conjunctiv redau aceeaşi formă din gr. πατάξαι.

la şezuturi redă gr. εἰς τῆς ἕδρας < ἡ ἕδρα „şezut", presupunîndu-se a fi vorba de *hemoroizi*. Luther 1545 *Feigwartzen*, KJV *emerods*. RG şi B. 1982 *trînji*. Interpretările contemporane optează pentru „furuncul, abces, leziune ulceroasă, tumoare". NOAB *ulcers*, REB *tumours*, TOB *furoncles*, BJ *bubons*, EU *Beulen*, L *Pocken*, B. 1989 *tumori*.

[28] *dezmeticiune* redă gr. παραπληξίᾳ „nebunie, demenţă" IER. *amentia*. Ms. 45: *fluturăciune*, cu acelaşi sens

ieşire den minte redă gr. ἐκστάσει διανοίας, IER. *furore mentis*. S. Micu şi Şaguna păstrează sintagma din BB. Luther consideră că afecţiunea se referă la inimă şi traduce *Rasen des hertzen*, dar în ediţiile recente, revizuite, ale Bibliei lui Luther avem aceeaşi traducere ca şi în BB *Verwirrung des Geistes*, EU *Irresein*. Idem în traducerile engleze: KJV *astonishment of heart*, dar NOAB *confusion of mind*, REB *stupefaction*. TOB *égarement d'esprit*, BJ *égarement des sens*. Traducerea din BB coincide deci cu interpretarea larg acceptată astăzi. Dar traducerile moderne româneşti renunţă la echivalarea din BB: RG *înţepenirea inimii*, B. 1982 *amorţirea inimii*, B. 1989 *tulburare a inimii*.

Ms. 4 389 urmează modelul slavon, enumerînd patru maladii. De remarcat în acest manuscris substantivul *fluşturarea*, neconsemnat în DLR, cu sensul probabil de „zbatere, palpitaţie; tulburare", slav. СМАТЕНІѢ СЕРЦА.

[29] *înderepta* redă gr. εὐοδόσει < εὐοδόω „a conduce pe un drum plăcut", IER *et non dirigas vias tuas*. În 3 Regi 22, 12 *te va bine-călători*. A fost tradus fie prin „a găsi drumul", ms. 4 389 *nu vei găsi căile tale*, TOB *tu ne réussiras pas à trouver ta route*, REB *you will fail to find your way*, fie prin „a conduce spre succes, prosperitate". L. *und wirst auf deinem Wege kein Glück haben*, EU *deine Wege führen nicht zum Erfolg*, NOAB *you shall not prosper in your ways*.

[34] *fluturatec* redă gr. παράπλητος, vezi nota v. 28.

[16–35] Un model posibil al blestemelor din literatura română îl formează cele biblice, Dt, cap. 28: **Binecuvîntări şi blesteme.** Cazul cel mai edificator îl oferă **Blestemele** lui Tudor Arghezi din volumul **Cuvinte potrivite**, 1927. Nu este vorba de vreo transpunere aidoma, pe care de altfel neostoita fantezie lingvistică a poetului român o face imposibilă. Izbitoare rămîn doar dimensiunile enumerării, în ambele texte, violenţa acestor imprecaţii, concreteţea şi chiar cruditatea lor: „În împărăţie de beznă şi lut să se facă / Grădina bogată şi-ograda săracă. / Cetatea să cadă-n nămol, / Păzită de spini şi de gol. / Usca-s-ar izvoarele toate şi marea, / Şi stinge-s-ar soarele ca lumînarea. / Topească-se zarea ca scrumul. / Funingini, cenuşă, s-acopere drumul, / Să nu mai dea ploaie, şi vîntul / Să zacă-mbrîncit cu pămîntul. / Sobolii şi viermii să treacă pribegi / pe stîrvuri de glorii întregi. / [...] Întîi, însă, viaţa, bolind de durată, / Să nu înceteze deodată, / Şi chinul să-nceapă cu-ncetul. / Să usture aerul greu, ca oţetul. / Să şchioapete ziua ca luntrea dogită, / Să-ntîrzie ora în timp să se-nghită, / Şi, nemărginită, secunda / Să-şi treacă prin suflet, gigantică, unda: / Pe sîrma tăioasă-a veciei, în scame / Şi rumegătură să vi se destrame. / Gîtlejul, fierbinte de sete, / Să cate scuipat să se-mbete, / Şi limba umflată-ntre buze / Să lingă lumina şi ea să refuze, / Şi-n vreme ce apa din şesuri se strînge, / Să soarbă-n mocirla copitelor sînge" (Tudor Arghezi, **Scrieri**, 1, 1962, pp. 140–141).

[36] Referire probabilă la distrugerea Regatului de Nord al evreilor de către asirieni în anul 721 î.H. şi deportarea populaţiei în captivitate.

[38] *sămînţă... pre ele:* dezacordul în număr între substantiv şi pronume se datorează faptului că în greacă σπέρμα este folosit ca substantiv colectiv, cu pronumele αὐτά la forma de acuzativ plural. Acest dezacord nu se repetă în versetul 39 (*vie ... pre ea*), deşi apare acelaşi pronume αὐτά.

[40] *nu va cură / vor pica:* forma negativă a verbului se datorează negaţiei οὐκ din FRANKF., neacceptată în ediţiile moderne ale LXX. În ms. 4 389 verbul apare la afirmativ, ca în B. slavonă şi IER., precum şi în textul ebraic.

pălitura redă gr. ἐρυσίβη „rugină a plantelor", IER. *robigo*. Termenul ebraic se referă la insecte dăunătoare plantelor.

[41] *nu-i vei auzi glasul* redă gr. οὐκ ἀκούσῃ τῆς φωνῆς αὐτοῦ. gr. φωνή are şi sensul de „limbă, grai". Ms. 4 389 *nu-i vei înţelége graiul*;

verbul *a înţelege* va fi folosit în acest verset în toate traducerile de mai tîrziu ale Bibliei în limba română: S. Micu *a căruia limbă nu o vei înţălége*.

[52] Versetele se referă probabil la asedierea de către babilonieni a cetăţilor fortificate ale evreilor, care au fost înfrînţi şi duşi în captivitate începînd cu anul 597 î.H.

[53] *dodeiala* redă gr. στενοχωρίᾳ „1. strîmtoare, defileu 2. situaţie dificilă, necaz" IER. *angustia*, BJ *détresse*, EU *Not*, ms. 4 389 *nevoia*, S. Micu *îmbulzală*.

Cele două substantive din sintagma ἐν τῇ στενοχωρίᾳ καὶ ἐν τῇ θλίψει σου apar în acelaşi paragraf, la mică distanţă, în trei versete succesive (53, 55, 57). Nici una din cele trei traduceri (ms. 45, ms. 4 389, BB) nu realizează o echivalare unitară. Aceasta se întîmplă doar în versiunea lui S. Micu.

ms 45	53. *întru supărarea ta şi întru primejdiia ta*
	55. *întru îngustare şi întru primejdiia ta*
	57. *întru dodeială şi întru primejdie*
ms 4 389	53. *întru nevoia ta şi întru scîrba*
	55. *întru răotatea ta* (al doilea substantiv este omis)
	57. *pentru răotatea şi necăjirea*
BB	53. *întru dodeiala ta şi întru pedeapsa*
	55. *la nevoie şi întru primejdiia ta*
	57. *întru nevoia şi întru primejdiia.*

BDD-B792-09 © 1997 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 3.144.202.167 (2024-04-24 08:06:31 UTC)

S. Micu: *întru îmbulzeala şi întru necazul tău* în toate cele trei versete. În cele patru traduceri substantivul grecesc στενοχωρία îşi găseşte şase echivalări diferite: ms. 45 *supărare, îngustare, dodeială,* ms. 4 389 *nevoie, răotate,* BB *dodeială, nevoie,* S. Micu *îmbulzală.*

[57] *fetişoara* redă gr. κόριον „fetiţă". Critica textuală modernă optează pentru varianta χόριον „placentă", IER. *inluvie secundarum,* cf. textul ebraic, aşa cum specifică şi FRANKF. într-o notă la subsol. L. şi EU *Nachgeburt,* KJV, NOAB şi REB *after birth* TOB *rejeton.*

[59] Verbul παραδοξάσει < παραδοξάζω şi-a găsit interpretări diferite.

Ms. 45 traduce *va slăvi,* cf. BAILLY cu trimitere la acest verset „glorifier, rendre illustre". Sensul de „a face ceva extraordinar, uluitor, minunat" se regăseşte în Luther 1545 *So wird der Herr wünderlich mit dir umgehen,* KJV *the Lord will make thy plagues wonderful,* S. Micu *Şi minunate va face Domnul bătăile tale.* Traducerile moderne atribuie verbului sensul de „a lovi, a bate", BJ *Yahvé te frappera de ces fléaux étonnants,* REB *the Lord will strike you ... with unimaginable plagues.*

[61] *şi toată ce e scrisă* după FRANKF.

[63] *să vă surpe* după LXX, unde apare un singur verb, spre deosebire de textul ebraic şi IER. unde apar două verbe *disperdens vos atque subvertens.*

[65] *stare / loc de repaus* redă gr. στάσις substantiv cu sensuri multiple, între care „şedere, rămînere, stat, staţionare"; IER. *requies,* ms. 4 389 *aşezămînt,* S. Micu *odihnă.*

urmei / tălpile, vezi nota 11, 24.

CAP. 29

[1] În versiunea ebraică acest verset aparţine capitolului precedent, versetul 69. Aici începe cea de a treia cuvîntare a lui Moise, care se termină la sfîrşitul capitolului 30. Jurămîntul original, care cuprinde Decalogul, a fost încheiat la Horeb. În ţara Moabului Moise reînnoieşte acest jurămînt, îndemnînd poporul să respecte prevederile sale. În cele două capitole (29–30) se regăsesc elementele constitutive ale unui tratat de alianţă. Cuvîntarea începe printr-o retrospectivă istorică a evenimentelor din Exod (Ieşirea) v. 1–7. Urmează protocolul tratatului de alianţă, prezentat sub formă parenetică, v. 9–14, apoi o predică, v. 15–20, care pare să continue în capitolul 30, v. 11–14. Binecuvîntările şi blestemele cuprinse de obicei în asemenea tratate se găsesc în capitolul 30, v. 15–20. Secţiunea cuprinsă între 29,21 – 30,10, care grupează elemente diverse, pare a fi o inserţie a şcolii deuteronomiste (BJ).

făgăduinţă / legămînt vezi nota 4,13.

[3] *ispitile / încercările* redă gr. τοὺς πειρασμοὺς < πειρασμός „1. probă, încercare, experienţă; 2. tentaţie, ispită", IER. *temptationes,* KJV *temptationes,* NOAB *trials,* REB *challenge,* TOB şi BJ *épreuves,* L. *Proben,* EU *Prüfungen.*

mîna cea tare şi braţul cel nalt după FRANKF. care specifică în nota de subsol: *al. absunt haec duo membra, vt ab Hebr.*

[4] Două versuri din **Scrisoarea I** a lui Eminescu, pasajul cosmogonic, frapează printr-o izbitoare asemănare cu versetul 4 din **Deuteronom.** Stilul poetului capătă, prin cîteva formulări, culoarea şi tonul sentenţios al pasajelor biblice în care sînt descrise înfăptuirile lui Dumnezeu, „semnele şi minunile" (formulare biblică frecventă în **Deuteronom** care de asemenea apare la Eminescu în **Luceafărul**) prin care nepătrunsul şi nevăzutul se înfăţişează oamenilor neîncrezători: „N-a fost lume pricepută şi nici minte s-o priceapă [...] / Dar nici de văzut nu fuse şi nici ochi care s-o vază" (Perpessicius, O I, p. 132).

[5] În versetele 5–6 cuvîntarea lui Moise este întreruptă printr-o intervenţie directă a lui Dumnezeu.

[9] *să faceţi pre êle* după FRANKF., sintagma nu este inclusă în alte ediţii.

să pricêpeţi redă gr. συνῆτε < συνίημι, verb cu multiple sensuri, între care „a înţelege, a-şi da seama, a recunoaşte", IER. *ut intellegatis,* S. Micu *să cunoaşteţi; a reuşi:* TOB şi BJ *réussir,* REB *you may be successful,* EU *damit euch alles ... gelingt.*

[10] *începătorii de neamuri* calchiază gr. οἱ ἀρχίφυλοι. Primul termen *începător* (gr. ἀρχός) apare frecvent în limba română veche.

judecătorii voştri după LXX, omis în alte versiuni.

aducătorii de cărţi vezi nota 1, 15.

[12] *să petreci* redă gr. παρελθεῖν < ἔρχομαι, verb polisemantic, aici „a se implica, a se încadra, a intra, a deveni parte integrantă", IER. *ut transeas,* KJV, NOAB *enter,* L. *damit du tretest in den Bund,* BJ şi TOB *passer dans l'alliance,* RG şi B. 1982 *să intri în legământ.*

întru blestemele: măsuri de sancţionare a partenerului care nu respectă tratatul, IER. *in iureiurando.* Unele traduceri păstrează noţiunea de *blestem, imprecaţie:* BJ şi TOB *imprécation,* EU *Verwünschung,* altele recurg la *jurămînt:* L. *Eid,* KJV, REB *oath.*

[13] *să te întărească* „a institui, a confirma, a stabili, a consacra".

[15] Caracterul de permanenţă a legămîntului reiese din includerea, în acest act de alianţă, atît a celor care au participat la încheierea lui, cît şi a celor care nu erau prezenţi, adică generaţiile viitoare.

[17] *chipurile* redă gr. τὰ εἴδωλα, IER. *idola.* Ms. 4 389 recurge la substantivul *idolii,* folosit apoi şi în Biblia lui S. Micu. Termenul se întîlneşte în unele traduceri româneşti religioase încă din secolul al XVI-lea.

[19] În textul ebraic, ultima propoziţie din acest verset este *va dispărea atît ceea ce este udat, cît şi ceea ce este uscat.* Se pare că este vorba de un proverb, a cărui semnificaţie este nesigură. Una din interpretări consideră că se dă un avertisment împotriva păcatului idolatriei, care atrage după sine distrugerea tuturor, atît a celor neatinşi, cît şi a celor atinşi de acest păcat. BB redă exact interpretarea din textul grecesc. Cele mai multe traduceri recurg la parafrazare: IER. *et adsumat ebria sitientem,* KJV *to add drunkenness to thirst,* B. 1989 *chiar dacă aş adăuga beţia la sete,* NOAB *This would lead to the sweeping away of moist and dry alike,* REB *this will bring sweeping disaster,* BJ *si bien que l'abondance d'eau fera disparaître la soif,* L *damit nicht fortgeraffi werde das wasserreiche mit dem dürren Land,* EU *damit Wasserfülle die Dürre beendet,* RG *ca din vina lui să fie smulse plantele cele udate ca şi cele uscate,* B. 1982 *şi să piară astfel cel sătul cu cel flămînd.*

[20] *rîvnirea / mînia* redă gr. ὁ ζῆλος „zel, ardoare; gelozie", IER. *zelus,* vezi nota 4, 24.

făgăduinţei aceştiia după LXX, în ebraică şi latină cuvintele sînt omise.

23. *iarbă pucioasă / pucioasă* redă gr. θεῖον „sulf, pucioasă", IER. *sulphure.* Sulful, focul şi sarea sînt calamităţile care s-au abătut asupra ţinutului Gomorei, pustiindu-l, Fac 19, 24–28.

[26] *nice au împărţit lor.* Luther *und die jenen nichts gegeben haben,* dar această interpretare este abandonată în ediţiile moderne ale acestei Biblii: *Götter ... die er ihnen nicht zugewiesen hat,* NOAB *gods ... whom he had not alloted to them,* REB *gods ... whom the Lord had not asigned to them,* TOB *des dieux ... que le Seigneur ne leur avait pas donnés en partages.*

[27] *făgăduinţei* după FRANKF.; substantivul nu apare în ebraică.

CAP. 30

[2] *tu şi fiii tăi* cf. textul ebraic şi IER., lipseşte din LXX. Ms. 4 389 *tu şi feciorul tău* cf. Biblia slavonă şi IER. Sintagma nu apare în BB, în S. Micu, în Şaguna şi în B. 1982, dar este preluată de RG şi B. 1989.

[3] *şi va vindeca Domnul păcatele tale* după LXX καὶ ἰάσεται κύριος τὰς ἁμαρτίας. Interpretările textului ebraic sînt diferite: IER. *reducet Dominus Deus tuus captivitatem tuam,* KJV *the Lord thy God will turn thy captivity,* BJ *Yahvé ton Dieu ramènera tes captifs.* NOAB şi REB *the Lord your God will restore your fortunes,* TOB *Le Seigneur ton Dieu changera ta destinée,* EU *dann wird der Herr, dein Gott, dein Schicksal wenden.*

[5] *mai de prisosit te va face* redă gr. καὶ πλεοναστόν σε ποιήσει. Echivalarea din ms. 4 389 *şi te va înmulţi mai mult* apare şi în S. Micu, fiind preluată în toate ediţiile ulterioare ale Bibliei în limba română.

BDD-B792-09 © 1997 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 3.144.202.167 (2024-04-24 08:06:31 UTC)

[6] *va curăți prenprejur* redă gr. περικαθαριεῖ < περικαθαρίζω „a purifica complet". Dar IER. *circumcidet* cf. versiunea ebraică. În legătură cu semnificația acestei expresii vezi nota 10, 16.

De mare fervoare lirică, pe tema iubirii față de Dumnezeu cel nevăzut dar prezent peste tot și în toate, este poezia lui Nichifor Crainic din volumul *Șoim peste prăpastie,* 1944, intitulată semnificativ **Laudă:** „Tu, cel ce te-ascunzi în eterna-ți amiază / Și lumea o spînzuri în haos de-o rază, / Metanie ție, Părinte. / Izvod nevăzut al văzutelor linii, / Mă scalzi și pe mine în unda luminii / Un mugur de carne fierbinte". Viața e cea mai mare minune pe care a înfăptuit-o Dumnezeu, „Neant înflorit în minune", spune poetul: „În ceruri, Părinte, sînt abur în aburi / Și-asemeni cu apa ce-ngheață pe jgheaburi / Prin coajă de carne din spațiu. / Tu cugeți, se naște; voiești și durează; / respiri și-nflorește; iubești și vibrează / De-adîncul lumii nesațiu". Iubirea față de Dumnezeu, cum o cer versetele **Deuteronomului** și cum o simte poetul, este nemărginită, cum scrie Scriptura, „din toată inima și din tot sufletul, ca să fii viu": „De tine mi-e foame, de tine mi-e sete, / Fac dîră de umbră acestei planete / Cu spumă de soare pe creste; / Și-n saltul credinței gustînd veșnicia, / Din pulberea lumii îmi strig bucuria / Că sînt întru Cel care este!" (pp. 97–98).

[9] *te va înmulți* redă gr. πολυνοήσει, IER. *abundare te faciet.*

[10] Verbul *să faci* și substantivul *judecățile* după LXX. În ebraică lipsesc, așa cum menționează nota din FRANKF.

[11] Cerințele legămîntului nu depășesc puterea de înțelegere a oamenilor; ele nu sînt inaccesibile, ci au fost revelate oamenilor (29, 29) prin Lege.

[14] *și întru mîinile tale* după LXX.

[15] În sintagma *viața și moartea, binele și răul,* după LXX, se respectă ordinea cuvintelor din LXX, diferită de cea din ebraică și latină.

[16] *Iară de vei asculta poruncile Domnului Dumnezăului vostru* după LXX, propoziția lipsește în textul ebraic.

toate căile ... tot pămîntul: adjectivele nehotărîte *toate, tot* apar în LXX, nu și în textul ebraic.

[17] *să va premeni,* ms. 4 389 *se va întoarce,* S. Micu *să va muta,* vezi nota 17, 17.

[18] *carele Domnul Dumnezeul tău dă ție*: propoziția apare numai în unele manuscrise ale LXX. Ediția FRANKF. notează: *al. abest hoc membrum, vt ab Heb.*

[19] *mărturisăm / iau ca martori* vezi nota 4, 26.

[20] *să te ții de el* redă gr. ἔχεσθαι αὐτοῦ, vezi 10, 20 *către el să te lipești.*

acesta este viața ta și delungarea zilelor tale: propoziția a dat naștere unor interpretări diferite: ms. 4 389 *că acela iaste viiața ta și îndălungarea zilelor tale,* KJV *for he is thy life, and the length of thy days,* EU *er ist dein Leben. Er ist die Länge deines Lebens.* BJ *car là est ta vie, ainsi que la longue durée de ton séjour;* NOAB *for that means life for you and length of days;* L. *denn das bedeutet für dich, dass du lebst und alt wirst.*

CAP. 31

Textul cuprins între capitolele 31–34 poate fi considerat ca o încheiere generală a întregului Pentateuh. În el se regăsesc elemente din perioade diferite și din surse diferite, care au fost încorporate în Dt în faza ultimă a redactării sale.

[1] *săvîrși* cf. gr. συνετέλεσεν < συντελέω „a termina, a desăvîrși". Ms. 4 389 *mergînd* ca în slavonă și latină, cf. originalul ebraic. Modelul grec este preluat succesiv în Bibliile românești (BB, S. Micu, Șaguna, B. sinodală 1914), dar B. 1982 și B. 1989, după varianta ebraică, *s-a dus.*

[2] *să întru înlăuntru și să iesu afară* traducere literală, ms. 4 389 *să mai întru sau să mai ies,* S. Micu *să întru și să ies,* cu explicația *adecă să umblu,* B. 1982 *nu mai pot intra și ieși,* L. *ich kann nicht mehr aus- und eingehen,* KJV și NOAB *go out and come in.* Alte interpretări: BJ *Je ne puis plus agir en chef,* EU *Ich kann nicht mehr in den Kampf ziehen,* REB *I am no longer able to lead the campaign.*

Iordanul acesta cf. gr. τὸν Ιορδάνην τοῦτον, IER. *Iordanem istum.*

[4] Numeralul *doi* și propoziția *carii era decindea de Iordan* după LXX.

[5] *în mîinile voastre:* în originale *înaintea voastră,* așa cum traduce BB.

[6] În v. 6 și 7, BB înlocuiește verbul *vitejește-te,* gr. ἀνδρίζου, prin sintagma *fii viteaz,* dar în v. 23 traducerea e ca în ms. 45.

[6] *toate cuvintele legii aceștiia într-o carte* cf. LXX, text diferit în ebraică.

sicriul făgăduinții chivotul legii vezi nota 10, 1.

[10] *anului slobozirii / anul iertării* vezi nota 15, 1.

praznicul facerii colibilor / sărbătoarea corturilor, vezi nota 16, 13.

[11] *în auzul tuturor:* textual *la urechile lor* (BB). În vechiul Orient, tratatele de alianță se citeau în public, cu glas tare. Perioada stabilită de Deuteronom pentru această lectură este anul sabatic, în timpul sărbătorii corturilor. În tradiția ulterioară, această ceremonie avea loc și în timpul sărbătorii săptămînilor.

[12] Ms. 45 *nașterile* redă sensul de bază al gr. τὰ ἔκγονα; BB *copiii,* conform cerințelor contextului.

[14] Se consideră că v. 14 și 15, împreună cu v. 23, aparțin unei perioade mai vechi și au fost inserate în text în faza finală de redactare a Pentateuhului.

cortul mărturiei / cortul întîlnirii redă gr. ἡ σκηνὴ τοῦ μαρτυρίου, IER. *tabernaculum testimonii.* În perioada în care Israel trăia încă în pustiu, *cortul* servea drept loc de *întîlnire* între Moise și Dumnezeu (Ieș 33, 7–11), cînd Dumnezeu se *arăta* înaintea lui Moise. În unele pasaje acest *cort* este descris drept *locuința* lui Dumnezeu în mijlocul poporului său (Ieș 29, 42–46). În funcție de aceste situații, au fost adoptate diferite denumiri pentru cort: KJV *the tabernacle of the congregation,* B. 1982 *cortul adunării,* EU *das Offenbarungszelt,* RG *cortul descoperirii,* BJ *la Tente du Rendez-vous,* TOB *la tente de la rencontre,* NOAB și REB *the tent of meeting,* B. 1989 *cortul întîlnirii.*

[17] *mîncare de tot* redă gr. κατάβρωμα < καταβιβρώσκω „a devora, a înfuleca", IER. *erit in devorationem.*

voi întoarce cf. gr. ἀποστρέψω < ἀποστρέφω „a (se) întoarce". Sensul de bază al echivalentului ebraic este „a ascunde". IER. *abscondam.*

[20–24] În **Jurnal,** II, 1970–1975, Humanitas, 1993, Mircea Eliade face următoarele remarci cu privire la repetatele abdicări ale vechilor evrei de la poruncile Domnului, scoțînd interesante concluzii de ordin istoric și teologic cu privire la creația religioasă în zilele noastre:

„În discuția de aseară, X a revenit, ca de obicei, asupra problemei lui favorite: «viitorul religiei» (mai precis: viitorul creștinismului). Spune: societatea industrială a anulat vechile sisteme tradiționale (familia patriarhală, religia ca «instituție totală» etc.). Și procesul de desacralizare nu mai poate fi oprit...

E adevărat, îi răspund. Cam tot așa se întîmpla și cu evreii, de cîte ori «istoria» le îngăduia o scurtă perioadă de liniște și prosperitate: uitau de Yahve și celebrau zeitățile fertilității de tipul Baal și Ashtarte. Dar se întorceau la Yahve cînd teroarea istoriei devenea intolerabilă. Deocamdată, noua societate industrială profită din plin de opulența pe care i-o dăruiesc progresele tehnologiei. Asistăm, am putea spune, la triumful unor Baal și Ashtarte desacralizați. Dar progresul tehnologiei moderne impune anumite structuri politice, care conduc inevitabil la o nouă teroare a istoriei. În ceea ce mă privește, nu mă pot îndoi că o asemenea teroare va da naștere la noi, și importante, creații religioase.

Evident, există și posibilitatea războaielor nucleare, dar și în acest caz ne aflăm tot într-un orizont religios: 1) sau omenirea e redusă la cîteva zeci sau sute de mii de supraviețuitori practicînd o tehnologie elementară (și atunci se verifică doctrina ciclurilor cosmice); 2) sau specia *homo sapiens* dispare în totalitatea ei (și atunci se verifică avertismentul biblic: fructul arborelui cunoașterii aduce după sine *moartea* – nu numai a individului, așa cum a fost interpretat textul pînă acum ci, în cele din urmă, *moartea speciei*)", pp. 133–134.

BDD-B792-09 © 1997 Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 3.144.202.167 (2024-04-24 08:06:31 UTC)

[23] Se consideră că acest verset este o continuare a textului din v. 14 şi 15. Conform acestei interpretări, pronumele *el* (*i-a poruncit lui Iosua*) din textul ebraic se referă la Dumnezeu. Această interpretare, acceptată şi de B. sinodală 1982, se regăseşte şi în ms. 4 389, ca în modelul slavon *Şi porănci Domnul lui Isus*. Contrar acestei interpretări, LXX înlocuieşte pronumele *el* cu substantivul *Moise* şi de aceea în traducerea BB este *şi au poruncit Moisi lui Iisus*.

[27] *pricea* redă gr. τὸ ἐρέθισμα „sfidare, provocare, contestare, împotrivire, răzvrătire", IER. *contentionem*.

amărînd redă gr. παραπικραίνοντες < παραπικραίνω „a amărî, a irita, a exaspera, a provoca", IER. *contentiose egistis*, ms. 4 389 *aţ măniiat*, S. Micu *împrotivnici aţi fost*.

[28] *fĕliului / semințiilor* vezi nota 10, 8.

mai marii fĕliului vostru ... judecătorii voştri cf. LXX, lipsesc din ebraică şi latină, după cum menţionează şi nota de la subsol din FRANKF. *al. absunt haec duo membra, vt ab Heb.*

cei aducători de cărți / dregătorii vezi nota 1, 15.

[29] *la cea de apoi* redă gr. ἔσχατον IER. *post*.

CAP. 32

Această cîntare, de o înaltă valoare poetică, exaltă puterea Dumnezeului lui Israel, singurul Dumnezeu adevărat. După o introducere în stil sapient, vv. 1–2, se proclamă perfecţiunea operelor lui Dumnezeu, vv. 3–7, providenţa sa pentru Israel. vv. 8–14, în opoziţie cu răzvrătirea poporului, vv. 15–19, urmată de judecată, vv. 19–25; dar Dumnezeu nu abandonează Israelul în faţa duşmanilor săi, vv. 26–35, şi intervine în favoarea poporului său, vv. 36–42; v. 43 este o doxologie. Această cîntare a existat independent, înainte de a fi integrată în Dt. Datarea perioadei în care a fost redactată este dificilă. Ea poate să fie foarte veche, şi în acest caz opresorii menţionaţi ar putea fi filistenii (sec. XI î.H.), sau de o dată mai recentă şi în acest caz opresorii ar fi babilonienii (sec. VI î.H.) (BJ).

[2] *răspunsul / învățătura* redă gr. τὸ ἀπόφθεγμα „sentinţă, precept" IER. *doctrina*. Ms. 4389 *învăţătură*, BB, ms. 45, S. Micu şi Şaguna *răspunsul*, traducerile recente (RG, B. 1982) folosesc substantivul *învăţătură*.

[4] Moise îl invocă pe Dumnezeu sub numele de *Stîncă* (vezi şi v. 15 şi 18), apelativ ce sugerează statornicia şi fidelitatea neclintită, în contrast cu degenerarea poporului lui Israel. BB menţine apelativul *Dumnezeu*, cf. LXX.

[5] Verset obscur în ebraică, majoritatea traducerilor apelează la LXX pentru clarificarea înţelesului. Ms. 4 389 înlocuieşte adjectivul *strîmb* din ms. 45, menţinut de BB, prin adjectivul *întort* (*neam întort şi izvrătit*). El apare în această formă şi în S. Micu, *neam întort şi răzvrătit*. În v. 20, acelaşi adjectiv apare şi în ms. 45 şi BB.

[8] *îngerilor lui Dumnezău* redă gr. ἀγγέλων θεοῦ În manuscrisele ebraice, apar aici două lecţiuni diferite: lecţiunea mai veche *dumnezeilor* care a fost înlocuită prin lecţiunea *fiilor lui Israel*. Dumnezeu a delegat îngerilor autoritatea de a guverna asupra altor popoare, dar a ales Israelul pentru sine însuşi. FRANKF. notează la subsol că, în traducerile lor antice în limba greacă, Aquila şi Symmachos preiau cea de a doua lecţiune ebraică: *Aq. & Symm.* υἱῶν Ισραηλ *ex Hebr. Schol. Sic alii omnes interpretes exposuerunt*.

[9] În versiunea ebraică lipseşte substantivul *Israel*, care apare în LXX la sfîrşitul versetului.

[10] *l-au destulat* după LXX αὐτάρκησεν < αὐταρκέω cu sensul principal „a domni într-o manieră absolutistă", aici cu semnificaţia „a asigura cele necesare în mod satisfăcător, a îndestula". De la forma *l-au dăstulit* din ms. 45, apare forma *îndăstulitu-l-au* în ms. 4 389; BB, S. Micu şi apoi Şaguna *l-au îndestulat*. Textul ebraic consemnează un alt verb *a găsi*, aşa cum menţionează FRANKF.: *Aq. & Theod.(Aquila şi Theodotion)* εὗρεν, *ex. Hebr.*

întru seteciunea arderii, întru fără de apă, ms. 4 389 în *sêtea zădufului*, S. Micu *întru sêtea de ardere în pămînt fără de apă* cf. LXX. Textul ebraic este diferit, IER. *in loco horroris et vastae solitudinis*.

l-au certat, vezi nota 8, 5.

lumina ochiului redă gr. κόραν ὀφθαλμοῦ, în care κόρη sau κόρα are sensul de „pupilă", IER. *pupillam oculi*.

[11] *pre după capul lui* redă gr. ἐπὶ τῶν μεταφρένων αὐτου < μετάφρενον „partea organismului situată între omoplaţi", IER. *in umeris suis*, ms. 4 389 *pre umerile său*, S. Micu, Şaguna *pre umerii săi*.

[13] *vîrtutea* vezi nota 3, 24. Textul ebraic are aici substantivul *înălţimile*, aşa cum specifică FRANKF. în nota de la subsol.

ospătat literar *supt*, aşa cum traduce BB.

[14] *fiii de tauri* redă gr. υἱῶν ταύρων; în ebraică substantivul propriu *Basan* vezi nota 1, 4.

seul muşchilor grîului redă gr. στέατος νεφρῶν πυροῦ, deşi substantivul νεφρός înseamnă „rinichi". KJV *the fat of kidneys of wheat*. Probabil sub influenţa Vulgatei, S. Micu traduce *măduha grîului*, IER. *medulla tritici*. Luther 1545 *Böcke mit fetten nieren und Weitzen*, dar în ediţiile revăzute L. *Böcke und das Beste vom Weizen*.

[15] Primul rînd din acest verset apare numai în LXX, lipsind din ebraică.

Ieşurun apelativ folosit pentru Israel, cu semnificaţia probabilă de „cel drept, cel integru", BB *cel iubit* cf. gr. ὁ ἠγαπημένος. Ca un animal bine hrănit, Israel se răzvrăteşte şi devine plin de sine, părăsind pe Dumnezeu.

Dumnezău / Stînca vezi v. 4.

[17] *dracilor / demonilor* redă gr. δαιμονίοις, IER *daemonibus* (IER. 1605 *daemoniis*): referinţă la zeităţile din Canaan, venerate de celelalte popoare.

[19] Text diferit în ebraică.

[20] *la cea de apoi*, vezi nota 31, 29.

[21] Iahve nu alege un alt popor pentru sine, dar foloseşte un alt popor, lipsit de înţelepciune, pentru a-l pedepsi pe Israel. Versetul constituie probabil o aluzie la filisteni sau la babilonieni. IER. *ipsi me provocaverunt in eo qui non erat Deus*, S. Micu *Ei m-au întărîtat pre mine întru cel ce nu iaste Dumnezeu*, ms. 4 389 *Aceştia m-au aţiţat şi mi-au zis că nu li-s Dumnezeu*, EU *durch einen Gott, der kein Gott ist*, NOAB *with what is no god*.

chipurile / idolii vezi nota 29, 17.

[22] *iadul / locuința morților* redau gr. ᾅδης, care traduce ebr. *sh.'ōl* , termen prin care vechii israeliţi desemnau locul subteran în care erau adunaţi morţii aparţinînd tuturor popoarelor. În unele limbi termenul a fost împrumutat sub forma din originalul ebraic; apare în mai multe cărţi ale Vechiului Testament, fiind adoptate echivalări diferite: groapă, mormînt, tărîmul străfundurilor, locuinţa morţilor, lumea subpămînteană. În acest verset a fost tradus: RG *împărăția morții*, B. 1982 şi 1989 *locuinţa morţilor*, KJV *hell*, L. *Tiefe*, EU *Totenwelt*, TOB *séjour des morts*, BJ *shéol*, REB şi NOAB *Sheol*.

[23] *săvîrşi* redă gr. συντελέσω < συντελέω „a isprăvi, a termina, a epuiza, a întrebuinţa cu totul", IER. *complebo*, BJ *j'epuiserai*, KJV *spend*, REB *expend*, EU *einsetzen*, L. *schiessen*.

[24] *mîncare de păsări* constituie traducerea literală a gr. βρώσει ὀρνέων. IER. *devorabunt eos aves;* şi Şaguna *mîncarea păsărilor*. Sintagma ebraică semnifică ravagiile provocate de boli.

deşălare denapoi nevindecată redă gr. ὀπισθότονος ἀνίατος, cf. gr. ὀπισθοτονία „maladie nerveuse dans laquelle les membres se raidissent en arrière" (BAILLY), S. Micu şi Şaguna *gîrbovire nevindecată*.

[25] *va desfeciori* calchiază gr. ἀτεκνώσει.

Originalul, caracterizat printr-o exprimare concisă, recurge la un singur verb în acest verset, încît cele patru substantive de la sfîrşit sînt greu de încadrat într-o acţiune precisă, fără adăugirea unui alt verb.

[27] Textul din ebraică diferă de cel din LXX.

[28] Datorită faptului că în această cîntare se suprapun mai multe straturi din perioade diferite şi că textul nu este unitar, este greu de stabilit cu certitudine dacă acest verset se referă la Israel sau la adversarii săi (TOB: il est dificile de savoir s'il s'agit des Israélites ou de leurs ennemis; NOAB: In vv. 28–29 *they* apparently refers to Israel; EU: *diesem Volk:* gemeint sind die Gegner Israels).

putința de a judeca chibzuit: textual *sfatul*, aşa cum traduce BB cf. gr. βουλήν, IER. *consilio*, KJV şi NOAB *void od counsel*, REB *devoid of good counsel*, BJ *vues courtes*, TOB *nation dont les projets s'écroulent*, EU *Rat*, RG *n-are nici o pătrundere*, B. 1982

BDD-B792-09 © 1997 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 3.144.202.167 (2024-04-24 08:06:31 UTC)

oameni care şi-au pierdut mintea, B. 1989 *popor care şi-a pierdut bunul simţ.*

[31] *iară vrăjmaşii noştri n-au minte* după LXX. Textul ebraic: *duşmanii noştri sînt judecători.* IER *inimici nostri sunt iudices.*

[32] *de hiare* redă gr. χολῆς < χολή „bilă, fiere".

[34] Versetele următoare se referă la inamicii lui Israel, care vor fi pedepsiţi pentru nelegiuirile lor.

[35] *izbîndirea* redă gr. ἐκδίκησις „răzbunare, pedepsire"; vezi nota 18, 19.

întru zioa izbîndirii redă literal textul Septuagintei. În NT Rom 12, 19, Evr 10, 30, sintagma apare sub forma *a Mea este răzbunarea,* expresie frecvent citată, care a primit caracterul unei maxime.

[36] Ultimul rînd din acest verset redă o expresie ebraică al cărei sens este incert.

dodeiêle redă gr. ἐπαγωγή. În ms. 45 se optează pentru sensul principal *aducere,* dar substantivul mai are şi semnificaţia de „înaintare, atac" sau „înrobire", S. Micu *primejdii.*

vinul turnărilor: vinul folosit pentru libaţii.

[41] *voiu ascuţi ca fulgerul sabiia mea* după LXX, ebr. *voi ascuţi fulgerul sabiei mele.*

[42] *boiarilor lîmbilor* cf. FRANKF. ἀρχόντων ἐθνῶν, ebr. şi RAHLFS. ἐχθρῶν „adversarilor".

[43] În acest verset există deosebiri mari între textele versiunilor antice. În textul ebraic nu apar rîndurile 2, 3, 4 şi 7 care urmează în acest verset textul Septuagintei. Versiunea ebraică:

> Noroade, lăudaţi poporul său,
> Căci el răzbună sîngele robilor săi.
> El se răzbună împotriva potrivnicilor săi
> Şi face ispăşire pentru ţara lui, pentru poporul lui.

[44] Septuaginta introduce în text versetul 31, 22. De asemenea, foloseşte cuvîntul *lege,* în loc de *cîntare.*

[45] Fragmentul cuprins în vv. 45–47 constituie o continuare a textului din cap. 31, 27. El se referă la cuvintele legii, nu ale cîntării. După această paranteză, v. 48 reia cursul naraţiunii de la v. 44.

[49] Fragmentul cuprins în vv. 48–52 este întrerupt de binecuvîntarea lui Moise şi va continua în cap. 34. Fragmentul reia afirmaţiile din Num 20, 10–13; 27, 12–14.

pe muntele Nebo lipseşte din FRANKF. Muntele Nebo, înalt de circa 800 m., face parte din lanţul munţilor Abarim, în partea de răsărit a rîului Iordan.

[51] *Apa Pricii* redă gr. τοῦ ὕδατος ἀντιλογίας, IER. *ad aquas Contradictionis.* Momentul este descris în Ieş 17, 7, cînd israeliţii dispută autoritatea lui Moise şi şovăiesc în credinţa lor faţă de Dumnezeu. Subsantivul ebraic *Mer'i-bath* „dispută, ceartă" este un derivat al unui verb cu acelaşi înţeles.

CAP. 33

[1] Prin această binecuvîntare, Moise îşi ia rămas bun, înainte de moarte, de la poporul său. Muribunzilor le erau atribuite calităţi neobişnuite de previziune a viitorului, de aceea binecuvîntarea sa capătă o forţă deosebită. În Dt acest poem are o semnificaţie analogă testamentului lui Iacob din Fac 49 şi al lui David din 2 Reg 22 şi 23,1–7. Binecuvîntarea este încadrată, la începutul şi la sfîrşitul capitolului, de cîteva versete (vv. 2–5; 26–29) sub forma unui imn sau a unui psalm. Binecuvîntarea propriu-zisă este constituită dintr-o colecţie de dictoane referitoare la triburile israelite stabilite deja în teritoriile de la vest de Iordan.

[2] Versetul 2, transmis în mai multe variante, se pretează la interpretări şi traduceri diferite. Domnul se arată poporului său în Sinai şi îi însoţeşte pe israeliţi în timpul peregrinării lor prin deşert. Sfinţii din preajma sa sînt îngerii. Ms. 45 preia numele propriu *Cadeş* din LXX *cu dzêci de mii a Cadis gr.* σὺν μυριάσιν Καδης dar BB urmează varianta de la subsolul FRANKF. *cu zeci de mii de sfinţiri,* gr. σὺν μυριάσιν ἁγιασμῶν, după textul ebraic.

den direapta lui îngeri împreună cu el după FRANKF. Ms. 4 389 *de-a dreapta lui lêge focul lui* urmează versiunea ebraică ca şi textul latin şi slavon.

[3] *norodul său,* în ebraică *popoarele.* Este vorba probabil de cele douăspreze triburi ale lui Israel. *Sfinţii* pot fi îngerii păzitori sau anumite persoane din rîndurile israeliţilor. *Cuvintele lui,* în ebraică *tale.*

[4] *adunarea lui Iacov* este poporul lui Israel .

[5] *Regele* este considerat a fi Domnul însuşi, sau regele Samuel, odată cu instaurarea regatului.

cel iubit / Ieşurun, vezi nota 32, 15.

[6] Partea introductivă a binecuvîntării, sub forma unui imn, se încheie cu v. 5. Propoziţia de introducere a binecuvîntării pentru Ruben lipseşte din text, dar v. 6 constituie o parte separată de versetele precedente.

Simeon nu este menţionat în textul ebraic, fiind prezent doar în unele manuscrise greceşti. Textul consacrat al LXX îl exclude.

fie mult întru număr cf. LXX. În versiunea ebraică *să fie puţini la număr,* IER. *et sit parvus in numero.* Această variantă este preluată în ms. 4 389 *să fie puţinel la număr,* prin intermediul latinei şi slavonei. TOB *et que subsistent ses gens peu nombreux,* REB *but may he be few in number,* EU *doch habe er wenig Männer.*

[7] Versetul se referă fie la perioada după moartea lui Saul, fie la perioada care a urmat scindării regatului.

vor osăbi redă gr. διακρινοῦσιν < διακρίνω „a separa, a distinge; a decide (prin forţa armelor)". IER. *pugnabunt.* În v. 4, 41 verbul *a osebi* este echivalentul altui verb gr. ἀφορίζω.

[8] Binecuvîntarea rostită de Moise pentru Levi cuprinde vv. 8–11. Spre deosebire de binecuvîntarea rostită de Iacov pentru Levi, Fac 49, 5–7, care se referă la însuşirile de războinici ale acestui trib, Moise subliniază prerogativele de preoţi ale membrilor tribului lui Levi, în tripla ipostază de cercetători ai oracolului divin, de învăţători şi de slujitori la altar.

arătările redă gr. δήλους < δῆλος „vizibil, evident, clar" prin extensie „probă, dovadă", IER. *perfectio.* Termenii ebraici *Tummim* şi *Urim* desemnează obiecte (beţişoare, zaruri) folosite pentru a cunoaşte, prin tragere la sorţi, din oracole, voinţa lui Dumnezeu, vezi Ieş 28, 30.

adevărul redă gr. ἀλήθεια „adevăr", IER. *doctrina,* ebr. *Urim,* vezi nota precedentă.

ispită redă gr. πεῖρα „probă, încercare; ispită", IER. *Temptatione,* ebr. *Massah.*

Apa Pricii / apele Meriba vezi nota 32, 51.

[9] Despre zelul deosebit al leviţilor pentru respectarea legămîntului vezi Ieş 32, 27–28.

ei au păzit: este vorba despre Leviţi.

[10] *urgiia ta* redă gr. ὀργῆ σου, IER. *in furore tuo,* în ebraică textual: *sub nasul tău.*

pururea cf. gr. διὰ παντός.

[11] *mijlocul / spinarea* redă gr. ὀσφύς „şale, coapsă", IER. *dorsa.*

[12] Textul ebraic oferă mai multe variante. *Cel Preaînalt* este o conjectură; Septuaginta recurge la ὁ θεός, BB *Dumnezeu.* Versetul poate fi interpretat în două feluri: a) Veniamin se odihneşte între umerii lui Dumnezeu, găsindu-şi adăpost şi ocrotire la pieptul Lui. b) Locaşul sfînt al lui Dumnezeu se află în teritoriile lui Veniamin, între dealuri, adică între „umeri".

[13] *den ceasurile* redă sensul de bază al gr. ὡρῶν < ὥρα ca unitate de măsură a timpului. Prin extensie substantivul semnifică şi produsele unui anotimp, Bailly „produit d'une saison, fruits, moisson". S. Micu preface *rodurile ceriului* şi notează: „Cea veche: *ceasurile.* Cea greceacă ὡρῶν în loc de *rodurile*". În continuare, motivînd tălmăcirea sa din v. 14, *Şi din rodurile care soarele şi luna le face să odrăsleasc*ă, S. Micu remarcă: „Aceasta o am luat din cea jidovească şi sirienească. În cea greceacă şi în cea vechie iaste: Şi după ceasul rodurilor întoarcerii soarelui şi din adunările lunilor".

[16] *celuia ce s-au ivit* redă gr. τῷ ὀφθέντι < ὁράω „a vedea" pasiv „a fi văzut", IER. *illius qui apparuit.* Corespondentul ebraic este tradus prin *a locui:* BJ *celui qui habite,* REB *Who dwells,* L şi EU *der wohnt.*

BDD-B792-09 © 1997 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 3.144.202.167 (2024-04-24 08:06:31 UTC)

rug are în BB sensul de „mărăcine, plantă cu spini" gr. βάτος, IER. in *rubo*, L și EU *Dornbusch*, NOAB *bush*, BJ și TOB *buisson*.

[17] Lui Iosif i se atribuie rangul deosebit de întîi născut, comparabil cu un taur ce emană forță și vigoare. În Vechiul Testament coarnele sînt deseori un simbol al forței. Efraim și Manase formează împreună casa lui Iosif (v. 13, vezi Fac 50, 8), care domină triburile din nordul și din centrul Israelului.

inorod, ms. 4 389 *inorog*, S. Micu *unicorn* redă gr. μονόκερως, IER. *rinocerotis*.

[18] Triburile lui Zabulon și Isahar erau vecine și frecventau probabil același sanctuar de pe Muntele Tabor, așezat la granița dintre ele. Prosperitatea lor se datorează, între altele, resurselor Mării Mediterane și Mării Galileii.

[19] *Limbi vor surpa*, S. Micu *Neamuri vor piiarde* cf. LXX. Ms. 4 389 *Limbi vor chiema la munte* cf. B. slavonă și IER. *populos ad montem vocabunt*, care corespunde textului ebraic, soluție adoptată și de B. 1982 *Chema-vor aceștia poporul pe munte*.

negustătorie redă gr. ἐμπορία „comerț (pe mare); mărfuri". Text diferit în ebraică; redat în ms. 4 389 *avuțiile cêle ascunse în nisip* cf. B. slavonă și IER. *thesauros absconditos harenarum*. „Comorile ascunse în nisip" pot fi: fie resursele marine de pe țărmuri, fie nisipul însuși care era folosit la fabricarea sticlei.

[20] Gad a ocupat podișul mănos de la est de Iordan, ajutînd celelalte triburi să cucerească ținutul Canaanului. Moise a murit la est de Iordan, în teritoriile care aparțineau lui Gad. V. 20 elogiază succesele militare ale lui Gad, vezi Num 32.

capul cf. textul ebraic *creștetul capului*, IER. *verticem*, S. Micu *capul*. În BB *boiariu*, după LXX ἄρχοντα.

[21] *începătura* vezi nota 26, 2, BJ *prémices*.

[22] Dan, care inițial s-a stabilit la vest de Beniamin și la nord de Iuda, a emigrat din acest teritoriu și s-a așezat în nordul Israelului, la poalele muntelui Hermon, la marginea Vasanului, vezi Iosua 19, 47, Jud 18.

[23] Neftali ocupa teritoriile muntoase de la nord-vest de Marea Galileii. Versetul se referă la expansiunea spre sud a acestui trib.

primită redă gr. δεκτῶν < δεκτός „acceptat, admis" < δέχομαι. Termenul ebraic are sensul de „favoare, bunăvoință" KJV *favour*, BJ *faveur*, L și EU *Gnade*, B. 1982 și B. 1989 *sătul de bunăvoință*. El este redat în FRANKF. în nota de la subsol.

[25] *ciobota*, ms. 4 389 și S. Micu *încălțăminte* redau gr. τὸ ὑπόδημα „încălțăminte, sandală", IER. *calciamentum*. Textul ebraic este diferit; termenul corespunzător pentru *putere* este obscur în ebraică, fiind redat în unele traduceri prin *odihnă, pace*.

[26] *Ieșurun / celui iubit* vezi nota 32, 15.

întăritură redă gr. στερέωμα „construcție solidă, fundament, firmament". Text diferit în ebraică.

[27] *începătură / de la începutul vremurilor* redă gr. ἀρχή „început", Luther 1545 *Das ist die Wonung Gottes von anfang*, L *Zuflucht ist bei dem alten Gott*, EU *Der Gott der Urzeit*, BJ *Le Dieu d'autrefois*.

ce cură pururea redă gr. ἀέναος < ἀεί „etern" + νάω „a curge", „ceea ce curge în permanență", ms. 4389 *celui ce iaște totdeauna*, S. Micu *veșnic*.

[28] *izvorul lui Iacov* cf. textul ebraic. Este posibil ca sintagma să semnifice „întregul popor Israel, toți cei care s-au născut din Iacov".

CAP. 34

[1] Cap. 34 continuă descrierea începută în 32, 48–52.

Aravoth după LXX Αραβωθ. IER. *de campestribus*. Textul BB este neclar datorită lecțiunii din FRANKF.: *muntele Moav* redă τὸ ὄρος Μωαβ, deși în nota de la subsol FRANKF. precizează versiunea ebraică Nabau. S. Micu: *în muntele Navan*.

Pisga vezi notele 3, 17 și 27.

Moise își îndreaptă privirile mai întîi spre nord, spre Marea Galileii (ținuturile lui Dan și ale lui Neftali), apoi spre vest și, în cele din urmă, spre sud.

marea cea de apoi redă gr. τῆς θαλάσσης τῆς ἐσχάτης, S. Micu *pînă la marea cea mai de pre urmă*. În legătură cu ἔσχατος „cel mai îndepărtat, extrem" vezi și notele 17, 7 și 31, 29. KJV *unto the utmost sea*, L. 1545 *bis an das eusserste Meer*, dar în edițiile moderne ale lui Luther modificat *bis an das Meer im Westen*, BJ *la Mer Occidentale*, NOAB *the Western Sea*. Este vorba de Marea Mediterană.

[3] *pustiiul* după gr. τὴν ἔρημον.

premprejurile locurilor redă gr. περίχωρος „ținutul din jur"; include valea de jos a Iordanului, de la Ierihon, orașul palmierilor, pînă în sudul Mării Moarte, unde se afla localitatea Țoar.

finic / palmier redă gr. φοῖνιξ „palmier, curmal".

[6] *A fost îngropat:* literal în ebr. și LXX *El l-a îngropat*, adică Dumnezeu.

[7] *buzele* după gr. τὰ χελύνια, IER. *dentes*, ms. 4 839 *dinții*. Termenul ebraic a fost tradus prin „vigoare, forță, prospețime".

[8] *Aravoth / cîmpiile* vezi nota 34, 1.

la-Iordan, despre Ieriho după LXX, nu apare în ebraică.

* * *

O privire retrospectivă asupra (inter)dependenței celor trei texte paralele, BB, ms. 45 și 4 389, ne oferă posibilitatea de a marca anumite pasaje semnificative. Remarcăm astfel că Dt face distincții între imigranții stabiliți pe teritoriile israelite, care se bucurau de anumite drepturi, și cetățenii străini cu domiciliul în altă țară. Traducerile românești din sec. al XVII-lea prezintă trei sinonime diferite pentru gr. προσήλυτος, IER. *peregrinus*, BB *nemêrnicului*, ms. 45 *prișleșului*, ms. 4 389 *vinetic*. Pe de altă parte, cuvîntul *străin* apare frecvent în alte locuri în toate trei tălmăcirile românești, dar el echivalează gr. ξένος. (BJ *un étranger en résistence près de lui*, TOB *l'émigré quil a chez lui*, REB *resident alien*).

Fidelitatea față de textul și punctuația Septuagintei face ca, de multe ori, textul BB să apară greoi și deficitar, de exemplu în cap. 1,19 *înfricoșatul* are sensul de „înfricoșător" și este articulat datorită faptului că i se atașează, ca în LXX, în poziție postpusă, adjectivul demonstrativ *acela*.

Traducerea mai degajată față de originale a ms. 4389 se evidențiază în 1,20 prin folosirea sintagmei *au dat Domnul Dumnezeul vostru de l-ați văzut* conform expresiei *a dat Dumnezeu de...* sau *să dea Dumnezeu să...* Verbul *a vedea* nu apare în ebraică, greacă sau latină. Dacă în unele cazuri această libertate are efecte salutare asupra calității limbii din ms. 4 389, există situații în care parafrazările și devierile sînt inutile, îndepărtînd tălmăcirea românească de substanța textului biblic.

Se întîmplă ca în BB să apară uneori dezacordul între substantiv și determinanții săi datorită faptului că acordul existent în greacă este anulat prin echivalarea substantivului grecesc printr-un substantiv de un alt gen în limba română, menționîndu-se însă genul determinantului din greacă. Acest lucru creează dificultăți de înțelegere. În 1,22 genul substantivului feminin gr. ἡ γῆ este schimbat, traducîndu-l prin *pămînt*, dar se păstrează femininul pronumelui αὐτή „dînsa".

Intervențiile traducătorilor BB în textul ms. 45 sînt esențiale pentru mai buna sa înțelegere: în 2,9 transformarea verbului *nu vrăjbiți moavitênilor* în verb reflexiv și schimbarea formei sale, ca și a regimului substantivului postpus *nu vă învrăjbiți cu moavitênii*, dau o nouă calitate traducerii, după cum schimbarea persoanei *nu va da* în *nu voi da* clarifică sensul frazei. Intervențiile menționate sînt caracteristice întregului proces de revizuire a ms. 45 de către BB: pe mari porțiuni predomină modificările morfo-sintactice față de cele lexicale, care nu sînt atît de frecvente.

În 1,13 *să lăcuiră:* folosirea pasivului reflexiv pentru „a locui" constituie o siluire a regimului verbului românesc pentru a se conforma formei de aorist pasiv din greacă. Acest verb nu se întîlnește la reflexiv în limba română din perioada respectivă decît în astfel de transpuneri siluite. Opțiunile pentru termenii românești cărora li se impun valențe străine constituie cazuri limitate. Și aici ms. 4 389 se caracterizează printr-o detașare pronunțată față de original, evitînd reflexivul: *lăcuiră*.

În 2, 27 ms. 45 și BB siluiesc regimul verbului în limba română, conjugîndu-l la diateza activă și nu reflexivă *(voi abate)* cum

BDD-B792-09 © 1997 Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 3.144.202.167 (2024-04-24 08:06:31 UTC)

ar fi fost normal și cum îl traduce ms. 4 389, *ne vom abate.* Este procesul invers celui aplicat de ms. 45 și BB verbului *a locui* (cf. supra). Asemenea forme forțate au fost impuse unui număr destul de mare de lexii din textul ms. 45 și al BB. Ele nu fac parte din evoluția intrinsecă a limbii române și nu au fost asimilate.

Datorită faptului că în limba greacă pronumele relativ în acuzativ ἥν, *care,* nu este precedat de prepoziția *pe,* BB traduce în 3, 4 *care nu o am luat,* iar ms. 45 *carea.* Cu toate că sensul enunțului se înțelege și fără această prepoziție, pentru cititorul de astăzi omisiunea este supărătoare, mai ales că ocurența acestui pronume în acuzativ este foarte mare. Omiterea prepoziției *pe* înaintea pronumelui relativ-interogativ nu constituie o trăsătură specifică limbii române în această perioadă. În ms. 45 nu apare pronumele personal feminin în acuzativ *o,* care lipsește din greacă. Contra cerințelor limbii române, BB omite prepoziția *pe,* dar inserează pronumele personal în acuzativ *o,* chiar dacă îl așază înaintea verbului. De remarcat că, în acest caz, BB renunță la forma mai veche *carea,* în favoarea lui *care.* Ocurența formelor articulate la nominativ / acuzativ ale pronumelui relativ / interogativ *care* este mai mare în ms. 45. BB marchează un progres evident în uniformizarea și impunerea formei *care.*

În 3, 18 ni se oferă un indiciu deosebit de semnificativ asupra modului în care diortositorii au realizat revizia ms. 45 și au stabilit textul, BB. Sintagma *fraților voștri Israil* redă întocmai gr. τῶν ἀδελφῶν ὑμῶν Ισραηλ din FRANKF. Dar BB traduce *fraților voștri, fiilor lui Israil,* deși substantivul *fiilor* nu apare nici în text, nici în notele de la subsol. Dar textul acceptat și consacrat, atît în ebraică, cît și în latină și greacă, include substantivul *fiilor.* Se vădește că revizorii au avut la îndemînă și au consultat lucrări de referință asupra textului Sfintei Scripturi. Includerea substantivului *fiilor* nu poate fi pusă numai pe seama consultării Vulgatei sau Bibliei slavone, deoarece, în alte locuri, adăugirile din aceste două versiuni, față de textul Septuagintei, nu sînt luate în considerare.

Traducerea mai îngrijită a ms. 4 389 se dovedește și în 3, 21 prin folosirea dativului *amînduror* și *tuturor* după verbul *a face.* Utilizarea defectuoasă, în ms. 45 și BB, a prepoziției *la* după acest verb, nu poate fi pusă pe seama fidelității față de original, deoarece ea lipsește în LXX.

În 4,5 *arătat-am,* în sensul de „v-am prezentat, v-am expus" din greacă, apare în ms. 4 389 *am învățat* și dovedește una din trăsăturile fundamentale ale versiunii față de BB: detașarea și desprinderea de sensurile primare, concrete ale unor termeni din originale, capacitatea de abstractizare, depășirea temerii că în felul acesta ar devia de la litera și spiritul modelului.

Gr. ἔστιν αὐτῷ θεὸς ἐγγίζων este redat în BB: *iaste lui Dumnezeu apropiindu-să* în 3,7. Exprimării greoaie din acest verset, modelată după grecește, i se opune o transpunere limpede și cursivă în ms. 4 389. Aderența la original duce la dezacorduri care dau naștere la confuzii în limba română: substantivul neutru τὸ ἔθνος este redat prin substantivul feminin *limba,* dar, în continuare, este păstrat pronumele în dativ neutru *lui,* cf. gr. τῷ, în loc să se facă acordul și să se traducă în dativ singular, feminin, *ei.*

În 5, 14 BB preia din ms. 45 *să nu faci întru ea tot lucrul,* fără să se țină seama de faptul că atunci cînd adjectivul nehotărît πάνυ „tot, întreg" este precedat de negația οὐ, are sensul de „nici un, nimic". Se dovedește că pentru ms. 4 389 s-au consultat și alte versiuni, realizîndu-se o traducere impecabilă. Imposibilitatea de a reda adecvat așa-numita negație dublă în limba română dă frecvent naștere în ms. 45 și în BB la construcții nefirești.

Conjuncția arhaică *să* „dacă", întîlnită frecvent în ms. 45, este de obicei eliminată în BB și înlocuită de conjuncția *de.* O excepție aflăm în 5,25, unde revizorii BB nu o elimină, fiind preluată *să (să vom adaoge noi a auzi).*

Varietatea lexicului din BB rezultă, între altele, și din înlocuirea unor termeni din ms. 45, în unele versete, pe cînd în altele se păstrează termenul inițial: astfel *de sîrg* din ms. 45 este înlocuit în BB cu *în grabă* (7, 4), *degrabă* (7, 22), *de pripă* (9, 12), păstrat însă în 9, 3.

Substantivul gr. κιβωτός „ladă, cutie, casetă, cufăr" apare în cap. 10 din BB de 4 ori (v. 1, 2, 5, 8), tradus prin *chivot.* În ms. 45 este redat prin *chivot* în v. 1 și prin *săcriiu* în celelalte 3 ocurențe. În ms. 4 389 și în S. Micu este redat constant prin *sicriu.* Sintagma *chivotul legămîntului Domnului* s-a impus în limba română cu termenul *chivot,* folosit în BB (Ieș. 25, 10–22 și 37, 1–9), deși în NT (I Evr 9, 4) apare și în BB *secriiul făgăduinței.* În Fac, același substantiv grecesc apare cu sensul de „ladă", desemnînd corabia lui Noe, în 28 de ocurențe. Dacă în primele 7 ocurențe (6,14–6,18) în BB se folosește termenul *sicriu* din ms. 45, în celelalte 21 de ocurențe (6, 19–9,18) se detașează de ms. 45, folosindu-se constant *chivot* cu sensul de „corabie". Întrebuințarea aceluiași termen, atît pentru corabia lui Noe, cît și pentru chivotul legămîntului, se impune în mai multe limbi, pe lîngă greacă: lat. *arca Noe, arca foederis,* fr. *arche de Noé, arche d'alliance,* engl. *ark of Noah, the ark of the covenant.*

Textul cuprins între 11, 12–7 formează o retrospectivă a istoriei Israelului, prin prisma puterilor cosmice ale lui Iahve. Părinții sînt beneficiarii și martorii oculari ai acțiunilor de sprijin divine, spre deosebire de generația tinerilor, care nu au participat la ele. Înțelegerea textului este îngreuiată de structura frazei în ebr. Este semnificativ modul în care se procedează în ms. 4 389 pentru limpezirea textului, prin introducerea verbului *grăiesc,* absent în ebraică, latină sau greacă, realizîndu-se astfel o traducere cursivă, mai limpede în acest fragment chiar decît cea realizată mai tîrziu de S. Micu, care menține principiile de traducere ale BB, de aderență strictă la originale. Această comparație evidențiază faptul că limba romînă din sec. al XVII-lea dispunea de un potențial suficient pentru realizarea unei traduceri reușite, cu condiția detașării de originale. Pericolul ca mesajul biblic să fie transmis fals sau diluat este diminuat prin temeinica educație teologică a autorului ms. 4 389, evidentă încă din afirmațiile sale făcute în prefață. Metoda sa de traducere a avut predecesori iluștri (Luther); întîlnim aceeași structură a frazei și în KJV *And know ye this day for I speak not with your children,* NOAB *And consider this day (since I am not speaking to your children ...),* B 1982 *Băgați de seamă că eu nu grăiesc cu copiii voștri,* ms. 4 389 *Și să știți astăzi că nu grăiesc copiilor voștri.*

Un alt caz: BB atașează locuțiunii verbale *a lua aminte* pronumele în acuzativ *-te* (11, 16: *ia-te aminte pre tine*) datorită prezenței acestuia în greacă πρόσεχε σεαυτῷ. La fel procedează și S. Micu, care îl redă în dativ *ia-ți aminte ție însuți.* Traducerea cea mai reușită ne-o oferă ms. 4 389: *păzește-te;* cf. RG și B 1982 *păziți-vă.*

Propoziția apare în BB și ms. 45, în v. 15 spre deosebire de FRANKF., unde este inclusă în v. 16. Inadvertența ar putea servi ca indiciu că diortositorii BB au revizuit în grabă textul ms. 45. Pe de altă parte, ms. 4 389 o include corect în v. 16. Revizorii BB, în majoritatea cazurilor, pun textul lor în acord cu FRANKF., înlăturînd adăugirile sau completînd omisiunile din ms. 45. Proporția inadvertențelor și a inexactităților față de FRANKF., preluate din ms. 45, este cu mult mai mică decît cea a îndreptărilor și a punerilor de acord cu originalul. De exemplu în 11, 18 adjectivul posesiv *mêle (cuvintele mêle)* din ms. 45, inexistent în FRANKF., este înlăturat în BB.

Sintagma *să nu vă curățiț* (14,1) redă gr. οὐ φοιβήσεσε < φοιβόω „a purifica, a curăța". Ms. 45 asociază forma verbală din text cu verbul φοβέω „a se teme". Dar, în textul ebr., verbul consemnat aici înseamnă „a tăia, a cresta" așa cum se traduce corect în ms. 4 389 (*nu vă tăiați*) și S. Micu (*nu vă radeți*), IER. *non vos incidetis.* În asemenea cazuri se vădește metoda de lucru a autorilor ms. 4 389 și a lui S. Micu, care consultă și compară diferite surse, față de ms. 45 și BB, care se limitează strict la textul din FRANKF.

Cîteodată punctuația deficitară din BB creează dificultăți de înțelegere a textului. Sintagma *la tot fĕliul* (18,1) trebuie încadrată între virgule. Punctuația din FRANKF., care nu este preluată pe deplin în BB, are ea însăși multe lacune. De aceea traducerea BB aici este greoaie datorită atît textului incomplet cît și a punctuației deficitare din FRANKF. S. Micu va corecta traducerea preluînd textul dintr-o altă ediție a Septuagintei și înlocuind termenul vag și general *fĕliul* prin *neamul: și tot neamul lui Levi.*

Aderența strictă a BB la ms. 45 se observă și în 18, 10, unde punctuația corectă era prezentă în FRANKF. În 18, 16 BB preia din ms. 45 traducerea greșită a conjuncției negative „ca să nu" (*nici vom muri*) echivalată corect în ms. 4 389 prin *ca nu cumva,* S. Micu *ca*

BDD-B792-09 © 1997 Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 3.144.202.167 (2024-04-24 08:06:31 UTC)

să nu. O consultare a ms. 4 389 ar fi îndreptat greșeala din ms. 45. Pe de altă parte, anumite conjecturi, preluate din slavonă, în ms. 4 389, fără a fi în consonanță cu textele acceptate ale originalelor antice, diminuează într-o măsură apreciabilă calitatea acestei versiuni din punct de vedere teologic (cf. 18,22). În general însă, alte intervenții din ms. 4 389 contribuie mult la clarificarea textului. Astfel versetele 21 și 22 din cap. 18 constituie o unitate a cărei succesiune logică, datorită aderenței stricte la LXX, nu se realizează în BB.

În 23,9 în BB ca și în ms. 45 apare conjuncția *și* înainte de *să te păzești* după modelul grecesc; în ms. 4 389 conjuncția este omisă și înlănțuirea celor două propoziții logică.

Calitatea superioară a traducerii din ms. 4 389 e dovedită și în 23,11, în formularea *să-și spele trupul cu apă,* reluată exact în B. 1982. Aici se renunță la adjectivul posesiv *lui* (BB), respectiv *său* (S. Micu) deși adjectivul e folosit atît în slavonă cît și în greacă.

Dacă am putea vorbi de anumite neajunsuri în textul BB, ar trebui să arătăm redarea defectuoasă în limba română a prepozițiilor din limba greacă. Traducătorii nu renunță la semnificația predominantă din originale, dar influența acestora este considerabilă datorită 1. ocurențelor deosebit de ridicate în raport cu alte părți de vorbire; 2. importanței minore acordate acestora, fiind considerate doar ca elemente de relație, cu o pondere mai scăzută în arhitectura generală a textului. Se pare că anumite inadvertențe și ambiguități în traducerile moderne provin din această sursă. În propoziția *am aflat întru ea lucru grozav,* prepoziția *întru* redă sensul de bază al gr. ἐν (24, 1). Cf. RG *a descoperit în ea ceva de ocară;* B. 1989 *a descoperit ceva necuviincios în ea;* TOB *trouva en elle quelque chose qui lui fait honte;* NOAB *he has found some indecency in her;* B. 1982 *va găsi el ceva neplăcut la ea;* alte versiuni: L *weil er etwas Schändliches an ihr gefunden hat,* EU *weil er an ihr etwas Anstößiges entdeckt,* BJ *et il a découvert une tare à lui imputer.*

În 28,5 traducătorii români sînt confruntați cu problema de a găsi un cuvînt care să exprime sensul de „provizii, alimente puse la păstrare și locul lor". BB *jîtnițele,* ms. 45 *punerile,* S. Micu *cămările,* IER. *horrea.* Dar corespondentul ebr. are sensul de „coș", de aceea: L și EU *Korb,* KJV, NOAB, REB *basket,* BJ *hotte.* Pentru *rămășițile* găsim la IER. *reliquiae.* Termenul este menținut și în ms. 4 389 și în S. Micu. Corespondentul ebr. este tradus însă prin „covată, albie de frămîntat aluatul"; L și EU *Backtrog,* NOAB și REB *kneading trough,* BJ *huche. Rămășițele* este păstrat și de Șaguna și se menține în B. sinodală din 1914. RG și B. 1989 propun *albia de frămîntat pîine,* resp. *covată.*

Sintagma gr. μὴ τίς ἐστιν apare de două ori în 29, 18. În ms. 45 este redată prin *au doară să nu fie* și prin *să nu cumva fie;* în BB traducerea este uniformizată prin *nu cumva să fie,* dar se păstrează în a doua ocurență topica nefirească din ms. 45 *să nu cumva fie.* Gr. φυλή „trib, grup de familii din aceeași rasă, secțiune sau parte a unuii popor" (BAILLY) este echivalat în ms. 4.389 prin *semințe* iar în ms. 45 și BB, impropriu prin *fĕl,* așa că textul din cele două versiuni *au fĕliu oarecăruia au cuget, s-au abătut* este obscur. Acesta formează un exemplu tipic de transpunere fidelă a variantei grecești de la FRANKF. în care așezarea greșită a virgulei, a accentului și a spiritului au condus la formularea de neînțeles. În ms. 4 389 greșeala este evitată, deoarece atît biblia slavonă cît și cea latină oferă un text clar: *sau vreo semințe care să-și întoarcă inima,* RG idem.

Din punctul de vedere al lexicului între cele trei versiuni nu există mari deosebiri. O privire a versetului 9 din cap. 31 ne arată diferența concepției de transpunere. În BB versetul apare ca o simplă înșiruire de propoziții legate prin conjuncția *și* în care nu pot fi percepute relațiile de consecințe existente între prima și a doua parte. Textul din LXX a fost preluat fidel în BB. În ms. 4 389 traducătorul, care urmărește în principal versiunea slavonă, renunță la aceasta, structurată aici după LXX, și recurge la Vulgata: după substantivul *mière* se introduce în text conjuncția *și deaca* (IER. *cumque),* iar între verbele *se vor înbuiba* și *se vor întoarce* se elimină conjuncția *și,* prezentă atît în LXX, cît și în biblia slavonă.

BDD-B792-09 © 1997 Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 3.144.202.167 (2024-04-24 08:06:31 UTC)